

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық, қоғамдық-ақпараттық журнал

АБАЙ

ТАМЫЗ - 2024

ТАҒЫЛЫМЫ №8(13)

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық,
қоғамдық-ақпараттық журнал

2023 жылдан бастап шығады.

Шығу жиілігі-айына бір рет.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін
және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ88VPY00079149
куәлігімен тіркелген:

БАС РЕДАКТОР:

*Нұрманбекова
Раушан Қабжанқызы*

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Еспенбетов А.С.,

Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің профессоры, филология ғылымдарының докторы.

Кәрімов М.Қ.,

Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің профессоры, тарих ғылымдарының кандидаты.

Исин А.И.,

Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің профессоры, тарих ғылымдарының кандидаты.

Шаңбай Т.Қ.,

әдебиеттанушы-философ, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері

Ахметқалиев Н.Н.,

Абай облысы білім басқармасының басшысы

Исабаева А.С.,

Абай облысы білім басқармасының

«Облыстық инновациялық-әдістемелік орталық» КММ жетекшісі

Аубакирова М.С.

дизайнер

Сейпілова Р.Р.

корректор

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық, қоғамдық-ақпараттық журналының редакциясына келіп түскен материалдар, қолжазбалар қайтарылмайды. Редакция жолданған материалдың мазмұнына, сапасына жауап бермейді. Материал бойынша жауапкершілік әр автордың өзінде болады. Материалдарды журналдың рұқсатынсыз көшіріп басуға болмайды.

Журнал мұқабасындағы Абай суреті:
<https://florcvet.ru/abay-nanbaev-biografiya/>

МАЗМҰНЫ:

<i>Редактордың алғы сөзі.....</i>	<i>3</i>
<i>Абай Құнанбайұлы</i>	<i>4</i>
<i>Досова Жамила Оразгелдіқызы.....</i>	<i>5</i>
<i>Ержигитова Гульжан Советовна.....</i>	<i>7</i>
<i>Джу Ольга Вячеславовна.....</i>	<i>10</i>
<i>Джекеева Сауле Акмуратқызы.....</i>	<i>13</i>
<i>Қайранбаева Аңсаған Жұмағазықызы.....</i>	<i>15</i>
<i>Тусупжанова Айгерим Нурлановна.....</i>	<i>17</i>
<i>Усеева Раушан Аубакировна.....</i>	<i>19</i>
<i>Байгазина Бағытжан Абуевна.....</i>	<i>21</i>
<i>Жайнакова Райса Ақылбаевна.....</i>	<i>25</i>
<i>Ботрашев Жанат Серикказыевич.....</i>	<i>31</i>
<i>Ботрашева Жайна Талгатовна.....</i>	<i>33</i>
<i>Камаева Лаззат Муратовна.....</i>	<i>35</i>
<i>Кдыргужина Алмагуль Нуфтоллаевна.....</i>	<i>37</i>
<i>Кумарова Корлан Дугалиевна.....</i>	<i>39</i>
<i>Мажиева Динар Кусмановна.....</i>	<i>41</i>
<i>Хасенова Айнаш Жумабаевна.....</i>	<i>44</i>
<i>Слямова Асемгуль Тулюгеновна.....</i>	<i>46</i>
<i>Суюндикова Айнура Мусаяевна.....</i>	<i>51</i>
<i>Алиманова Қырмызы Бадировна.....</i>	<i>53</i>
<i>Кәдірбек Жасұлан Тоқтыярұлы.....</i>	<i>55</i>
<i>Симонова Татьяна Витальевна.....</i>	<i>57</i>
<i>Кульмагамбетова Гульдана Балташовна.....</i>	<i>58</i>
<i>Нурушева Назгул Нұрмажановна.....</i>	<i>61</i>
<i>Насильбекова Жанар Ермековна.....</i>	<i>64</i>
<i>Рахимова Индира Байзаковна.....</i>	<i>70</i>
<i>Айткеишұлы Серік.....</i>	<i>72</i>
<i>Сапаров Еrsaин Асаинович.....</i>	<i>78</i>
<i>Сейтағзам Бибигул.....</i>	<i>80</i>
<i>Шиянова Карлығаш Заманбековна.....</i>	<i>82</i>
<i>Сүлейменов Нурлан Владимирович.....</i>	<i>84</i>
<i>Сүлейменова Алмагуль Ергалиевна.....</i>	<i>89</i>
<i>Ташмаганбетова Жанар Садуовна.....</i>	<i>91</i>
<i>Абайдың қара сөздері.....</i>	<i>93</i>

*Ұстаздық қылған жалықпас,
Үйретуден балаға
Ақырын жүріп, анық бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Абай*

Ұлы Абайдың жазу үстелі қасында

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!

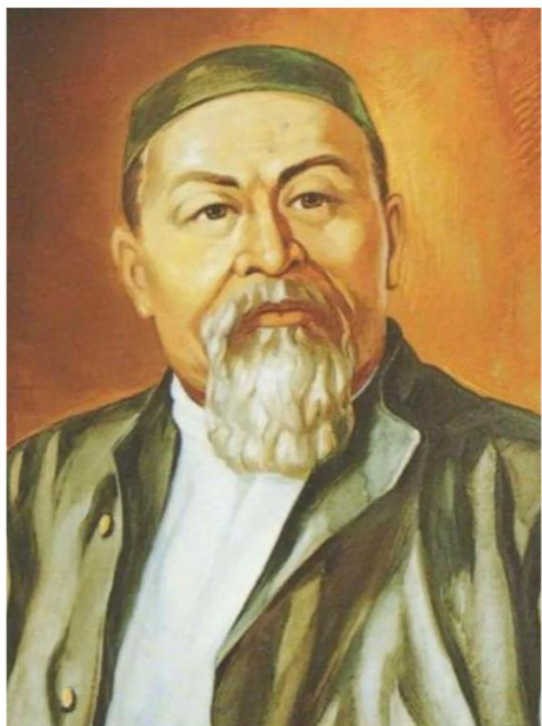
Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың ұсынысымен Семейге тарихи қала мәртебесі берілді. Бұл ұсыныс жалпы халықтың қолдауына ие болды. Бұдан соң Президент тағы бір маңызды шешім жасап, Абай облысын құрды. Семей қаласын облыс орталығы етіп бекітті. Бұл Жаңа Қазақстанның жаңаша әділетті жолының айқын көрінісі еді. Абай даналығы Қазақ елін асқақтатпаса төмендетпейтіні хақ! Ел Президенті соған ерекше мән беріп отыр. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Абай облысы ашылғаннан кейін ең алғаш рет «Ұстаздар күнінде» Семейге арнайы келіп, халықпен кездесу өткізді.

Облыс мәртебесіне ие болған кезде қарапайым халықтың қуанышында шек болмады. Әсіресе, бір кездері бұрынғы Семей облысының ірге тасы қалануына тер төгіп, үлкен еңбек сіңірген ардагер-ақсақалдарымыз тіпті көздеріне жас ала қуанды. Кейіннен, облыс әкімі ақсақалдармен кездесу өткізді, ел ағалары жігерлі басшыға ақ батасын берді. Осы жақсы жаңалықтар халықты қанаттандырды, бәріміз серпіліп қалдық. Біз де Абай облыстық білім басқармасының қолдауымен «Абай тағылымы» журналын шығаруды қолға алдық. «Абай тағылымы» журналы ғылыми-педагогикалық ортаға арналған. Қазіргі таңда ауылда болсын, қалада болсын, білім нәрін себуші ұстаздар қауымы екені рас. «Артық ғылым кітапта» деп ғұлама Абай айтқандай, журналдың басты мақсаты-жаңалықтың жаршысы болу, білім мен тәрбиенің дәнін егу.

«Білім – шамшырақ», біз осы жолды ұстандық. Сол себептен журналға Абайдың «Ұстаздық қылған жалықпас, үйретуден балаға, ақырын жүріп, анық бас, еңбегің кетпес далаға» деген өлең жолдарын эпиграф етіп алдық. «Абай тағылымы» – республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық, қоғамдық-ақпараттық журнал болмақ. Журналға университет, колледж, мектеп мұғалімдерімен қатар, барлық халық, жастар мен оқушылар, дана қарияларымыз да атсалыса алады.

Құрметпен, Раушан Нұғманбекова

«Абай тағылымы» журналының Бас редакторы.

АБАЙ ӨЛЕҢДЕРІН ОҚИ ОТЫРЫҢЫЗДАР...

Ұялма дегені көңіл үшін

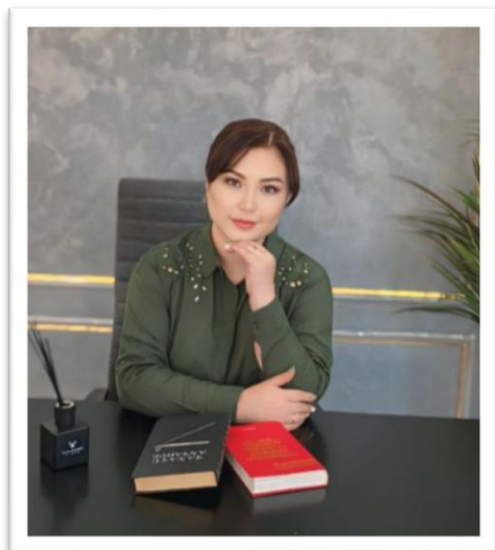
Абай Құнанбайұлы

Ұялма дегені көңіл үшін,
Ұсақ қулық бір ғана өмір үшін.
Татымды достық та жоқ, қастық та жоқ,
Жігері жоқ, маңызы жеңіл үшін.
Жалығу бар, шалқу бар, іш пысу бар,
Жаңа сүйгіш адамзат, көрсе қызар.
Ар мен ұят ойланбай, тән асырап,
Ертеңі жоқ, бүгінге болған құмар.
Туысқаның, достарың — бәрі екіұшты,
Сол себепті досыңнан дұшпан күшті.
Сүйсе жалған, сүймесе аянбаған,
Бұл не деген заманға ісім түсті?!
Өзің үлкен, қылығың — бала-шаға,
Балаша мәз боп жүрсің тамашаға.
Әкесі ұрысса балаға, ол да — достық,
Баласы ұрысса әкеге, жараса ма?

Мен сәлем жазамын

Мен сәлем жазамын,
Қарағым қалқама.
Қайғыңнан азамын,
Барушы айта ма?
Күн бойы күтемін
Келер деп хабарың.
Қайғырмай не етемін,
Бізде жоқ назарың.
Көңілге жұбаныш,
Сен едің базарым.
Сенсіз жоқ қуаныш,
Тозды енді ажарым.

ДЕВИАНТТЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДАҒЫ ОТБАСЫЛЫҚ ТӘРБИЕНІҢ МАҢЫЗЫ ҚАНДАЙ?

**Досова Жамила Оразгелдіқызы,
педагог-психолог**

**Маңғыстау облысы, Қаракия ауданы
№10 жалпы білім беретін мектеп КММ**

Баланың өмірлік тәжірибесінде отбасы үлкен рөл атқарады. Адамның өз өмірін қалай құратыны, болашақта қандай отбасын құрайтындығы көп жағдайда оның балалық шағында ата-анасынан алған қарым-қатынас тәжірибесіне байланысты. Өйткені, бала мінез-құлық нормалары мен ережелері туралы алғашқы түсініктерді отбасында алады. Отбасындағы

үлкендердің айналасындағы адамдарға және өзіне деген көзқарасының алғашқы үлгілерін көреді. Отбасында және оқу орындарында тәрбиенің мақсаты – баланың жеке тұлғасының үйлесімді дамуына жағдай жасау. Осы мақсатқа жетуді қамтамасыз ететін тәрбие әдістері туралы мәселе ашық күйінде қалып отыр. Әдістерді таңдаудың қиындығы, бір жағынан, тәрбиенің әмбебап әдісінің жоқтығымен және әрбір балаға жеке көзқарастың қажеттілігімен анықталады. Екінші жағынан, жеке әдістер туралы емес, балалар өмір сүретіндей табиғи түрде дамитын күнделікті өмірге жағдай жасау туралы сөйлескен жөн, онда білім беру қарым-қатынасы, бірге өмір сүру процесінде жүзеге асырылады. Баланың жеке басының қалыптасуына отбасындағы барлық нәрсе әсер етеді. Даңқты педагог Василий Александрович Сухомлинский «Білім – ата-ананың балалары алдындағы өмірі» деген. Шынында да, ата-аналар жұмыс туралы және басқалар туралы өзара сөйлескенде баланы тәрбиелейді. Олар жанжалдаса немесе татуласа, тіпті тату болғанда немесе отбасында біреу күні бойы диванда демалып жатқанда бала оны көреді. Бойына сіңіреді. Мұның бәрі де тәрбие. Балаға бәрі әсер етеді. Ата-анасы мейірімді ме, жоқ па? Олар өмірге қанағаттанады ма, әлде бәріне риза емес пе? Оптимистер ме немесе әрқашан «өмірден шаршайтын пессимистер» ме? Ата-аналардың мінездері әртүрлі, несіне қуанып, несіне мұңайып, қалай ашуланып, неден қорқатыны баланы бей-жай қалдырмайды. Бала барлығын өзінше көреді, естиді, қабылдайды және өңдейді, сөзбе-сөз оған бәрі әсер етеді, мұның өзі тәрбие. Тек бір нәрсе жауап беруді талап етеді: мұның бәрі оны қалай тәрбиелеп жатыр? Баладан бас тарту, түптеп келгенде, ата-анадан бас тартуға әкеледі. Содан кейін адам өтемақы іздейді - отбасынан тыс жерде шығу арқылы өзін-өзі жұбату. Есейген кезде оқуға немқұрайлы қарайды. Көшедегі компания оған назар аударып, қуанышпен қарсы алады, дәл осы нәрсе оған қажет[1].

Ол жерде көңілді, қайғысын ұмытады. Бірақ бұл жолда қиын болады. Мінезде тұрақсыздық, негативтілік қасиеттері, әсіресе үлкендерге қатысты қалыптасқандықтан, олардың ақыл-кеңесі мен талабына қайшы әрекет етеді. Мінез белгілеріне жауапсыздық, өзімшілдік және байыпты байланыстың болмауы жатады. Көше тәрбиесі арқылы кейде тіпті өзін-өзі бақылауды жоғалту, қарапайым ұстамдылықтан ада болу, тіпті өзін-өзі өлтіру әрекеттеріне де барып жатады. Девиантты мінез-құлық отбасынан тыс жерде де байқалады. Бұл жағдайда мінез-құлық қасиеттері өзімшілдікке, қулыққа, әдепсіздікке, ата-анадан бастап, айналасындағылардың бәрін әрқашан басқаларды кінәлауға бейімділікке айналады. Уақыт өткен сайын сіз балаңызға мұқият қарауыңыз керек. Өзіңізге сұрақтар қойыңыз және оларға ойластырылған және объективті жауап беріңіз. Балаға дер кезінде мұқият қарап, ойланып, жіберіп алған қателіктерді жою үшін оларда жағымсыз әдеттердің, девиантты мінез-құлықтардың қалыптасуына тосқауыл болуға ұмытлу керек. Өзара сенім мен сыйластық қарым-қатынастары кәмілетке толмағандардағы қоғамға жат

көзқарастарды жояды. Балаларыңызға олардың сізге қажет екенін, олардың сүйікті екенін сезіну мүмкіндігін беру маңызды. Отбасында қарым-қатынастың әртүрлі түрлері бар:

Диктат – ата-аналардың бұйрық, зорлық-зомбылық, қорқыту және басқа да қатал шаралар арқылы баланың өміріне «енгізетін» талаптар мен ережелердің бірінші орынға қойылуымен сипатталатын отбасылық қарым-қатынас түрі.

Бір қарағанда, шектен тыс қамқоршы болу - бұл баланы қиындықтар мен «артық» талаптардан босату. Бірақ, мәні бойынша, ата-ана мен қамқоршы болу бір тәртіптегі құбылыстар, олар мәні жағынан емес, формасымен ерекшеленеді. Нәтижелері негізінен сәйкес келеді.

Араласпауға негізделген бейбіт өмір қазіргі заманғы отбасыларда өте кең таралған тактика болып табылады, мұнда жас, көбінесе білімді ата-аналар принципті мынандай ұстанады: балалар тәуелсіз, кедергісіз және еркін өсуі керек. Міне, бұл ең төменгі талаптар, ережелер мен мінез-құлық нормалары деуге болады. Мұндай тәрбиенің нәтижесі ата-ана мен бала арасы мүлде бөтен болу арылы қарым-қатынас эмоционалды автономия ретінде қалыптасады.

Ынтымақтастық – балаға (сонымен қатар отбасының басқа мүшелеріне) деген сүйіспеншілік, құрмет және талаптардың тепе-теңдігімен сипатталатын отбасылық қарым-қатынас түрі. Мұндағы талаптар бір-біріне деген сүйіспеншілігі мен қамқорлығын тиімді көрсетсе, олар табиғи болып табылады. Бала нормаларды, ережелерді, талаптарды орындаудан немесе орындамаудан қорықпайды, өйткені оған ескерту жасалады және қажет болған жағдайда көмек көрсетіледі. Бірақ ең бастысы, оның өз күштері мен мүмкіндіктеріне деген сенімін ояту, басқаша айтқанда, олар оның құзыреттілігін оң ынталандырады[2].

Балалар әдетте өз мінез-құлқын отбасылық принциптерге сүйенеді. Егер олар өз үйінде ата-анасының ұрысып, зорлық-зомбылық көрсетіп жатқанын көрсе, олар мұны қолайлы мінез деп санайды. Тұрақты қақтығыс атмосферасындағы балаларда стресске төзімділігі төмен, басқа балаларға қарағанда психосоматикалық ауруларға бейім болады. Нәтиже – сабаққа жиі келмеу және оқудағы үлгерімнің төмендігі. Түпкі нәтиже - өзіне, күшті жақтарына сенбеу және кез келген қызметте табысқа жете алмау[3]. Көбінесе, агрессивтілік маскасының артында бала өзіне деген сенімсіздікті, адамдарға сенімсіздікті және басқалардан үнемі қиындықты күтуді жасырады. Өзін теріс қабылдау оны жағымсыз әрекеттерге итермелейді. Жасөспірімдер сүйіспеншілік пен отбасылық жылулықтың жетіспейтін сезімін алкогольизм мен нашақорлықтың көмегімен толтыруға тырысады. Отбасындағы адам төзгісіз ахуал баланы үйден қашуға, қаңғыбастыққа, заңсыз әрекеттерге итермелейді. Жасөспірімдік теріс мінез-құлық үлгілері көбінесе өтірік айту, ұрлық, бұзақылық, ерте жыныстық қатынас, нашақорлық, алкогольизм сияқты басқа да проблемаларға әкеледі. Соңғы уақытта бұл тізімге интернетке тәуелділік, құмар ойындар, бейресми топтар мен секталарға тәуелділік қосылды. Жабық білім беру-алдын алу мекемелеріне және оқшаулаумен байланысты емес жағдайларда жеткізілген жасөспірімдерді бақылау ата-аналардың материалдық байлығы мен жоғары әлеуметтік мәртебесі балалардың әлеуметтік нормаларды сақтауына кепілдік бермейтінін көрсетеді. Отбасы жеке тұлғаның психологиялық және әлеуметтік қасиеттерінің қалыптасуына ықпал етеді. Егер жасөспірім үйлесімді отбасында тәрбиеленсе, оның барлық мүшелері бір-біріне жылы эмоционалды байланыста болса, онда қолайсыз орта (ассоциалды серіктестік) оған деформациялық әсер етпейді. Отбасында жан жылуын көрген бала мейірімді, адамдарға мейірімді болып өседі. Ол белсенді және еңбекқор, мектепте жақсы оқиды. Ең бастысы, өз қабілеттеріне сенімді болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ә. Алдамұратов. Жалпы психология. Алматы, 1996.
2. Бап-баба. Жалпы психология. Алматы, 2005.
3. «Ерте жастағы балаларға арналған заттық дамытушы орта» стандарты Астана, 2019ж. 90 бет.

РАЗВИТИЕ РАЗГОВОРНОЙ РЕЧИ НА УРОКАХ КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

**Ержигитова Гульжан Советовна,
учитель начальных классов
общеобразовательная средняя школа №7
отдела образования по Аягозскому району
Управления образования области Абай**

Основными целями обучения казахскому языку в школе являются формирование языковой и лингвистической компетенции. Чаще всего уровень коммуникативной компетентности личности зависит от контактности ее успешного взаимодействия с партнерами. Изучение казахского языка показывает, на каком уровне обучающийся находится, как владеет языком. Языковладение учащихся определяется не только базовыми знаниями, но и

практическими навыками, выражающими функцию слова, их творческими и исследовательскими работами. Цель учителя помочь ученику развить любознательные познавательные качества, не боясь проблемных ситуаций. В наше время нашему обществу нужны образованные люди, которые находят решения в сложных ситуациях и готовы к солидарности. Поэтому школа должна готовить своих учеников к изменениям и развивать у них качества собранности и конструктивности. В связи с этим современные критерии знаний требуют, чтобы учащийся использовал полученные знания и смешивал их друг с другом, используя различную информацию. Наиболее важным открытием считается метод воспитания с успехом, введенный в практику во второй половине XX века. Успешный ученик-это интересный человек. Успех в учебе очень важен для психической личности ребенка. Условием успешного развития является формирование ключевых компетенций, в том числе – коммуникативность.

К основным приемам чтения относятся устное и письменное прочтение текста с последующей экспертизой полученной информации, предположение языка, быстрое запоминание прочитанного. Но самое главное, на мой взгляд, текст должен быть интересным, познавательным для ребенка[1].

Работа с текстом строится по этапам:

- Чтение заголовка текста, основное изучение текста по заголовку или определение того, о чем вы говорите.
- Подчеркивание из текста знакомых слов, или непонятных слов, интернациональных слов.
- Знакомство с новыми словами. Составление фраз с ними. Понимать текст и читать с целью выполнения задания.
- Устное или письменное изложение учащимися своих мыслей.
- Составление текста с заданием вопросов или диалогов.

Чтобы выполнить данные этапы, я провожу эти игры, работая с текстом в начальной школе «Чей перевод лучший?» или «Кто быстрее ответит по тексту?».

Затем я вместе с учениками ищу фразеологизмы, противоположные слова, родственные слова, провожу типологический анализ. Мы сравниваем слова с русским языком на казахском языке, потому что все это имеет смысл в отслеживании родного языка.

Аудирование - сюда в основном входят упражнения на запоминание текста, подготовку к пониманию, можно писать диктанты для повторения значения слова, его написания. В начальной школе на уроках можно проводить «иллюстративные диктанты». Учащиеся слушают учителя, рисуют по содержанию текста.

Правописание включает такие упражнения как:

- Писать по памяти небольшие тексты, прочитанные в период чтения памяти или аудирования.
- Сокращать тексты, говорить. Находить предложения с основным содержанием и сокращать их.
- Составление плана по вопросам.
- Отвечать на письменные вопросы.
- Определение главного смысла.
- Фонетический анализ.
- Выполнение тестовых заданий для работы с грамматическими заданиями на карточках.

Произношение - это результат речевой деятельности. Особая роль отводится играм для детской речи. Моя тема «Развитие навыков устной речи через игру на уроках казахского языка в начальных классах». Основная цель и задача – научить говорить по-казахски, владеть устной речью, применять усвоенные знания, осваивать установленные требования.

При обучении детей говорить по-казахски предъявляются следующие требования:

1. постоянно запоминать каждое слово.
2. слово должно быть связано с предметами, знакомыми детям.
3. каждое слово должно постоянно использоваться и повторяться.
4. пополнение словарного запаса.
5. учить правильно говорить, приучая правильно произносить звуки, характерные для казахского языка.

Для выполнения этих требований каждый урок должен быть интересным, а каждый этап урока должен проводиться в соответствии с методическими требованиями. Поскольку изучение языка тесно связано с мышлением ребенка, оно всесторонне развивает и расширяет его навыки мышления. Исходя из собственного опыта, применяю следующие приемы по увеличению словарного запаса детей, чтобы научить их правильно говорить:

- словарная работа: беседа, сравнение, повторение, вопрос-ответ, работа с картинками, чтение и т.д.
- использование наглядных пособий: рисунки, игрушки;
- игровые: дидактические, соревновательные, сюжетно – ролевые, логические и др.

Одна из задач, которая играет ключевую роль в пополнении словарного запаса ребенка и усвоении новых слов, это словарная работа. Игра занимает особую роль в проведении, закреплении данной словарной работы, умении ее применять на деле. Играя, ребенок запоминает слова с целью усвоения языкового материала. Занятие проводится в игровой форме без нагрузки на мозг ребенка. На каждый вид игры необходимо сознательно выделять время. Это условие, чтобы занятие было увлекательным, интересным и дети смогут быстро усвоить такое занятие. Игры бывают грамматическими, фонетическими, лексическими, орфографическими. Все они влияют на формирование языковых навыков[2,15].

Когда вы проходите любую тему, можно играть на уроке. Например, при прохождении темы «Еда» три ученика выходят на доску и пишут слова. Один ученик пишет молочные продукты, второй ученик пишет овощи-фрукты, третий ученик пишет мясные блюда, и тот, кто первым закончит писать, становится победителем. Эта игра очень нравится школьникам, учащиеся принимают активное участие. Игра «Говори числа» развивает речевые навыки, учащиеся с интересом успевают. В эту игру можно играть на разные темы, такие как «Времена года», «Праздники Республики Казахстан». Записывая цифры на листочках бумаги, по одному ученику выходят на доску и составляют предложение. Например, 12 месяцев в году, 365 дней в году, 8 марта - Международный женский день. «Кто знает больше?» я начинаю произносить слова, составляя фразы, предложения. В игру «Загадка звуков» можно играть во всех классах[3].

Эта игра развивает словарный запас, учит правильно находить и произносить звуки. Например, вы можете воспроизводить любую тему при повторении. Учащиеся должны

находить слова в часто используемом словарном запасе. Словарная головоломка должна быть составлена сама по себе.

В первых классах темы «Знакомство», «Школа», «Класс», «семья» можно давать по схеме, чтобы заинтересовать детей, начиная с первых занятий, давая четырехстрочные стихи.

Например: Тебя зовут балапан,

Меня зовут балакан.

Балакан и балапан,

Мы похожи на дружный алақан.

На следующем занятии дети рассказывают по схеме. Такие рисунки быстро запоминаются, а слова можно использовать и в разговоре. В начальной школе я использую такие игры, чтобы показать разницу между гласными и согласными звуками: «Собирай капли», «Набирай слово из слогов», «Сломанный робот», «Делай как я».

При прохождении темы «Одежда», «Школа» я вставляю метаграммы.

В игре «Думай, найди» нужно записать на интерактивной доске любые знакомые учащимся стихи, убрать из стихотворения характерные для казахского языка звуки, записать их разбросанными по доске, правильно расставив эти звуки вместо многоточия. Овладев звуками, присущими казахскому языку в играх «Найди решение», я наизусть рассказываю загадки, вводящие в заблуждение, их описание с целью их полного закрепления. Игра позволяет раскрыть индивидуальные особенности ученика, например, взаимопомощь, взаимоподдержку, а также ряд психологических процессов: память, мышление, внимание, речь, суждение и т. д. влияет на развитие. Игра помогает ученикам младших классов объединиться, работая в группах. Если в начале урока проводить игру, то все остальное время дети будут прекрасно работать, ученики будут достаточно активны, а их интерес и внимание повысятся как в середине, так и в конце урока. Все новые педагогические технологии должны быть направлены на быстрое и качественное усвоение материала, направлены на обеспечение эффективности и результативности достижения поставленных целей, направленных на саморазвитие личности, способность творчески работать над своим собственным умом, а также формирование навыков и умений. Каждый метод основан на мышлении и воображении учащихся. Развивает глубокую мысль ребенка, учит говорить и доказывать.

Использованная литература:

1. Қазақ энциклопедиясы. «Өнер», Алматы 1990 ж.
2. Ajai, J. T., & Imoko, I. I. (2015). Gender differences in mathematics achievement and retention scores: A case of problem-based learning method. International Journal of Research in Education and Science (IJRES) , 1(1), 45-50.
3. А.А. Леонтьев. Педагогика здравого смысла: Избранные работы по философии образования и педагогической психологии/ сост., предисл., коммент. Д.А. Леонтьев. М. Смысл, 2016 . 528 с.

ПРИМЕНЕНИЕ НОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ МАТЕМАТИКЕ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

**Джу Ольга Вячеславовна,
учитель начальных классов
общеобразовательная средняя школа №7
отдела образования по Аягозскому району
Управления образования области Абай**

Закон Республики Казахстан «Об образовании» гласит: «Главная задача системы образования – создание необходимых условий для получения образования и воспитания, направленных на формирование и профессиональное становление личности на основе национальных и человеческих ценностей. Достижений науки и практики это внедрение новых технологий в обучения и воспитания.

Информатизация образования, выход в международные глобальные коммуникационные сети для решения этих задач с помощью ежедневных поисков школьного коллектива, каждого учителя, возникает необходимость перестройки, смелого пути к переменам, перехода к новому опыту, новым отношениям. Поэтому каждый учитель должен уметь своевременно принимать и правильно использовать в своей деятельности необходимые приемы. На уроках математики в начальных классах необходимо расширять теоретические знания, развивать логическое мышление, формировать основы математики, углублять представления, углублять математические знания учителей в процессе повышения творческих поисков, самостоятельной работы учащихся, используя различные методы и приемы обучения. Главная проблема на сегодняшний день - качество образования. Эффективный способ повышения качества образования - использование различных технологий в системе образования. Современные технологии обучения, широко применяемые при изучении математики на начальной ступени школы, многочисленны, и несколько из них:

- технология укрупнения дидактических единиц (П. М. Эрдниев) помогает в овладении одновременно прямыми и обратными операциями и комплекс упражнений, составленный на основе принципа укрупнения, способствует осознанному и прочному усвоению знаний;
- технология обучения математике, основанная на решении задач (Р. Г. Хазанкин) используя различные методы решения задач и проверяя друг друга, учащиеся могут убедиться в правильности задачи;
- технология развивающего обучения (Л. С. Выготский, Л. В. Занков, Д. Б. Эльконин, В. В. Давыдов) система развивающего обучения направлена на ускоренное интенсивное, всестороннее развитие личности в соответствии со всеми качествами;
- модульная технология обучения (В. М. Монахов) позволяет целенаправленно проектировать и строить учебный процесс.
- компьютерная технология, обучения владение техникой работы с компьютером, проявление активности в классе, индивидуальная работа, индивидуальная помощь;
- технология проблемного обучения;
- технология обучения с помощью опорных сигналов (В. Ф. Шаталов) группировка теории и практики в виде блоков, усвоение теоретического материала, представленного в виде опорной схемы и конспекта в классе, самостоятельный поиск дома, работа;
- предварительное обучение первой части получаемых знаний (Лысенкова С. Н.);
- технология уровневого дифференцированного обучения постановка задач на нескольких уровнях;

А также, проект «Развитие критического мышления через чтение и письмо» - одна из новых технологий, реализующих творческие возможности, востребованные современностью в целях повышения уровня знаний учащихся, т. е. повышения качества образования[1].

Используя эту технологию, вы можете решить следующие проблемы во время урока:

- развивать критическое мышление учащихся;
- активное участие в размышлениях;
- повышение ответственности за усвоение знаний.

На уроках математики можно использовать несколько стратегий «Ромашка Блума» «Кластер», стратегии «Ассоциация», «Постер», диаграмма «Венна» и конечно же работа в парах, группах, индивидуально и широкомасштабная лекция.

Например, при прохождении темы «число и цифра 7» в 1 классе мы рассмотрим элементы стратегии «широкомасштабная лекция»:

Этап 1 «Размышление»:

а) пробуждение интереса: задаются вопросы.

1. Что такое число? Что такое цифра?

Задание:

- рассказать сведения, которые вы знаете;
- анализ парами, затем в подгруппе;
- слово топ-лидера.

Что представляет собой число 7 по стратегии «Ассоциация» или какие знания ранее имели по этому числу. Например, 7 коленей, 7 сокровищ казахского народа, 7 суток недели и т.д.

Большое значение имеет совершенствование мышления учащихся на уроках математики с использованием технологии развивающего обучения. Во-первых в развивающем обучении знания не передаются в подготовительном состоянии, чего учащийся добивается через свою учебную деятельность. На начальном поисковом этапе урока они расскажут о новой информации и попытаются решить проблему самостоятельно. Таким образом, они пробуждают интерес к занятиям, у них появляются внутренние подталкивания, заставляя их чувствовать, что их знания об этой проблеме недостаточны, поверхностны[2,15].

Во вторых, в развивающем обучении учащийся открывает дыры в своем сознании, решая проблемы высокой сложности. Каждый ученик может достичь развития до своего уровня. Отсутствие понятия «хороший ученик», «плохой ученик» побуждает детей к познавательной деятельности, повышает их страсть к учебе.

В третьих-главный инструмент развития личности школьника-это его собственные действия. Поэтому методы обучения в развивающем обучении ставят цель решения проблем, противоречий, ставя ученика в активную рабочую ситуацию.

В четвертых результативность системы развивающего обучения окупается только благодаря новым отношениям между учеником и учителем. Поэтому командный стиль в традиционной системе здесь неэффективен. Таким образом, на этапах урока по развивающему обучению:

- учащиеся сами определяют цели, задачи урока;
- ищет пути решения проблемы;
- новые находят сами;
- консультирует;

Посредством данных действий формируются информационные, коммуникативные компетенции каждого учащегося по решению проблемы. В последние годы в современных условиях применение новых педагогических технологий, компьютеров, электронных учебников, интерактивных досок к ежедневным занятиям дает хорошие результаты. Система образования реализуется посредством электронной связи, обмена информацией, интернета, электронной почты, телеконференций, On-line занятий. Специфика применения новых технологий заключается в том, что позволяет учащимся самостоятельно или совместно заниматься творческой работой, искать, видеть результаты своей работы, критически относиться к себе и получать удовольствие от достигнутого[3].

Эффективно работать с компьютером на уроках математики в начальных классах. Компьютер-один из технологических инструментов, с помощью которого можно превратить урок в интересный, увлекательный момент. Урок, проведенный с компьютером, позволяет поднять настроение ребенку, повысить интерес к работе. Такие занятия позволяют учащимся более полноценно оценивать свои знания, возможности и понимать их, работать по-новому творчески, выбирать самые разнообразные методы поиска.

Широко используемые средства ИКТ в сфере образования:

- интерактивная доска;
- мультимедиа;
- Интернет-пространство;
- электронный учебник.

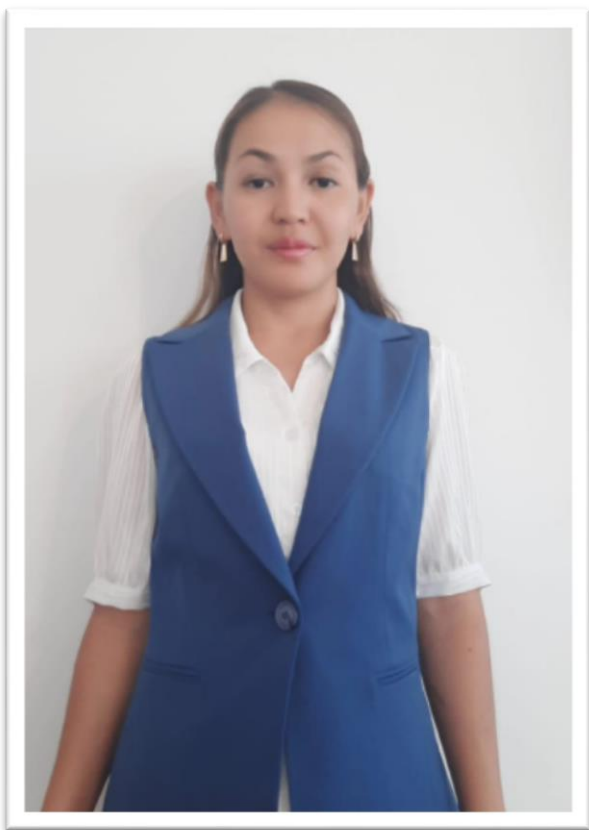
Одним из основных требований информатизации системы образования является создание и использование в учебном процессе электронных учебников. Поэтому двигаться вперед в системе образования без использования электронных учебников невозможно. В результате повышается интерес учащихся к предмету, что способствует повышению качества знаний. Электронный учебник для учителя это методическая система открытого типа, которая развивается ежедневно. Каждый учитель может совершенствовать его в своей педагогической практике, дополняя его материалами. Электронные учебники играют большую роль в рациональном усвоении учебного материала. В электронных учебниках широко освещаются теоретические темы[4,5].

При дополнении теоретического материала различными рисунками, схемами в виде графических иллюстраций рациональны процессы изучения, визуального осмысления и закрепления теоретических знаний в мозгу. Электронные учебники разрабатываются на основе модульной технологии. Содержание знаний каждого класса разбивается на модули, и каждая тема дается последовательно. Учащиеся расширяют знания, полученные на уроке, работая над интерактивными заданиями в электронном учебнике, приобретают навыки самостоятельной творческой работы. Выполняет тестовые задания для самостоятельной проверки полученных знаний. А модульное обучение-обеспечивает самостоятельность обучения по содержанию образования, темпу усвоения знаний, способности к самостоятельной работе, методам и приемам обучения. Другими словами, дает величину собственного развития человека. Содержание модуля представляется как объем учебного материала, который несет в себе собственный смысл. Использование модульной технологии в обучении математики формирует у личности умения и навыки, необходимые для саморазвития, повышения творческих способностей.

Использованная литература:

1. Программа развития образования в Республике Казахстан на 2005-2010 годы. Астана, 2004-46 С.
2. М. Галымжанова. Использование информационных технологий на уроках. Основы информатики - №3, 2006 г.
3. К. Шадиев. Педагогические проблемы использования компьютера. Школа Казахстана - №5, 2006-7 С.
4. Б.Баймұханов, З.Бекбаева. «Оқушылардың математикалық тапсырмаларды орындаудағы дербестігін арттыру». Алматы - 2006ж.

БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМІНІҢ САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

**Джекеева Сауле Акмуратқызы,
бастауыш сынып мұғалімі
№10 Жалпы білім беретін мектеп
Маңғыстау облысы, Қаракия ауданы,
Болашақ ауылы**

Еліміздің білім беру стандарттарына сай бастауыш сынып мұғалімдеріне жаңа технологияларды қолдану оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Интерактивті тақталар, планшеттер және білім беру қосымшалары оқу тәсілін айтарлықтай өзгертеді, оны серпінді және қызықты жасайтыны рас. Цифрлы технологиялардың өнімдерінен алынған жаңа түрлерін интерактивті формада ұсынған материалдар ретінде балаларға қабылдау оңай, бұл білімнің жақсы игерілуіне ықпал етеді.

Мультимедиялық ресурстарды пайдалану сізге оқу материалының

презентациясын әртараптандыруға мүмкіндік береді. Мұғалімдер оқушылардың назарын тартып, олардың білім алуға деген қызығушылығын оятуға көмектесетін бейнелер, анимациялар мен ойын элементтерін біріктіре алады. Заманауи технологияларды қолдана отырып жасалған жобалар шығармашылық ойлауды және командада жұмыс істеу қабілетін дамытады.

Алайда, дәстүрлі және заманауи оқыту әдістері арасындағы ұтымды тепе-теңдікті есте сақтау маңызды. Технологиялар мұғалім мен оқушылардың арасындағы жеке қарым-қатынасты толығымен алмастырмауы керек, өйткені бұл әлеуметтік дағдылар мен эмоционалды интеллект қалыптастыруға көмектеседі. Технологияларды тиімді пайдалану тек мұғалімнің біліктілігін ғана емес, сонымен қатар оларды әр оқушының қажеттіліктеріне бейімдеу қабілетін де қажет етеді[1,12].

Сонымен қатар, заманауи технологиялар мұғалімдерге жаттығуды даралауға мүмкіндік береді. Білім беру қосымшалары мен платформаларын пайдалану, олар әр оқушының оқыту деңгейіне сәйкес бейімделген тапсырмалар жасай алады. Бұл материалды тереңірек түсінуге ықпал етеді және тақырыптарды өздері үшін ыңғайлы қарқынмен оқи алатындықтан, балалардағы стресстің деңгейін төмендетеді.

Ең маңызды аспект - оқытушыларды жаңа технологияларды қолдану үшін дайындау. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру мақсатында IT-тестік және технологияларды оқу процесіне енгізудің әдістері болуы керек. Осылайша, олар ресурстарды тиімді пайдаланып, білім беру жағдайына заманауи тәсілдер енгізе алады.

Заманауи технологиялар сараланған оқытудың жаңа көкжиегін ашады. Мұғалімдер оқу материалдарын әр оқушының деңгейі мен мүдделеріне бейімдей алады, бұл сізге әр балаға жеке көзқарас қалыптастыруға мүмкіндік береді. Интернеттегі оқыту және виртуалды сабақтарға арналған платформалар сапалы ресурстарға қол жетімділікті қамтамасыз етеді, бұл ерекше білім беру қажеттіліктері бар балалар үшін де өте маңызды.

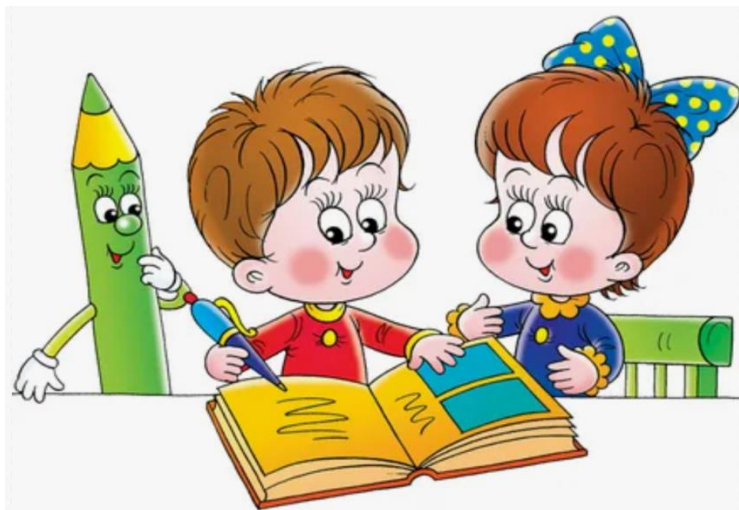
Әлі де болса кездесетін қиындықтарға қарамастан, білім беру процесіне технологияларды енгізу мұғалімдердің үнемі жаттығулары мен біліктілігін арттыруды талап етеді. Нұсқаулар, вебинарлар және мастер-класстар мұғалімдерге жаңа құралдар мен оларды пайдаланудың тиімді әдістерін игеруге көмектеседі. Мұғалімдер жаттығулардағы

инновацияны ынталандыру үшін ұстаздар өздерінің білімдері және тәжірибелерімен бөлісетін тірек ортасын құру қажет.

Интернеттегі қауіпсіздікке назар аудару қажет. Білім беру мекемелері деректерді қорғауды қамтамасыз етуі және балаларға цифрлық сауаттылықтың негіздерін оқытуы керек, осылайша олар технологияларды сенімді түрде қолданады. Осылайша, дәстүрлі әдістермен және қауіпсіздікке деген құлшыныстың үйлесімі жаңа буын үшін жоғары білім беру ортасын құруға мүмкіндік береді[2,7].

Сонымен қатар, технологияның интеграциясы оқушылардағы сыни тұрғыдан ойлау мен шығармашылықты дамытуға ықпал етеді. Интерактивті платформалар мен қосымшалар оқушыларға тақырыптарды өз бетінше зерделеуге, оқу үрдісіне, оқу процесіне деген қызығушылықты едәуір арттыратын жобалар бойынша жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Осы технологияларды қолдана отырып, оқытушылар да пәнаралық бірлескен жұмысты ұйымдастыра алады, онда оқушылар идеялар мен белсенділіктің атмосферасын тудырады.

Технологиялар білім жетістіктерін бағалауға да көмектесе алады. Қазіргі заманғы бақылау жүйелері мұғалімдерге әр оқушының үлгерімін бақылауға және олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде, оқытуды және тәсілдердің жедел-дерлік тәсілдерін дайындау үшін қосымша мүмкіндіктер жасайды[3].

Алайда, инновациялық технологияларды енгізу ақылға қонымды тепе-теңдікті қажет етеді. Сандық құралдарға шамадан тыс тәуелділік балалардағы жеке жауапкершілік пен ынталандырудың азаюына әкелуі мүмкін. Сондықтан болашақта сәттілікке күрделі дағдыларды қалыптастыру үшін компьютерлік білімді дәстүрлі дайындықпен үйлестіру маңызды. Осылайша, технологияны қолдана отырып, сараланған оқытуды сәтті жүзеге асыру құзыретті тәсілге, мұғалімдер мен жалпы мектептің белсенді қатысуына байланысты. Бұл әр оқушы өзінің әлеуетін ашып, қазіргі әлемнің өзгергіштігіне, түрлі мүмкіндіктеріне дайын болуына жағдай жасайды.

Қорытындылай келе, технологиялар оқушыға білім беріп, оны үлкен өмірге даярлаудың қуатты құралы болса да, оларды жүзеге асыру тек сәнге ұмтылуға ғана емес, педагогикалық тәсілге негізделгені жөн. Технологияны сабақтарға сәтті біріктіру білім беру мақсаттарына құрылып, сыныптың сипаттамаларына назар аударуды және әр баланың дамуына ықпал ететіндіктен олармен ашық сұхбаттасуды талап етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы және оны жүзеге асыру жөніндегі негізгі құжаттар. – Астана, 2000.
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
3. «Бастауыш мектеп» журналы, 2003 жыл, № 9.

МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҚОҒАМДАҒЫ МАҢЫЗДЫ ОРНЫ

**Қайранбаева Аңсаған Жұмағазықызы,
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
№1 мектеп, Курчатов қаласы
Абай облысы**

Қазақ тілі - Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілі ретінде ұлттық бірегейлікті қалыптастыруда, қоғам бірлігін нығайтуда шешуші рөл атқарады. Оны дамыту және мемлекет тарапынан қолдау көрсету тілдік мұраның халықтың мәдениеті мен дәстүрі үшін маңыздылығын мойындауды көрсетеді. Соңғы жылдары қазақ тілін дәріптеу, оның ішінде оқу орындарына, мемлекеттік секторға енгізуде елеулі қадамдар жасалды. Мектептер мен жоғары оқу орындарында қазақ тілін оқыту бағдарламалары енгізілсе, өскелең ұрпақ өзінің мәдени мұрасын тереңірек түсінуге

мүмкіндік алды. Бұл тіл сауаттылығын арттыруға көмектесіп қана қоймай, қазақ халқының мәдениетіне деген құрметті қалыптастырады. Әрбір қазақ азаматының ұлтына қарамастан мемлекеттік тілді меңгеру мүмкіндігі бар, бұл өз кезегінде көпұлтты қоғамдағы қоғамдық келісім мен келісімге септігін тигізеді. Сонымен қатар, қазақ тілінің ресми іс-қағаздар мен коммуникацияларда қолданылуы оның мәртебесін нығайтады. Қазақ тілін қолдау басқа тілдердің дамуын жокқа шығармайтынын, бұл елдің мәдени әралуандылығына ықпал ететін полифониялық тілдік ортаны қалыптастыратынын айта кеткен жөн. Осылайша, қазақ тілі барша қазақстандықтар үшін қарым-қатынас құралы ғана емес, бірлік пен мақтаныш символына айналады.

Қазақ тілін қоғамда кеңінен насихаттауға бағытталған іс-шаралардың қатары жыл сайын артып келеді. Байқаулар, фестивальдар, семинарлар және мәдени бастамалар халық арасында лингвистикалық мұраға қызығушылық атмосферасын қалыптастыруға көмектеседі. Осылайша, көптеген жастардың түрлі мәнерлеп оқу, сөйлеу сайыстарына қатысып, олардың коммуникативтік дағдыларын дамытып қана қоймай, қазақ әдебиеті мен мәдениетін тереңірек түсінуге ықпал етеді.

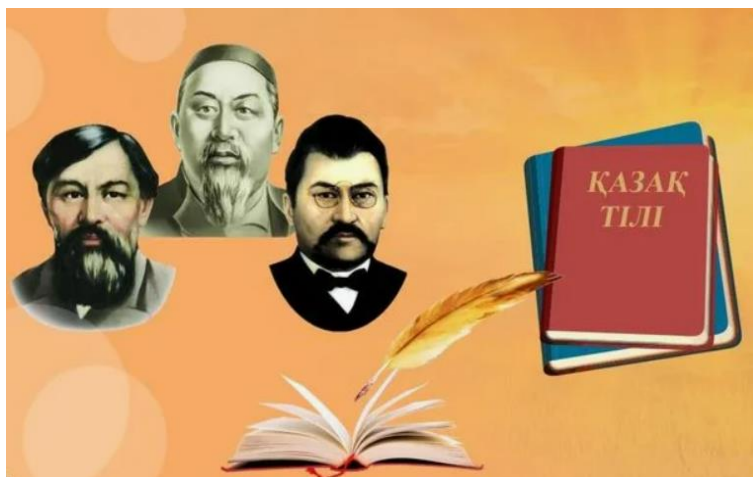
Мемлекеттік бағдарламалар да БАҚ арқылы қазақ тіліне қолдау көрсетеді. Телерадио арналардың, сондай-ақ қазақ тіліндегі баспа басылымдарының құрылуы кең аудиторияға өзекті жаңалықтар мен оқу материалдарына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде тілге деген қызығушылықты оятып, оның күнделікті өмірде белсенді қолданылуына ықпал етеді. Бір айта кетерлігі, қазақ тілін цифрлық салаға интеграциялаудың өзектілігі артып келеді. Онлайн курстарды, қосымшаларды және электронды ресурстарды дамыту виртуалды кеңістікте тілдерді үйрену мен қарым-қатынас үшін жаңа мүмкіндіктер тудырады. Жаңа технологиялар жастар арасында тілді таратудың маңызды құралына айналууда. Осылайша, мемлекет пен қоғам тарапынан белсенді қолдауға ие болған қазақ тілі Қазақстандағы азаматтық келісімді нығайтуға көмектесетін, халықты біріктіретін, ұлт болмысының маңызды бөлігі болып қала береді[1].

Жастар арасында қазақ тілін қарым-қатынас құралы ретінде ғана емес, мәдени бірегейлік элементі ретінде де үйренуге деген қызығушылық артып келеді. Жоғары оқу орындарында тіл мен әдебиетті тереңдетіп оқытуға бағытталған курстар мен бағдарламалар енгізілуде, бұл жаңа мамандар мен мәдени мұраны ұстанушыларды қалыптастырады. Тіл мәселесіне арналған конференциялар мен дөңгелек үстелдер пікір алмасуға, оны одан әрі дамыту жолдарын іздеуге ықпал етеді.

Сонымен қатар, қазақ тілін танымал студия маңызды бөлігі қазақстандықтардың қазақ мәдениетінің жетістіктері мен байлығын көрсетуге мүмкіндігі бар халықаралық

фестивальдер мен байқауларға қатысуы болып табылады. Мұндай іс-шаралар жергілікті ғана емес, сонымен қатар халықаралық аудиторияны да қызықтырады, басқа ұлттармен байланысты нығайтумен бірге өзара мәдени жетістіктерді насихаттайды.

Айта кетерлігі, жергілікті авторлар мен шығармашылық топтарға қолдау көрсету де үлкен рөл атқарады. Қазақ тілінде жаңа кітаптардың және пьесалардың,

фильмдердің пайда болуы мәдени аясын кеңейтіп қана қоймай, жастарды өз тілін үйренуге, сақтауға деген құлшынысын арттырады. Осылайша, қазақ тілі заман рухы мен елдің мәдени алуан түрлілігін көрсететін өміршең әрі серпінді болып қала береді[2].

Қазақ тілі Қазақстанның мәдени мұрасының негізгі элементтерінің бірі ретінде қазіргі қоғамға табысты интеграциялануы үшін үлкен маңызға ие. Қазақ тілін үйрену халықтың қайталанбас тарихын, салт-дәстүрін, менталитетін тануға жол ашады. Ол тек қарым-қатынас құралы ғана емес, сонымен бірге оны қазақ халқының болмысының маңызды элементіне айналдыратын бай фольклорлық және әдеби мұраның тасымалдаушысы. Сонымен қатар, жаһандану және өсіп келе жатқан мәдениетаралық коммуникация жағдайында қазақ тілін білу бәсекелестік артықшылыққа айналады. Бұл мансаптық өсуге ықпал етеді және бизнес пен білімнің әртүрлі салаларымен өзара әрекеттесу мүмкіндіктерін кеңейтеді. Қазақ тілін білім беру бағдарламаларына енгізу көптілді ортаның қалыптасуына ықпал етеді, бұл өз кезегінде халықтар арасындағы достық пен ынтымақтастықты нығайтады[3].

Ендеше, қазақ тілін үйрену – ел өміріне толық араласып, халқын түсініп, болашағының бір бөлшегі болғысы келетіндер үшін жай міндет емес, қажеттілік. Мәдени дәстүрлерді сақтауда қазақ тілінің де алатын орны зор. Халық ауыз әдебиеті, әңгімелер, мақал-мәтелдер мен жырлар ұрпақтардың даналығы мен тәжірибесін жеткізіп, бүгінгі күнге дейін өзекті болып отырған моральдық-этикалық нормаларды қалыптастырады. Тіл үйрену арқылы адам қазақтың ғасырлар бойы сақталып келе жатқан мәдени мұрасының байлығын сезінуге мүмкіндік алады.

Қазіргі заманда қазақ тілінің өзектілігі цифрлық кеңістікке кірігуімен артып келеді. Технология мен интернеттің дамуы қазақ тілі мен мәдениетін таратудың жаңа көкжиектерін ашады. Арнайы қосымшалар мен онлайн курстар өскелең ұрпаққа тілді ыңғайлы және қолжетімді түрде меңгеруге көмектеседі, бұл оның танымал болуына ықпал етеді. Сонымен қатар, қазақ тілін үйрену мәдениетаралық диалог алаңын жасайды. Бұл, әсіресе, түрлі этнос өкілдері тұратын қоғамда маңызды. Қазақ тілін білу халықтың әртүрлі топтары арасында жарасымды қарым-қатынасты қалыптастыра отырып, өзара түсіністікке ықпал етіп, қоғамдық бірлікті нығайтады. Олай болса, қазақ тілін үйрену – Қазақстанның көпұлтты мемлекет ретінде тұрақты дамуы үшін қажет терең өзара түсіністік пен үйлесімді өмір сүруге жасалған қадам.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі 2012-2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары. ҚР Үкіметінің № 832 қаулысы. 2012 жылғы 25 маусым, Астана, Үкімет Үйі.
2. Құрман Н. Қазақ тілін оқытудың әдіснамалық негіздері. - Астана, 2008.
3. А. Байтұрсынұлы, Тіл құрал. - Алматы: Ана тілі, 1992.

БАЛАБАҚШАДА БАЛА ТІЛІН ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Тусупжанова Айгерим Нурлановна,
тәрбиеші

«Алтынай» балабақшасы,
Абай облысы, Жарма ауданы, Қалбатау ауылы

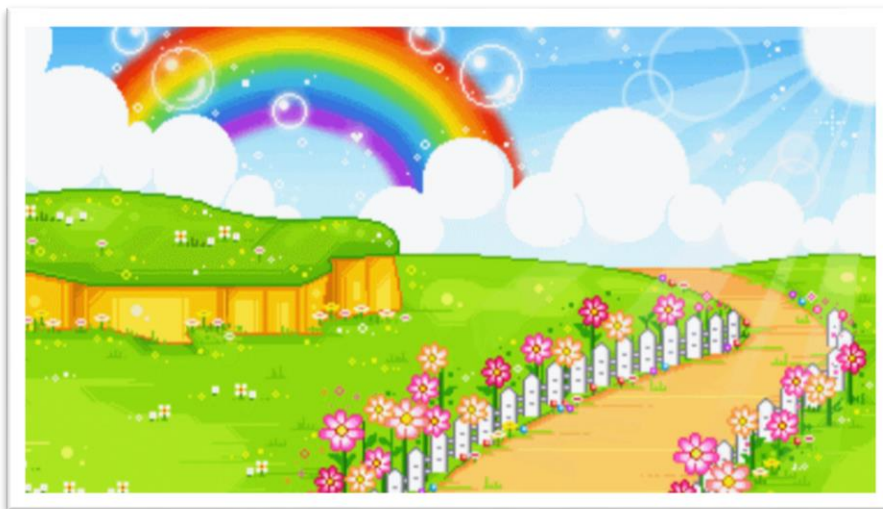

Балабақша балалардың барлық қабілеттері мен бейімділігін дамытады, ал жеткіншектер арасында сөйлеуді меңгеруден гөрі маңызды нәрсе жоқ. Сондықтан сөйлеуді жүйелі оқыту, сөйлеу мен тілдің әдістемелік дамуы балабақшадағы бүкіл білім беру жүйесінің негізі болып саналады. Егер баланы отбасы мүшелері нәресте кезінен бастап дұрыс сөйлеуге үйрете бастаса, ол елестету, содан кейін ойлау және елестету қабілетін дамытады. Интеллекттің дамуымен қатар эмоционалды-ерікті сала да дамиды және жетілдіріледі. Сөйлеуді уақтылы және толыққанды меңгеру баланың толыққанды психикасының қалыптасуының және оның одан әрі дұрыс дамуының бірінші және маңызды шарты болып табылады. Баланың алғашқы жас кезеңдерінде сөйлеуінің дамуына назар аудару өте маңызды, өйткені осы уақытта ми қарқынды дамып, оның функциялары қалыптасады. Физиологтардың зерттеулеріне сәйкес, орталық жүйке жүйесінің функциялары олардың табиғи қалыптасу кезеңінде оңай дайындалады. Арнайы жаттығусыз бұл функциялардың дамуы кешіктіріледі және тіпті біржола тоқтауы мүмкін. Баланың өмірінің алғашқы үш жылы тілдік дамудың сыни кезеңі болып табылады. Осы уақытта дейін ми аймақтарының анатомиялық жетілуі аяқталады, бала ана тілінің негізгі грамматикалық формаларын меңгереді, сөздердің үлкен қоры жинақталады. Егер баланың сөйлеген сөзінің алғашқы үш жылында тиісті көңіл бөлінбесе, онда болашақта қуып жету үшін көп күш қажет болады. Балабақшаның алдында балаларды ана тілін айналасындағылармен тікелей қарым – қатынаста еркін қолдануға үйрету міндеті тұр. Баланың сөйлеуі, егер ол басқаларға түсінікті болса, сенімді қарым-қатынас құралы ретінде қызмет етеді және бұл сөздердегі ойдың дәйектілігіне, үйлесімділігі мен толықтығына, нақты сөздерді таңдауға, айтылудың тазалығы мен дұрыстығына байланысты. Белгілі бір дәрежеде бұл қасиеттер қолайлы жағдайларда балада және отбасында ата-аналардың әсерінен дамиды. Балабақшада үйлесімді сөйлеу, сөздіктің байлығы, айтылу тазалығы балада әр түрлі әдістемелік әдістерді қолдану арқылы жүйелі түрде оқытылады. Тәрбиеші балалардың ойлауын және сөйлеуінің барлық аспектілерін қоршаған өмірмен, отбасы мен балабақшаның өмірімен, адамдардың жұмысымен, әлеуметтік оқиғалар мен құбылыстармен, жабайы табиғатпен, пәндік әлеммен таныстыруға мүмкіндік беретін мазмұнда дамытады. Балабақшада балаларды тікелей қарым-қатынаста ана тілін еркін меңгеруге үйретіп қана қоймай, сонымен қатар әртүрлі жағдайларда жолдастарымен және ересектермен сыпайы сөйлесу қабілетіне тәрбиелейді[1].

Тәрбиеші балаларға сөйлеу қарым-қатынасының жалпы қабылданған сыпайы формаларын үйретеді, үлкендерді «сіз» деп атауға және өзара балалардың бір-бірін атымен атауды көрсетеді. Барлық қажетті жағдайларда жалпы қабылданған сыпайы қарым-қатынас түрлерін қолданады. Балаларды ересек адаммен сөйлесу кезінде басын төмен түсірмеуге, бірақ айқайламай сөйлесуге үйретеді. Тәрбиеші балаларды ересектердің әңгімесіне араласпауға, олардың сөйлеуін үзбеуге, көпшіл әрі мейірімді болуға үйретеді. Сөйлеу мәдениетін тәрбиелеу балалардың сезімдерін, моральдық келбетін тәрбиелеумен тығыз байланысты. Сыпайылық, сөйлеу мәдениеті адамдарға деген шынайы қатынасты білдіруі керек. Жолдастарға достық қарым-қатынас, туыстары мен жақындарына деген сүйіспеншілік, үлкендерге құрмет. Балалардың мінез-құлқының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, мұғалім оларды жеке балаға ғана емес, бүкіл топқа қатысты ересектердің сөйлеуін тыңдауға және түсінуге, сабақтарда айтылғандарды есте сақтауға, жолдастарының ойындарда және жалпы сабақтарда сөйлеуін тыңдауға, өздерін ұстауға, басқалар

айналысқанда немесе демалғанда тыныш сөйлеуге үйретеді. Балабақшаға келген бала әлі де осы қасиеттерге ие емес, оларды тәрбиелеу баланың балабақшада болуы кезінде тәрбиешінің қажырлы және табанды еңбегін қажет етеді[2].

Педагог балаларға арналған ана тілін жетік білуі тиіс. Өз тілінде балалар ұстанатын үлгіні ұсына отырып, педагогика мойындаған баланың тілін дамытудың барлық әдістерін қолданған жөн. Мектеп жасына дейінгі бала үшін тәрбиешінің сөйлеуі көбінесе әдеби норманың жалғыз үлгісі және жалпы сөйлеу туралы дұрыс түсінік екенін есте ұстаған жөн. Сондықтан оған жоғары талаптар қойылады: мазмұн, дәлдік, логика, лексикалық, фонетикалық, грамматикалық, орфоэпиялық дұрыстық, эмоционалды байлық, интонацияның байлығы, жайбарақаттық, жеткілікті көлем, жақсы дикция, сөйлеу этикетінің ережелерін сақтау, мұғалімнің сөзінің істеріне сәйкестігі. Сөйлеудің дұрыстығы, яғни оның қабылданған әдеби-тілдік нормаларға сәйкестігі. Норманың түрлері сөйлеу формалары мен тілдік жүйенің деңгейлеріне сәйкес ерекшеленеді: орфоэпиялық (айтылу), акцентологиялық (екпін) – ауызша сөйлеу нормалары болса, орфографиялық және пунктуациялық – жазбаша сөйлеу нормалары, ал лексикалық (сөзжасам), сөзжасамдық және синтаксистік, бірге грамматикалық деп аталады, ауызша және жазбаша сөйлеуде көрінеді, бұның барлығын қолдану педагогтың стилистикалық шеберлігіне байланысты. Жақсы дикция және дұрыс әдеби айтылу - бұл тәрбиеші білуі керек нәрсе[3].

Сөйлеудің дәлдігі-сөйлеудің семантикалық мазмұны мен оның негізінде жатқан ақпараттың сәйкестігі. Тәрбиеші сөйлеудің семантикалық жағына ерекше назар аударуы керек, өйткені бұл балаларда сөздің дәлдігі дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Сөйлеудің анықтығы, яғни оның тыңдаушыны түсінуге қол жетімділігі. Сөйлеуде берілген осы немесе басқа мазмұнды балаларға қол жетімді түрде жеткізу мүмкіндігі тәрбиеші сөйлеуінің қажетті сапасы болып табылады. Оның тағы бір қажетті сөйлеу сапасы - балаларға арналған сұрақтарды сауатты және нақты тұжырымдай білуі. Сұрақтың қол жетімділігі оның тұжырымына тікелей байланысты. Сұрақтың ұқыпсыз, дұрыс қойылмауы оны түсініксіз етеді. Сөйлеудің логикасы, яғни оның логика заңдарына сәйкестігі. Әдетте, тілдің немқұрайлылығы ойлаудың бұлыңғырлығына байланысты. Тәрбиеші балалармен қарым-қатынаста үйлесімді тұжырымның құрылымдық компоненттері туралы идеялар қалыптасатынын, мәтінішілік байланыстың әртүрлі әдістерін қолдану дағдылары да қажет екендігін ескеруі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. К.Бержанов, С.Мусин. Педагогика тарихы. - Алматы: Мектеп, 1972.
2. К.Сейталиев. Тәрбие теориясы. - Алматы, 1986.
3. Савин Н.В. Педагогика. - Алматы, 1983.

ҚАЗАҚ ӘЛІПБИІ МЕН ЖАЗУЫНЫҢ ШЫҒУ ТАРИХЫ ЖӘНЕ ҚАЛЫПТАСУ КЕЗЕҢІ

**Усеева Раушан Аубакировна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
«Ақбастау орта мектебі» КММ
Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы**

Қазақ әліпбиі мен жазуы өзінің қалыптасуының ұзақ әрі қиын жолынан өткені белгілі. Қазақстан аумағындағы алғашқы жазбалар VII-VIII ғасырларда пайда болған Орхон-Енисей жазулары деп аталатын ежелгі түркі руналарына жатады. Бұл рәміздер түркі халықтарының тілі мен мәдениетін сақтауда маңызды рөл атқарды. IX-X ғасырларда исламның пайда болуымен қазақ халқы көптеген ғасырлар бойы қазақ тілін жазу үшін негізге

айналған араб әліпбиін қолдана бастады. Араб графикасы тек тілдің ғана емес, діни және ғылыми әдебиеттің де берілуін қамтамасыз етті. Қазақ әліпбиі мен жазуы халық өміріндегі мәдени және тарихи өзгерістерді көрсете отырып, ұзақ даму жолынан өтті. Түпнұсқада қазақ жазуы тілдің фонетикалық ерекшеліктеріне бейімделген төте-араб жазуын қолданды. Алайда, XX ғасырдың басынан бастап Қазақстанда елеулі өзгерістер болды: алдымен латын әліпбиі, содан кейін кириллица енгізілді және 2017 жылы латын әліпбиіне қайта көшу туралы жарияланды. Айта кету керек, араб әліпбиі ислам мәдениетінің бір бөлігі бола отырып, қазақ тілінің барлық дыбыстық реңктерін толық көрсете алмады. Оны қолдану білім беру мен ғылыми қызметте шектеуші факторға айналды. XX ғасырда, әсіресе 1929 жылдан кейін, алфавиттің латын әліпбиіне, содан кейін кириллицаға ауысуы орын алды. Бұл елдегі саяси және идеологиялық өзгерістерге байланысты болды. Осы кезеңдердің әрқайсысы қазақ жазуын дамыту үшін жаңа сын-тегеуріндер, сонымен қатар мүмкіндіктер әкелді[1].

1940 жылдары кириллицаға көшу саяси жағдайларға және одақтас республикаларға интеграциялану қажеттілігіне байланысты болды, бірақ бұл қазақ халқының бірегейлігіне де әсер етті. Латын әліпбиіне заманауи көшу Тәуелсіздік пен жаңаруға деген ұмтылысты бейнелеп қана қоймай, жаһандық әлемдік қоғамдастықпен өзара іс-қимыл жасау үшін жаңа мүмкіндіктер туғызады. Латын тілі тілдің фонетикалық ерекшеліктерін жақсы көрсетеді, оқуды жеңілдетеді және халықаралық ресурстарға қол жетімділікті қамтамасыз етеді. Осылайша, қазақ әліпбиі тез өзгеріп жатқан әлемде тіл мен дәстүрдің сақталуына ықпал ете отырып, ұлттың мәдени бірегейлігі мен білімін анықтауда маңызды элементке айналды. Бүгінгі таңда Қазақстан тәуелсіздігі аясында латын әліпбиіне көшу мәселесі қайта қаралуда, бұл жаһанданудың заманауи талаптарына сәйкес мәдени мұраны сақтау мен жаңартуға деген ұмтылысты көрсетеді. Латын әліпбиіне көшу тек лингвистикалық ғана емес, сонымен қатар Қазақстанның халықаралық қоғамдастыққа кірігуіне деген ұмтылысын көрсететін мәдени реформаны білдіреді. Қазақ тілін латындау оны әлемдік аренада қабылдауын жақсартуға және басқа мәдениеттермен және тілдермен өзара іс-қимылды жеңілдетуге мүмкіндік береді. Бұл қадам сонымен қатар цифрландыру дәуірінде ерекше орын алатын жаңа ақпараттық технологиялар мен ғылыми әдебиеттерге қол жеткізуді жеңілдетеді. Алайда, жаңа алфавитке көшу процесі де қиындықсыз емес. Латын әліпбиін тарату білім беру және кадрларды қайта даярлау саласында айтарлықтай күш - жігерді қажет етеді. Мұғалімдерді, оқушыларды және кең аудиторияны жаңа емлені игеру үшін қажетті ресурстар мен құралдармен қамтамасыз ету қажет. Бәсекеге қабілетті әдебиеттер мен білім беру бағдарламаларын құруды талап ететін тілді дәстүрлі түрде сақтау да маңызды міндет болып табылады. Сайып келгенде, қазақ әліпбиінің трансформациясы дәстүр мен қазіргі заманды үйлестіруге ұмтылатын тіл эволюциясындағы қисынды қадам болып табылады. Бұл

жазудың ыңғайлылығы мәселесі ғана емес, сонымен қатар қазақ халқының бірегейлігі мен өзін-өзі тануының, оның көпұлтты әлемдегі рөлінің маңызды аспектісі[2].

Латын әліпбиін енгізудің маңызды аспектісі өзгерістерді қолдау үшін тұрақты инфрақұрылым құру қажеттілігі болып табылады. Бұл білім берудің барлық деңгейлерін жаңа алфавитке ауыстыруға көмектесетін жаңа оқулықтар, электрондық ресурстар мен қосымшаларды әзірлеуді білдіреді. Бұл үдерістегі мемлекеттік органдардың, білім беру ұйымдарының және мәдени орталықтардың рөлі шешуші болады, өйткені күш-жігерді үйлестіру мүмкін болатын қиындықтарды азайтады.

Сондай-ақ, қазақ тілін латын қарпіне көшіру тілдік бірегейліктің жаңа формаларының пайда болуына әкелуі мүмкін екенін атап өткен жөн. Бір жағынан, латынға көшу халықаралық ресурстар мен материалдарға қолжетімділікті аша отырып, жастар арасында тілді заманауи қабылдауға ықпал етеді. Екінші жағынан, бұл тілдің тамырын, оның тарихы мен бірегейлігін терең түсінуге және зерттеуге түрткі болуы керек.

Бұл Қазақстан үшін басқа елдермен мәдени байланыстарын нығайту мүмкіндігі. Қазіргі тілдік тәжірибелер халықаралық қоғамдастықпен жемісті диалог құруға жағдай жасайды, бұл өз кезегінде мәдени алмасу мен өзара түсіністіктің жаңа көкжиегін ашады[3].

Латын әрпіне көшу процесін сәтті жүзеге асыру үшін көптеген ғалымдардың пікірі мен қатысуын ескеру қажет. Ұстаздар мен әлеуметтанушыларды жаңа стандарттарды талқылауға және әзірлеуге қатысуы керек. барлығы неғұрлым бейімделген және қолайлы шешімдер жасауға көмектеседі. Бұл өз кезегінде өзгерістерге деген халықтың сенімін арттырады және біркелкі ауысуды қамтамасыз етеді.

Бұл процестің маңызды аспектісі-латынға көшуді мәдени сүйемелдеу. Латын әліпбиінде жазылған үздік әдеби шығармаға арналған конкурстар немесе жаңа әліпбиде тіл үйренуге арналған білім беру бағдарламалары азаматтар үшін керемет мотивация бола алады. Мұндай бастамалар тілге деген қызығушылықты арттырып қана қоймай, мәдени дамуға ықпал етеді.

Сонымен қатар, пайдаланушылар кириллица мен латын әліпбиі арасында оңай ауыса алатындай техникалық қолдау көрсету маңызды. Тиісті қаріптер мен автоматтандырылған аударма жүйелерін құру және енгізу бейімделу процесінде туындайтын техникалық кедергілерді жоюға көмектеседі.

Осылайша, қазақ тілін латынға көшіру-бұл әліпбиді өзгерту ғана емес, қоғамның, биліктің және білім беру мекемелерінің бірлескен күш-жігерін талап ететін кешенді трансформация дей аламыз және бұл қазіргі қазақ тілінің қалыптасуының тарихи кезеңі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1.Алдоңғарұлы Е. Әліппе түзету тақырыпты білімпаздар тобының қортыныдысы // Еңбекші қазақ. – 1924. – 27 шілде; Тюрякулов Н. Еще раз о новом алфавите // Советская степь. – 1927. – 1 марта.
- 2.Досмұхамедов Х. Қазақ тіліне латын харфін алу мәселесі // Ақ жол. – 1924. – № 435.
3. Инструктивно-методическое письмо «Об особенностях преподавания наук в средних общеобразовательных учебных

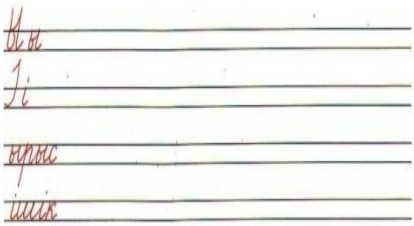
АШЫҚ САБАҚ

Байгазина Бағытжан Абуевна,
бастауыш сынып мұғалімі
Солтүстік Қазақстан облысы, Қызылжар ауданы
Бәйтерек орта мектебі

Білім беру ұйымының атауы				
Пәні:		Қазақ тілі		
Бөлім:		Салт-дәстүр және ауыз әдебиеті		
Педагогтің аты-жөні:		Байгазина Бағытжан Абуевна		
Күні:				
Сынып: 2«А»		Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы:		№89. Зат есім 19-22 жаттығулар		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		2.2.4.1 мұғалімнің көмегімен мәтіннің тақырыбы мен негізгі ойды анықтау: 2.4.2.3 сөз таптарын (зат есім, сын есім, сан есім, етістік) ажырату		
Сабақтың мақсаты		Зат есімнің кім? не? сұрақтарына жырата аламын		
Ойлау деңгейі		Білу, түсіну, бағалау		
Құндылықтар		Әдеп нормаларын ұстану		
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі/ уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	Психологиялық дайындық. Шаттық шеңбер құру: Қол алысып, қане біз. Достасайық бәріміз. Айтарым бар сендерге, Тез тұрындар шеңберге. Қандай жақсы бір тұру, Достарменен бір жүру! Қандай жақсы дос болу! Оқушыларды үш топқа бөлу. Жебе арқылы топқа бөлу 1-топ. 2-топ. 3-топ. Сыныптың ұраны: Мектеп кеме-білім теңіз.	Сабаққа дайындық жақсы тілектер тілейді Оқушылар үш топқа бөлінеді 1-топ.	Мақтау, мадақтау. Жарайсың Керемет Жарайсың!	

	Барар жерге тез жетеміз! Адаспаймыз ұлы жолда Ұстаз берген білім қолда! Үй тапсырмасын оқу. 16-жаттығу. Мәтінді оқы. Кім?, не? сұрақтарына жауап беретін сөздерді топтап жаз. Бесік-қасиетті мүлік. Жаңа туған сәбиді бесікке бөлейді. Осы кезде бесік жыры айтылады Білім бәйгесі арқылы бағалау. 	2- топ. 3- топ. Сынып ұранын айтады Үйге берілген тапсырманы оқиды.	Керемет! Дескриптор:. Кім?, не? сұрақтарына жауап беретін сөздерді топтап жазады.-16	
Өткен сабақты пысықтау	Өткенді пысықтау «Күн көзі» әдісі арқылы өткен сабақты пысықтау 1.Сөз таптарын ата? 2.Зат есім дегеніміз не? 3.Етістіктің сұрағын ата? Мысал келтір. 4.Сын есімнің сұрағын ата? Мысал келтір. 5.Сан есімнің сұрағын ата? Мысал келтір	Сұрақтарға жауап береді. Сұрақтарға мысал кетіреді.	Дескриптор: Сұрақтарды оқиды, сұраққа жауап береді Өткен сабақты қайталайды-16	
Сабақтың ортасы	Жаңа сабақ. Зат есім Тамшылар әдісі Адамдарға қатысты сөздерге Кім? кімдер? Заттар мен жануарлаға не? нелер? деген сұрақтар қойылады.	Зат есімнің сұрақтарын ажырата біледі		
Жаңа сабақ	Мысалы. Оқушы, оқушылар. Дәрігер, дәрігерлер. Парта парталар. 19-жаттығу. Мәтінді тыңда. Тұсау кесер	Мәтінді тыңдайды	Дескриптор: Қарамен жазылған сөздерге сұрақ қоя біледі-16	

Сергіт у сәті Сабақтың соңы	 Өзіңнің тұсауыңды кім кескенін үлкендерден сұрап, біліп ал. Қарамен жазылған сөздерге сұрақ қой. ЕҚБ Тест ЕБҚ қолдау көрсету 20-жаттығу. Сөйлемдерді көшіріп жаз. Тұсау кесу-бала тәй-тәй басқанда жасалатын дәстүр. Баланың тұсауын ала жіппен кеседі. Зат есімдерді тауып, түбірмен қосымшаны ажырат. Сергіту сәті «Біз көңілді қуыршақпыз» 21-жаттығу. Өлеңді түсініп оқы.Топтық жұмыс «Ноутбук» әдісі арқылы Тұсау кесер. Көріп аяқ басуын, Тұсаукесер шашуын Ақ әжелер шашты көп Ән мен күйді басты кеп Зат есімдерді тауып, оларға сұрақ қой. Өлеңдегі тұсаукесер сөзінен бірнеше сөз жасап көр. Түсініксіз сөздердің мағынасын сөздіктен қарап ал. 22-жаттығу. Көркем жаз.	Жеке жұмыс жасайды. Сөйлемдерді көшіріп жазады. Ұйымшылдық пен билейді. «Ноутбук» әдісі арқылы топтық жұмыс жасайды. Топта талдайды. Берілген тапсырманы көркем жазады	Дескриптор: Берілген тапсырмаларды орындайды-16 Дескриптор: Зат есімдерді тауып, түбірмен қосымшаны ажырата алады .-16 Жарайсыңдар! Дескриптор: Зат есімдерді тауып сұрақтар қояды -16 Дескриптор: Зат есім екенін анықтайды.-16	
---	--	---	---	--

Сабақты қорыту Кері байланыс	<i>Әжесі жуы түтті. Жүннен жіп шірді. Сал жіптен қылап тоқиды.</i> Қарамен жазылған сөздерге сұрақ қойып, қай сөз табы екенін анықта Үйге тапсырма Зат есімге байланысты үш сөйлем жаз. Өткен сабақты қорыту «Тәтті тоқаш» әдісі арқылы Зат есім дегеніміз не? Адамға қатысты қандай сұрақтар қойылады? Заттар мен жануарларға қандай сұрақтар қойылады? (сөйлем келтіру, келтірген сөйлемге сұрақтар қойып зат есімді табу) «Білім қоржыны» әдісі 	Үй тапсырмасын орындайды Сұрақтарға жауап береді	Дескриптор: Зат есімге сөйлем жазады. 16 Кері байланыс	
---	---	--	--	---

АШЫҚ САБАҚ

Жайнакова Райса Акылбаевна,
бастауыш сынып мұғалімі
Алматы қаласы, Алмалы ауданы
М.Дулатов атындағы № 136 мектеп гимназия

Білім беру ұйымының атауы				
Пәні:		Дүниетану		
Бөлім:		Уақыт		
Педагогтің аты-жөні:		Жайнакова Райса Акылбаевна.		
Күні:		10.11.23ж		
Сынып: 3 «Б»		Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:	
Сабақтың тақырыбы:		№9 Мен, сен, ол, олар-барлығымыз бір отбасымыз!		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		3.1.1.1 Отбасы мүшелерінің арасындағы туыстық қатынастарды түсіндіру.		
Сабақтың мақсаты		Отбасы мүшелерінің арасындағы туыстық қатынастарды түсіндіреді.		
Құндылықтар		Талап: Қоршаған орта тазалығын сақтайды		
Сабақтың барысы;				
Сабақтың кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 3мин	Сабаққа дайындық жасау. Психологиялық ахуалды жақсарту Ата-бабадан қалған мұра Ол біздің –Ұлы Дала Біз Ұлы Дала ұрпағымыз Жарқын болсын болашағымыз Шағын топқа топтасу. 2.Атаңның баласы, 1.Айтары мол ғұлама, Кей кезде таласып. Көп жасасын бұл адам, Қаласың әжеге	Оқушылардың назарын сабаққа аудару Жұмбақтардың шешуін табады.	Мақтау, мадақтау	Суреттер Суреттер Тақта Оқулық

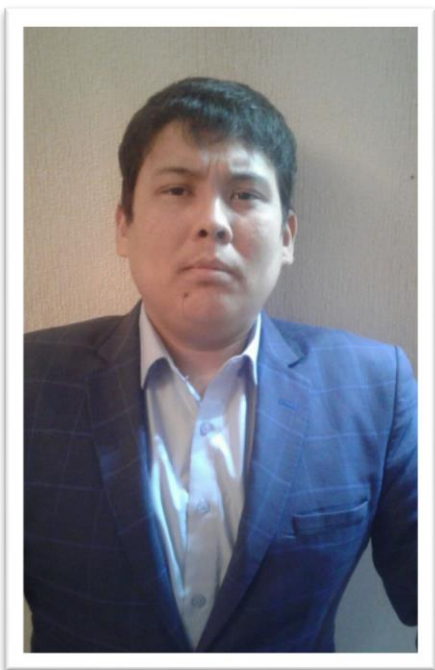
Әкесі ол әкеңнің Білгенің асады кәдеге Білер оны сұраған. Ол кім? (әке) Ол кім? (ата) 3.Дегенімді жасайтын Қалған тамағымды асайтын Ертіп алып жететеп «Немерем»- деп атайтын Бұл кім? (әже) 4.Бала бала,бала деп, Түнде шошып оянған Түн ұйқысын төрт бөліп Түнде бесік таянған. Қолын қатты тигізбей, Кірлі көйлек кигізбей. Иісін жұпар атқан Бұл кім? (ана) Олай болса балалар шағын топтың аттары «Ата», «Әже», «Әке», «Ана» 1.Балалар сендерің атаң, әжең, әкең, анаң қай мемлекеттің азаматтары? 2.Қазақстан Республикасының әр азаматарының құқықтары қорғалады ма? 3.Құқық қорғайтын құжат қалай аталады? Үй тапсырмасын сұрау. Өткен сабақта біз Қазақстан Республикасының- Конституциясын өткен болатынбыз. Өткенді қайталау «Дұрыс-бұрыс» әдісі арқылы өтілген тақырыпты	Тапсырманы орындайды	Дескриптор: Өткен тақы- рыптарды пысықтайды . Сұрақтарға жауап береді.	Дайын кесте суреттер
--	-----------------------------	---	------------------------------------

	пысықтау 1.Конституция күні – 16 желтоқсан (-) 2. Конституцияда тек қана біздің міндеттеріміз жазылған (-) 3.Қазақстан азаматының құқығы –қоқыс тастау (-) 4.Қазақстан азаматының міндеті-тегін білім алу (+) 5.Қазақстан азаматының құқығы- мемлекеттік рәміздерге құрметпен қарау.(+) Суретке мұқият қараймыз. Біз бүгін керемет бір ғажайып әлемге саяхатқа барамыз. Қалай ойлайсыздар, ол қандай әлем болуы мүмкін? Ол бір өзі кіп-ішкентай ғана шағын мемлекет. Ол - мемлекеттің аты қалай аталады? Кім айтады? Отбасы. Бүгінгі өтетін жаңа сабақтың тақырыбы; Мен, сен, ол, олар- барлығымыз бір отбасымыз! Сабақтың мақсаты; отбасы мүшелерінің арасындағы туыстық қатынастарды түсіндіру.			
Сабақтың ортасы 10мин Оқулық	Жаңа сабақ ФС-тапсырма Біз сабақта нені қарастырады екенбіз? Отбасы туралы қарастырамыз. -Отбасы дегеніміз не? -Әр адамның туыстық қатынаста бірлесіп өмір сүретін жанұялық орта	Тапсырманы орындайды	Дескриптор: Туыс дегенді түсінеді- Сұраққа жауап береді. Жарайсыңдар	Оқулық Суреттер Оқулық

пен жұмыс. 5 мин	болып табылады. -Отбасы мүшелерін атаңдар? Әке,ана,аға.іні,қарын дас,әпке. -«Туыс» деген ұғымды қалай түсінесің?Туыс деген әкенің жақындары жақын туыс болып саналады.	Сұраққа жауап береді	Дескриптор: Сұрақтарға жауап береді	Суреттер
Топтық жұмыс. 3 мин	түсінесің?Туыс деген әкенің жақындары жақын туыс болып саналады.		Мәтінді оқиды.	Оқулық
Сергіту сәті. 7мин	-Енді сөздіктермен жұмыс. Балалар менімен бірге қайталаңдар. Отбасы-семья-family (темлей).Туыс-родственник-kinship (кайншип) Сөздітерді мұқият есте сақтап жаттап аламыз. Адам отбасында туыстарының ортасында өмір сүреді.Әр бір туысқанның жақындығына қарай туыстық дәрежесінің өзіндік атауы бар. Кез келген халықтар бір ағайынға қатысты өзіндік туыстық атаулар бар.Ол отбасындағы және әулеттегі отбасы мүшесінің орнына, жасына байланысты аталады.	Тапсырманы орындайды		Суреттер
Дәптер мен жұмыс. 5 мин	- Балаалар, қалай ойлайсыздар, отбасын неге теңеуге болады. Қыран құсқа ма, әлде алып бәйтерекке ме? -Ия балалар осы отбасын шағын мемлекет дедік.Енді шағын мемлекет қандай болу керек? (кластер құрастыру.)	Тапсырманы орындайды		Оқулық
Жұптық жұмыс. 10 мин	Логикалық сұрақтар 1.Менің атым Медет.Менің	Жеке жұмыс	Жарайсыңдар	Оқулық
		ЕБҚ 1-тпсырма Отбасында қанша адам тұрады? Қарындасыңның аты кім? Әкең кімді ұлым дейді? ЕБҚ 2- тапсырма Отбасылық сурет әдемі түстермен бояу. Тапсырманы орындайды	Дескриптор: Жұптық жұмыс жасайды Тапсырманы толық орындайды.	Суреттер
				Оқулық

эпкемнің бір ғана інісі бар.Менің эпкемнің інісінің аты кім? Медет 2.Көшеде екі әкесі,екі баласы, жәнеатасы немересімен қыдырып жүр.Көшеде неше адам жүр? (3) 3.Анаңның әпкесінің баласы саған кім болады? (бөле) 4.Нағашы ата-әжеңе сен кім боласың? (жиен немере) 5.Бір үйде төрт қыз бар оның әрқайсысының бір інісі бар,бұл үйде неше бала бар?(5) 6.Анаңның ағасы саған кім болып келеді?(нағашы аға) 7.Әкеңнің әкесі саған кім болып келеді?(ата) 8.Әкеңнің анасына сен кім боласың?(әже) Жұмбақты көшіріп жазып шешуін тап. «Бөтен дәптер»әдісі Маған да,саған да, Жақын туыс ,бес адам. Үш әріптен тұратын, Оңға оқы,солға оқы. Өзгермейді еш одан, Бәрі де өз жұртың. Айтады, қане, кім атын? (ата, апа, ана, іні, аға) «Кім жылдам» әдісі 1-топ Ұл мен қыз ата- аналарын қалай атайды? Бірдей ме әлде әртүрлі атай ма? Немерелер әкесі мен анасының ата- аналарын қалай атайды? 2-топ Туысқандыққа			
---	--	--	--

	қандай атаулар байланысты емес? Өз жауабыңды дәлелде. Әке, аға, азамат, ана, жиен, малшы, немере, шеше, әже, жұмысшы, бағбан, отағасы, қарындас, іні. Отбасы және туысқандық туралы мақалдың жалғасын тап. 3-топ Ананың көңілі балада, ... Ұяда не көрсен, ... 4-топ Балалы үй базар, – ананың бауыр еті, көз нұры.			
Сабақтың соңы. 5 мин. Кері байланыс	«Туыстық атаулар» ойыны 1.Сен әкеңе кім боласың? 2.Сен ағаңа кім боласың? 3.Сен ініңе кім боласың? 4.Сен әпкеңе кім боласың? 5.Сен атаңа кім боласың? 6.Отбасыңдағы сенен кіші қыз саған кім болады? 7.Сен нағашы атаңа кім боласың? 8.Сенің әкеңнің әкесі саған кім болады? 9.Анаңның анасы кім болады? Үй тапсырмасы 26-27 бет мәінді оқу және мазмұндау.5-тапсырма «WhatsApp – қа хат жолдау» әдісі арқылы кері байланыс алу.	Үй тапсырмасын алады Кері байланыс жасайды	Тамаша	Оқулық Кері байланыс парақтары

МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

**Ботрашев Жанат Серикказыевич,
математика пән мұғалімі
Астана қаласы әкімдігінің
«№73 мектеп-лицей»**

**шаруашылық жүргізу құқығындағы
мемлекеттік коммуналдық кәсіпорыны**

Қазіргі білім беруде бірқатар проблемалар бар. Олардың бірі-мектептегі жетістік әрқашан өмірдегі сәттілікті білдірмейтіндігінде болып тұр. Тәжірибе көрсеткендей, ұзақ уақыт бойы тек теориялық білімге бағытталған білім мазмұнының пәндік немесе тәртіптік моделі тиімсіз болып шықты. Шын мәнінде, білім беру сапасын жетілдірудің негізгі бағдары оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жөніндегі іс-қимыл жоспары болуы тиіс. Бүгінгі мектептегі білім беру жүйесі құрылымында үлкен өзгерістерге ұшырауда,

қазіргі уақытта түлектерге қоғамның сұраныстары алдыңғы қатарға шығады: бұл командалық жұмыс дағдылары, көшбасшылық қабілеттер, бастамашылық, қаржылық және азаматтық сауаттылық және т.б. Қоғамның тапсырысы-стандартты емес шешімдер қабылдауға қабілетті, қолда бар ақпаратты талдауға, салыстыруға, қорытынды жасауға және мектепте алған білімдерін пайдалануға қабілетті жан-жақты білімді тұлғаның қажеттігі. Білім беруді жаңғырту міндеттерінің бірі - оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру және дамыту болып табылады. Ол сонымен қатар халықаралық салыстырмалы зерттеулер тұрғысынан оқушылардың білімі мен дағдыларының сапасының негізгі көрсеткіштерінің бірі.

Жалпы білім беру дағдылары, яғни негізгі құзыреттіліктер бойынша тиісті жас тобының оқушыларына қолжетімді деңгейде барлық пәндерді оқыту барысында дамиды және бірнеше түрге бөлінеді:

- ұйымдастырушылық дағдылар, бұл дегеніміз жеке тұлғаның өзін-өзі жетілдіру құзыреті немесе реттеу әрекеттері;

- зияткерлік дағдылар немесе оқу-танымдық, ақпараттық, құндылық-мағыналық құзыреттіліктер немесе танымдық әмбебап іс-әрекеттер жиынтығы;

- бағалау дағдылары, яғни құндылығы мағыналық құзыреттіліктер немесе жеке іс-әрекеттер;

- коммуникативтік дағдылар - жалпы мәдени, коммуникативтік, әлеуметтік-еңбек құзыреттері немесе коммуникативтік іс-әрекеттер;

«Функционалдық сауаттылық» ұғымы төмендегі дағдыларды меңгеруді білдіреді:

- математикалық білім арқылы шешілетін қоршаған әлемде туындайтын проблемаларды анықтау;

- оларды математикалық білім мен әдістерді қолдана отырып шешу;

- математикалық пайымдаулар арқылы қабылданған шешімдерді негіздеу;

- қолданылған шешу әдістерін талдау;

- алынған нәтижелерді тапсырманы ескере отырып түсіндіру.

Әлеуметтік тәжірибені игеру, қоғамдағы өмір мен практикалық іс-әрекет дағдыларын келесі негізгі білім беру құзыреттері арқылы анықтауға болады: құндылық-семантикалық, жалпы мәдени, оқу-танымдық, ақпараттық, коммуникативтік, әлеуметтік-еңбек және жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттері. Осылайша, функционалдық сауаттылықты дамыту қазіргі уақытта мектеп, гимназия, лицейлердегі мұғалімдердің өзекті міндеті болып табылады. «Функционалдық сауаттылық» дегеніміз не? Қазіргі цифрлық әлем, бір жағынан, адам өмірін

жеңілдетсе, екінші жағынан, керісінше қиындата түсті. Сандық әлемнің әртүрлілігі адамның алдынан ашылады. Енді таңдау еркіндігі көбірек, ал дұрыс таңдау көбінесе ақшаны үнемдеуді немесе жоғалтпауды білдіреді[1].

Функционалдық сауаттылық - бұл жаңа сөз. Бірақ шын мәнінде бұл нақтыланбаған есептерді шешуге мүмкіндік беретін негізгі дағдылар, ал керісінше практикадан туындайтын есептерді шешу үшін математикалық әдістерді қолдануға, сол арқылы алдағы уақытта жәй өмірде кездесетін есептерді шешуге мүмкіндік береді.

Алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдыларын қалыптастыруға бағытталған практикалық сабақтарды қосу арқылы мектеп оқушыларының оқуға деген ынтасын арттыруға байыпты көңіл бөлу қажет[2].

Өкінішке орай, математика оқулықтарында көптеген техникалық жаттығулар ұсынылған, бірақ практикалық мазмұны бар есептер өте аз, себебі практикалық есептер күрделірек және уақытты қажет етеді. Әрине, оқушыға деректерді формулаға ауыстыру мысалдарын ұсыну оңайырақ, бірақ оқушыны практикалық есептерді шешуге үйрету әлдеқайда маңызды. Қазіргі уақытта мұғалімдердің алдында оқу іс-әрекеті процесінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға мүмкіндік беретін сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытудың үлкен міндеті тұр. Сонымен қатар білім беру мазмұны мен оқытудың формалары мен әдістерін жаңартуды талап ететін оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мәселесі де маңызды.

Функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған барлық тапсырмаларды мен мынандай бөлімдерге бөлемін: оқу сауаттылығы, логикалық сауаттылық, мысалдар келтіру және бағалау, ақпараттың графикалық бейнелерімен жұмыс істеу, экономика және қаржы, геометрия. Тапсырмалардың мазмұнын таңдауда мектептегі дәстүрлі математика курсының әрбір негізгі тақырыбын: сандар, өлшемдер, бағалау, алгебра, функциялар, геометрия, ықтималдық, статистика, сандар теориясының элементтерін ескеремін.

Осы тақырыптар аясында мен практикалық маңызы жоғары бірқатар мәселелерге, мысалы геометриялық шамаларды өлшеу, бағалау, пайыздар, масштабтар, нақты тәуелділіктердің диаграммалары мен графиктерін түсіндіру, ықтималдық, статистикалық көрсеткіштер және т.б. көп көңіл бөлемін[3].

«Математикалық сауаттылық» бойынша жетекші орындардың бірі оқу тапсырмасына беріледі. «Оқыту тапсырмасы» термині оқу үрдісінде танымдық мақсатта орындау үшін оқушының өзі алға қоятын нәрсе. Тәрбиелік міндет бойынша мектеп оқушылары математиканы дұрыс оқуды белгілі бір әрекеттерді орындау арқылы шешеді: білемін – білмеймін – білгім келеді. Білім беруде функционалдық сауаттылықты қалыптастыруды жүзеге асыру үшін оқушыларға үнемі сұрақтар қойып отыру қажет: «Бұл білім мен дағдылар сізге өмірде қай жерде пайдалы болады?».

Мектеп оқушыларының логикалық ойлауын дамыту математика сабақтарындағы стандартты емес есептерді шешуге негізделген, ол шарттарды талдауға және өзара байланысты логикалық ой қорыту тізбегін құруға көбірек көңіл бөлуді талап етеді. Олар объектіні әртүрлі көзқараспен қарастыруға мүмкіндік береді. Талдау, синтез, құндылық пайымдауларын үйрету, зейінін дамыту барлығы оқушылардың танымдық қызығушылығы мен белсенділігін дамытуға ықпал етеді. Тапсырмалар оқушылардың пәнді оқуға деген ынтасын арттыруды, аналитикалық және синтетикалық қабілеттерін, интеллектің, математикалық сөйлеуін және ақыл-ой икемділігін дамытуды қамтиды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарында оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың 2021-2022 оқу жылындағы ерекшеліктері туралы». Әдістемелік нұсқау хат. – Нұр-Сұлтан: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2021. – 378 б.- 44 б.
2. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
3. Н.Кабушева «Математиканы деңгейлеп оқыту технологиясы» № 2 2001 ж.

БАЛАБАҚША - ҰЛТТЫҚ ТӘРБИЕ МЕН БІЛІМНІҢ АЛҒАШҚЫ БАСПАЛДАҒЫ

**Ботрашева Жайна Талгатовна,
тәрбиеші**

**№69 «Еркем – ай»
бөбекжай - балабақшасы
Астана қаласы**

Баланың мектепке дайындығын қалыптастыруда балабақшаның рөлі ерекше. Халықтық білім беру жүйесіндегі балабақша атқаратын функциялардың ішінде баланы жан-жақты дамытуымен қатар, оларды мектепке дайындау да маңызды орын алады. Баланың мектепке қаншалықты сапалы және уақтылы дайындалатындығы көбінесе оның балабақшадағы алғашқы дайындығының

сәттілігіне байланысты. Балаларды балабақшадағы мектепке дайындау екі негізгі міндетті қамтиды: баланы жан-жақты тәрбиелеу, мысалы физикалық, ақыл-ой, адамгершілік, эстетикалық бағытта және мектепте оқитын пәндерді игеруге арналған дайындық. Балабақшадағы сабақтарда мектепке дайындық мәселесін шешу ересектермен және құрдастарымен қарым-қатынас процесінде балалармен төрт бағыт бойынша жүйелі жұмысты қамтиды. Бала әртүрлі ақпарат алады, соның ішінде білімі мен дағдыларының екі категориясы бөлінеді.

Біріншісі, балалардың ұйымдасқан оқытуға орай, күнделікті қарым-қатынаста игере алатын білімі мен дағдыларын қарастырады.

Екінші санатқа балалардың сабақта игеруге тиісті білімдері мен дағдылары кіреді. Олар мазмұны мен құрылымы жағынан күрделі және жүйеленген. Сабақтарда педгог балалардың бағдарламалық материалды қалай игеретінін, тапсырмаларды қалай орындайтынын ескереді. Олардың іс-әрекеттерінің жылдамдығы мен ұтымдылығын, әртүрлі дағдылардың болуын тексереді және соңында олардың дұрыс мінез-құлықты сақтау қабілетін анықтайды, түсіндірген дүниені мұқият тыңдайтындығына көз жеткізеді.

«Ақылды» балалық шақ тұлғаның интеллектуалды іс-әрекетінің жақсы негізін қалады. Қазіргі психологтар, мысалы А.А. Венгер, С. П. Проскура және т. б. интеллекттің 80% - ы 8 жасқа дейін қалыптасады деп санайды. Бұл ереже үлкен мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеу мен оқытуды ұйымдастыруға жоғары талаптар қояды.

Осылайша, баланың ақыл-ой дамуының міндеттері адамның адамгершілік-еріктік қасиеттерін тәрбиелеу міндеттерімен тығыз байланысты түрде шешілуі керек: табандылық, еңбекқорлық, жауапкершілік, сапалы нәтижеге жетуге деген ұмтылыс, сондай-ақ құрдастарына мейірімді болып, құрметпен қарау[1].

Позитивті қарым-қатынас дағдылары қалыптасқан балалар жаңа ұжымға оңай енеді, басқалармен қарым-қатынаста дұрыс реңк табады, қоғамдық пікірмен санасуды біледі, жолдастарына мейірімді, көмекке келуге тырысады. Жаңа топқа кіру кейде баланың бірінші сыныпта сәтті оқуының шешуші факторларының бірі болып табылады. Сондықтан балаларды мектепке дайындауда олардың бойында қоғамда өмір сүруді сіңіріп, ұжымда оқу, жұмыс істеу қабілеттерін тәрбиелеу үлкен маңызға ие. Балалардың қарым-қатынасы мектепке дайындықтың қажетті элементі болып табылады және оны жүзеге асырудың ең үлкен мүмкіндігін бірінші кезекте балабақша қамтамасыз ете алады[2].

Балабақша халықтық білім берудің бірінші кезеңі бола отырып, көптеген функцияларды орындайды. Балабақшаның алдында тұрған міндеттердің ішінде басты міндет — баланы білім берудің келесі сатысына-мектепке түсуге көшуге дайындау. Балабақшада оқыту және тәрбиелеу бағдарламасында көзделген сабақтарда бала арнайы мәліметтер алады, баланың жан-жақты дамуы үшін қажетті білім, білік, дағдылар жүйесі кеңейтіледі. Балабақшада балалар арнайы, оқу дағдыларынан басқа, құрдастар ұжымында өмір сүрудің

алғашқы тәжірибесін алады. Осылайша, балабақшада мектепке дейінгі балалық шақтың барлық кезеңінде баланың мектепке түсуге жүйелі, мақсатты, педагогикалық негізделген жан-жақты дайындығы жүреді. Балабақшада баланың бойында ішкі ерікті реттеудің қарапайым дағдыларын дамыту мақсатында мақсатты жұмыстар жүргізіледі. Балалар іс-әрекеттің кез келген түрімен ересектердің өтініші бойынша емес, өз еркімен және көбінесе ортақ істің табысты болуы үшін айналысады. Бұл дағдылар бастауыш мектепте балалардың оқу іс-әрекетіндегі өзара әрекеті кезінде белсенді түрде қалыптаса береді. Сонымен қатар, тәрбие жұмысын ұйымдастырудың нысандары мен әдістері балабақшадан мектепке біркелкі ауысады: ертеңгілік жиналыстарға ұласады, балалар бір-бірімен амандасып, өзекті мәселелерді талқылайды, балаларға кез келген күрделілік дәрежесіндегі тапсырмаларды таңдауға мүмкіндік беріледі және олар жұппен белсенді жұмыс істейді.

Тәрбие жұмысын ұйымдастырудың формалары мен әдістері де балабақшадан мектепке біркелкі ауысады. Балабақшада тек негізгі дағдылар қалыптасады: жұмыс кеңістігін ұйымдастыру дағдылары және жұмыс орнын ұйымдастыру дағдылары. Кешенді шешуді талап ететін маңызды міндеттердің бірі – мектепке дейінгі және мектеп жасын байланыстыратын біртұтас оқу-тәрбие процесін құру. Мектепке дейінгі және мектептегі білім берудің сабақтастығын қамтамасыз ету үшін негізгі үш бағыт белгіленген[3].

1. Әдістемелік жұмыс.
2. Ата-аналармен жұмыс.
3. Балалармен жұмыс.

Ата-аналармен жұмыс оқу жылы бойы жүргізіледі. Баланы мектепке дайындау, оның танымдық, шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында ата-аналар жиналысы өткізіледі. Балалармен жұмыс істеу кезінде оларды мектепке дайындауда мектеп өмірімен таныстырудың дәстүрлі түрі ретінде мектепке экскурсиялар ұйымдастырылады, мектеп мұражайына, кітапханаға, спорт залына бару; Мектеп оқушыларымен және бұрынғы балабақша тәрбиеленушілерімен кездесу балалардың мектепке баруға құштарлығын туғызып, олардың қабілеттеріне деген сенімін оятады. Міне, осы себептен де 3-5 жас аралығындағы балаларды тәрбиелеудің, оқытудың маңызы зор деп айтуға болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Венгер Л.А.Қабілеттер педагогикасы. - М., 1973 ж.
2. Селевко Г.К.Қазіргі білім беру технологиялары. – Халыққа білім беру, 1998 ж
3. Дуброва В.П. Мектепке дейінгі мекемеде әдістемелік жұмысты ұйымдастыру. М., 1995 ж.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН СЫНИ ТҮРҒЫДАН ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ

**Камаева Лаззат Муратовна,
бастауыш сынып мұғалімі
№10 жалпы білім беретін мектеп КММ-сі
Маңғыстау облысы, Қарақия ауданы
Болашақ ауылы**

Қазақстандық білім беруді жаңғыртудың мақсаты қазіргі өмірдің өзекті сұраныстарына сәйкес келетін жаңа сапаға қол жеткізу болып табылады. Сонымен, жалпы білім беру бағдарламаларын іске асыру шарттарына қойылатын негізгі талаптардың бірі — мұғалімнің жеке тұлғаға бағытталған сабақты жобалауы. Мұндай сабақты құрудың негізгі шарттары даралықтың басымдығы, өзгергіштік, ашықтық болып саналады. Осылайша, педагогикалық қызметте жаңа әдістер мен заманауи жалпы білім беру технологияларын қолдану қажеттілігі туындады. Бүгінгі таңда өмір бізге мектепте оқу процесін ұйымдастыруға, ақпаратпен жұмыс істей білуге жаңа, қатаң талаптар қояды. Оқушының материалды автоматты түрде есте сақтауы міндетті емес, аналитикалық ойлау қабілеті қалыптасуы қажет. Сондықтан, сіз бастауыш сыныптарда мәтінмен жұмыс істеуді үйренуіңіз керек. Әрбір заманауи мұғалім сабақта шығармашылық атмосфераның болғанын қалайды. Қазіргі кезеңдегі білім берудің маңызды міндеті - іс-әрекеттің пәндік және әмбебап тәсілдерін қалыптастыру. Ал белсенділік тәсілі - білім алудың негізгі тәсілі. Сондықтан оқушыларға қиялдың жандылығын көрсетіп, салыстыра және байланыстыра алатындай, интуиция мен бейсанаға сүйене алатындай етіп оқу процесін қалай құру керектігі туралы үнемі ойлану керек. Басқаша айтқанда, оқушылардың шығармашылық ойлауын дамыту қажет.

1-4 сыныптарда бастауыш сынып оқушысының жеке басының қалыптасуы, оның қабілеттерін анықтау және тұтас дамыту, дағдыларды, мотивтер мен оқуға деген ұмтылысты қалыптастыру жүреді. Бастауыш оқыту жүйесін жетілдірудің негізгі бағыттары үшінші базалық деңгейдегі курстар бағдарламасы бізге беретін оқытудың жаңа технологияларын практикаға енгізу болып табылады. Кішкентай балалармен жұмыс жасауда сыни ойлауды дамыту ерекше орын алуы керек. Бағдарлама бойынша жұмыс істей отырып және сабақтарда сыни ойлау технологиясын қолдана отырып, мен оқушылардың жалпы білім беру дағдыларын, іс-әрекет тәсілдерін ғана емес, сонымен қатар білім алу дағдылары мен тілектерін, өзін-өзі тәрбиелеу, өзін-өзі жетілдіру қажеттілігін де бойларына сіңіре алатындығын байқадым. Мені мемлекеттік білім стандартындағы «Сыни ойлауды дамыту» модулі үнемі қызықтырды. Бұл модуль оқу процесін тұлға мен ақпараттың өзара әрекеттесуінің ғылыми негізделген заңдылықтарына негіздеуге мүмкіндік беретіндіктен, технология ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын, осы ақпаратты талдау және қолдану дағдыларын дамытуға бағытталған.

Сыни даму келесі міндеттерді шешуге мүмкіндік береді:

- ✓ білім беру мотивациясы: оқу процесіне қызығушылықты арттыру және оқу материалын белсенді қабылдау;
- ✓ Тәуелсіз ізденіс - шығармашылық қызметін ынталандыру, өзін-өзі тәрбиелеу және өзін-өзі ұйымдастыру тетіктерін іске қосу.
- ✓ Жазу мәдениеті: әр түрлі жанрдағы мәтіндерді жазу дағдыларын қалыптастыру;
- ✓ Ақпараттық сауаттылық: кез-келген күрделіліктегі ақпаратпен дербес аналитикалық және бағалау жұмысына қабілеттілікті дамыту;
- ✓ Ақпарат көздерін бағдарлай білуді, оқудың әртүрлі стратегияларын қолдану;

- ✓ Оқуды барабар түсіну, ақпаратты маңыздылығы тұрғысынан сұрыптау;
- ✓ Жаңа білімді сыни тұрғыдан бағалауды, қорытынды мен жалпылауды қамтитын оқу мәдениетін қалыптастыру.

Әлеуметтік құзыреттілік: коммуникативтік дағдыларды қалыптастыру және білім үшін жауапкершілік. Балалар табиғи түрде қызығушылық танытады, олар әлемді білгісі келеді, маңызды мәселелерді қарастыра алады және өзіндік идеяларды ұсына алады. Мұғалімнің рөлі-оқушыларды тынымсыз танымдыққа ынталандыру және өнімді ойлау дағдыларын қалыптастыруға көмектесу арқылы көмекші болу.

Сыни тұрғыдан ойлау, ең алдымен, пікірталаста, жазбаша жұмыста және мәтіндермен белсенді жұмыс жасауда қалыптасады. Оқушылар жұмыстың осы түрлерімен жақсы таныс, оларды бірнеше рет өзгерту керек. Сыни тұрғыдан ойлау-бұл ашық, рефлексивті ойлау, бұл аргументтер жасау, тәуелсіз ойластырылған шешімдер қабылдау, өз ұстанымын ұстану және оны негіздей білу, әңгімелесушіні тыңдау қабілеті.

Ақыл-ойдың сыни сипаты-бұл адамның өзіні және басқалардың ойларын объективті бағалау, барлық болжамдар мен тұжырымдарды мұқият және жан-жақты тексеру қабілеті. Бұл технологияның ерекшелігі-бұл сабақтарды онтайлы режимде өткізуге мүмкіндік береді, балаларда өнімділік деңгейі жоғарылайды, сабақта білімді игеру үнемі іздеу процесінде жүреді. Сыни ойлау үш фазадан тұратын негізгі модельге негізделген: шақыру, түсіну және рефлексия, әр кезеңнің өзіндік мақсаттары мен міндеттері бар.

Бірінші кезең — шақыру. Осы кезеңнің міндеті мен мұғалімнің қызметі оқушыны жандандыру, қызықтыру, оны одан әрі жұмысқа ынталандыру ғана емес, сонымен бірге бұрыннан бар білімді еске түсіру немесе зерттелетін мәселе бойынша бірлестіктер құру болып табылады, бұл өзі одан әрі жұмыс істеу үшін маңызды, белсендіруші және ынталандырушы факторға айналады.

Екінші кезең — түсіну (мағынаны жүзеге асыру). Бұл кезеңде ақпаратпен тікелей жұмыс жүріп жатыр. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясының әдістері мен тәсілдері оқушының белсенділігін сақтауға, оқуды немесе тыңдауды мағыналы етуге мүмкіндік береді. Қорытынды: жаңа ақпаратпен (мәтін, фильм, дәріс, параграф материалы) тікелей байланыс бар, жұмыс жеке немесе жұпта жүргізіледі.

Үшінші кезең — рефлексия. Бұл кезеңде ақпарат талданады, түсіндіріледі, шығармашылықпен өңделеді.

Сабақтарда сіз мәтіндердің бірнеше түрімен жұмыс жасай аласыз — ақпараттық, ғылыми - публицистикалық және көркем-әдеби. Технология әдістері негізінен мәтіндердің барлық түрінде де бірдей жұмыс істейді. Сонымен, сыни ойлауды дамыту технологиясы шақыру-түсіну-рефлексия схемасы бойынша сабақ құруды ұсынады және әдістер мен стратегиялардың жиынтығын ұсынады. Сыни тұрғыдан ойлау дегеніміз-балалардың қызығушылығының көрінісі, белгілі бір мәселе бойынша өз көзқарасын дамыту, оны логикалық дәлелдермен қорғай білу және зерттеу әдістерін қолдану. Сыни тұрғыдан ойлау технологиясымен танысқаннан кейін ғана мен оны қолдану сабақты жанды, қызықты етуге мүмкіндік береді деген қорытындыға келдім. Балалардың белсенділігі, зейіні, қабылдауы артады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарты (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2020 жылғы 5 мамырдағы № 182 бұйрығы).
2. ҚР орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы. Мұғалімге арналған үлестірме материал. 2018.
3. Балаларға арналған қызықты әңгімелер. Зейнел-Ғаби Иманбаев/г. Петропавловск, Издательство «Северный Казахстан», 2013 г. - 52 б.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИКТ В РАЗВИТИИ КЛЮЧЕВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ ИСТОРИИ

**Кдыргужина Алмагуль Нуфтоллаевна,
преподаватель истории и социально-
гуманитарных дисциплин
ЗКО, г.Уральск ГККП «Колледж сервиса
и новых технологий»**

История становится важным инструментом для развития ключевых компетенций учащихся. В современном образовательном пространстве интеграция ИКТ способствует не только усвоению исторического материала, но и формированию критического мышления, анализа и синтеза информации. В ходе уроков истории ученики могут использовать разнообразные цифровые ресурсы: интерактивные карты, онлайн-архивы, электронные базы данных и социальные сети, что позволяет им исследовать события прошлого с разных точек зрения. Такие технологии активизируют учебный процесс, делают его более динамичным и вовлекающим, создавая условия для совместной работы и обмена мнениями. Кроме того, применение ИКТ развивает навыки работы с информацией: учащиеся учатся критически оценивать источники, выделять ключевые данные и формулировать собственные выводы. Это, в свою очередь, способствует формированию компетентного и ответственного гражданина, готового к жизни в информационном обществе. Таким образом, ИКТ выступают не только средством обучения, но и катализатором широкой образовательной трансформации. Важным аспектом использования ИКТ в обучении истории является возможность индивидуализации образовательного процесса. Учащиеся могут самостоятельно выбирать темпы и стили обучения, исследуя интересные их темы через онлайн-курсы, вебинары или образовательные платформы.

Это создает мотивацию к учению и активно вовлекает учащихся в процесс, способствуя их личностному и академическому росту. Интерактивные технологии, такие как виртуальные экскурсии и образовательные игры, позволяют переживать исторические события в более реалистичном контексте. Это не только помогает лучше усваивать материал, но и развивает эмоциональную связь с изучаемыми явлениями, формируя глубокое осознание исторических процессов и их значимости. Совместная работа с ИКТ, способствует обмену мнениями и лучшему пониманию множественности точек зрения. Учащиеся учатся вести диалог, аргументировать свои позиции и уважать мнение других, что является важным навыком для активного гражданства. Таким образом, интеграция ИКТ в изучение истории не только обогащает образовательный процесс, но и формирует у учеников ключевые компетенции, необходимые для успешной жизни в современном мире.

Важным аспектом использования ИКТ в обучении истории является возможность индивидуализации образовательного процесса. Учащиеся могут самостоятельно выбирать темпы и стили обучения, исследуя интересные их темы через онлайн-курсы, вебинары или образовательные платформы. Это создает мотивацию к учению и активно вовлекает учащихся в процесс, способствуя их личностному и академическому росту. Кроме того, использование ИКТ в обучении истории способствует развитию критического мышления. Учащиеся получают доступ к разнообразным источникам информации, что позволяет им анализировать и сопоставлять разные точки зрения. Это умение критически оценивать исторические факты и интерпретации становится особенно актуальным в условиях цифрового мира, где объем информации огромен, а ее достоверность требует внимательной оценки[1].

Интеграция ИКТ также расширяет возможности для преподавателей, предоставляя им инструменты для создания интерактивных уроков. С помощью технологий учителя могут разрабатывать мультимедийные презентации, создавать виртуальные классы и разрабатывать проективные задания, которые вовлекают учащихся и способствуют более глубокому осмыслению учебного материала. Это делает занятия динамичными и интересными, а ученики становятся активными участниками образовательного процесса. Кроме того, применение ИКТ помогает преодолевать географические и временные барьеры. Ученики могут взаимодействовать с экспертами, историками и сверстниками из разных уголков мира, участвуя в глобальных проектах и обсуждениях. Это формирует у них чувство принадлежности к международному сообществу, расширяет горизонты и углубляет понимание исторических процессов в контексте разнообразия человеческого опыта.

Кроме того, использование ИКТ в обучении истории создает возможности для разработки симуляций и ролевых игр, которые позволят учащимся вжиться в роль исторических личностей или участвовать в ключевых событиях. Это не только делает уроки более увлекательными, но и способствует лучшему усвоению материала, так как учащиеся становятся активными участниками исторического процесса, изучая его не просто как набор дат и событий, а как живую и динамичную историю. Технологии также предоставляют доступ к уникальным архивам, музеям и историческим материалам, которые могут быть использованы в образовательных целях. Учащиеся могут исследовать оцифрованные документы, фотографии и видео, что помогает им глубже понять контекст исторических событий и культурных явлений. Такой доступ способствует развитию самостоятельности и ответственности в учебном процессе[2,15].

Наконец, ИКТ способствует созданию пространства для сотрудничества учащихся. Работая в группах над проектами, ученики учатся делиться идеями и рассматривать разные перспективы, что дополнительно развивает их коммуникативные навыки и умение работать в команде. Это важные качества, которые пригодятся им не только в учебе, но и в будущей профессиональной деятельности[3,45].

Внедрение ИКТ в обучение истории также позволяет педагогам использовать интерактивные платформы для проведения онлайн-уроков и семинаров. Это удобно, особенно в условиях удаленного обучения, когда студенты могут принимать участие в обсуждениях и анализе исторических событий, не выходя из дома. Подобные форматы поддерживают интерес учащихся и помогают создать более динамичную образовательную среду. Кроме того, современные технологии открывают возможности для создания мультимедийных ресурсов, таких как видеопрезентации и подкасты, которые позволяют ученикам самостоятельно исследовать темы, используя разные форматы. Это не только делает изучение истории более привлекательным, но и развивает их навыки критического мышления и анализа информации. Важно отметить, что использование ИКТ в обучении истории должно быть сбалансированным и целенаправленным. Педагогам следует ориентироваться на создание качественного контента и активное вовлечение учащихся, а не просто замену традиционных методов на цифровые. Таким образом, интеграция ИКТ становится успешным инструментом в руках преподавателей, позволяя осуществлять обучение истории более эффективно и увлекательно.

Использованная литература:

1. Анатова Н.Я. Информационные технологии в школьном образовании. М. 1994.
2. Чернов А.В. Использование информационных технологий в преподавании истории и обществознания // Преподавание истории в школе. 2001 № 8. С.40-46.
3. ИКТ на уроках истории. – URL: <http://wiki.vspu.ru/workroom/ikto/m5/ludmila/physics>.

БАЛАБАҚША-БАЛА ӨМІРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ МАҢЫЗДЫ КЕЗЕҢ

**Кумарова Корлан Дугалиевна,
тәрбиеші
Абай облысы, Жарма ауданы
«Алтынай» балабақшасы КМҚК**

Балабақша-баланың өміріндегі өте маңызды кезең. Баланы балабақшаға қашан беру керектігін ата – аналары мен отбасы шешеді. Отбасының әлауқатына, жұмыста анасы мен әкесінің ұзақ болуына, ата-әжелерінің үйде болу-болмауына байланысты баланы балабақшаға тапсыру мәселесі анық болмақ. Әрине, балабақша балаға пайдалы. Ол баланы бейімделуге, байланыс орнатуға, қарым-қатынас жасауға, қоғамда өмір сүруге үйретеді. Бұл дағдыларсыз балаға бірінші сыныпқа бару және қоғамда өмір сүру қиын болады. Алайда, балабақшаға баруына байланысты аналар мен әкелерде көптеген сұрақтар туындайды, олар ең алдымен баланың денсаулығына қатысты. Мамандар баланың өміріндегі маңызды кезеңге қалай дайындау керек, бірінші уақыттағы қиындықтарды қалай жеңуге болады және балалардың денсаулығын қалай сақтауға дейін жауап береді. Барлық ата-ана баласына жақсылық тілейді. Дамудың барлық кезеңдерінде сіз балаңызды жылулық пен қамқорлықпен қоршағыңыз келеді. Бірақ, анаға декреттік демалысты тастап, жұмысын қайта бастау керек болатын уақыт келеді. Сонда сұрақ туындайды: баланы кіммен қалдыру керек? Балаға анасы сияқты кім көңіл бөліп, қамқорлық көрсете алады? Балабақшаға түсу кезінде баланың жасы маңызды сәттердің бірі болып саналады. Осы сәтті медициналық тұрғыдан қарастыра отырып, дәрігерлер алғашқы бейімделу уақытын ұсынады. Нақты кезеңді көрсету мүмкін емес, бәрі баланың жеке ерекшеліктеріне байланысты. Анасы жұмысқа шықпай-ақ кейде баланы балабақшаға тапсырып жатады. Педиатрлар мен психологтар арасында балабақшаға барудың ең жақсы жасы туралы нақты пікір жоқ. Кейбіреулер бұл үшін ең қолайлы жас – 1 жас 8 ай болғанда дейді. Басқалары төрт жасқа дейін баланың анасыз күні бойы қалуы өте ауыр екенін айтады. Тағы біреулер ата-аналардың назарын «үш жылдық дағдарыс» деп аталатын кезеңде үш жылда балабақшаға баруды жоспарлаудың қажеті жоқ екеніне аударады. Бұл ұсыныстардың көпшілігі өте теориялық сипатта екенін атап өткен жөн. Мен әр түрлі жастағы жүзден астам бейімделгіш балаларды көрген тәжірибелі тәрбиеші ретінде екі жасқа дейінгі балалар (оңтайлы 1,4 – 1, 8 жас) бейімделуден тез және оңай өтеді деген пікір айта аламыз. Бұл психологиялық және медициналық аспектілерге де қатысты[1].

Сондай-ақ, ата-аналардың назарын балабақшаға баланы анықтауды жоспарлап отырған жыл мезгіліне аудару қажет. Бұл оқиғаны қазан мен сәуір аралығында жоспарлау ұсынылмайды, өйткені осы кезеңде респираторлық вирустардың белсенділігі өте дамыған, бұл баланың бейімделуін қиындатып, ұзартуы мүмкін. Бақшаға алғашқы сапар үшін ең қолайлы кезең көктемнің соңы-жаздың басы болып саналады. Бұл уақытта балабақшадағы балалар жиі серуендейді және ашық ауада ойнау арқылы бейімделуді жеңілдетеді. Сонымен қатар, сіз таңертең және кешке асықпай, балаңызбен тыныш жүре аласыз, таңертең оны бақшаға баруға дайындап, кешке бір күнде болған барлық нәрсе туралы сұрай аласыз. Бейімделу кезеңінде баланың тәрбиешісімен және балабақша қызметкерлерімен байланыс орнату маңызды болып саналады. Ата-аналар мамандардың үлкен жұмыс көлемі бар екенін және әр балаға назар аудару қажет екенін түсініп, бала күтімі туралы өз тілектерін дұрыс жеткізуі керек[2].

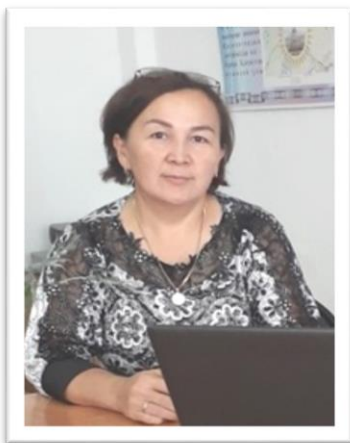
Осылайша, баланың балабақшаға бейімделуі, қарастырылған негізгі кезеңдерді бақылай отырып, жеңіл және қысқа уақытқа созылады. Жылау мен ашуланшақтық-бұл балабақшаға апара бастаған кез-келген баланың психологиялық проблемаларының ең көп кездесетін көріністері. Көбінесе, анасынан бөлініп қалғанға қиналған бала, ол кеткеннен кейін бес минуттан кейін тынышталып, топта болып жатқан оқиғаларға сабырлы түрде қосылады. Балабақшаға бару - бала мен ананың өміріндегі маңызды кезең. Кейбір адамдар баласын тәрбиешілерге бергісі келмейді және жақсы күтуші табуға тырысады. Бірақ бұл әрқашан дұрыс шешім бола бермейді. Бала күтуші балабақшадағыдай балаға қажетті ортаны, қоғамды алмастыра алмайтынын түсіну маңызды. Елімізде мектепке дейінгі білім беру міндетті емес. Яғни, егер оның ата-анасы мектепке қажетті дайындық деңгейін өз бетінше қамтамасыз етуге ниеті мен мүмкіндігі болса, бала үйде білім алуы мүмкін. Дегенмен, мамандардың көпшілігі балабақшаға бару әр адамның өміріндегі маңызды кезең екенін айтады, өйткені оның көптеген артықшылықтары бар. Әрине, сәбидің анасының қамқорлығы мен ықыласын ешкім алмастыра алмайды. Дегенмен, ерте ме, кеш пе, ол басқа балалар командасына қосылуы керек, сонымен қатар тәрбиешімен сөйлесіп, араласуға дағдыланады. Ал мұны алдын ала дайындықсыз бірден жасау өте қиын болады. Егер бала уақытының көп бөлігін ата-анасымен бірге үйде өткізетін болса, оның айналасында басқа адамдардың көп болуы стрессті тудырады. Ал ыңғайсыздық ешқашан бағдарламаның ассимиляция сапасына көмектескен емес. Кішкентай балалар бір-бірімен үнемі байланыста болса, олардың бір-бірінен кейбір дағдыларды үйренуі әлдеқайда жеңіл болады[3].

Осылайша, достарына қарап, бала ас құралдарын қалай пайдалану керектігін тез үйреніп, жеке гигиена мәселелерінде өзін күте алады. Көптеген ата-аналар балабақшада сәбилері басқа балалармен бірге белсенді сөйлей бастады, тақпақтар оқып, ән айта бастады деп мәлімдейді. Бірақ үйде мұндай көріністер бұрын-соңды болмаған. Көбінесе отбасында балаға күтім жасау нәрестені вирустар мен бактериялардың барлық түрінен мүмкіндігінше қорғау үшін кез-келген затты зарарсыздандырғылары келеді. Дегенмен, бұл көбінесе мектепке барған кезде жүйелі аурулардың себебі болады, өйткені дене ересек өмір жағдайларына мүлдем дайын емес. Балабақшаға барған балаларға болашақта стерильді емес әлемде өмір сүру әлдеқайда жеңіл болады. Бала үшін уақытында ұйықтауды, оятқыш шырылдаған кезде тұруды және күнде бір уақытта тамақтануды үйрену оңай емес. Дегенмен, бұл білім берудегі өте маңызды сәт. Ал баланы үйде ережеге сай бәрін жасауға үйрету көбінесе өте қиынға соғады. Балабақшаға бару белгілі бір тәртіпке үйренуге көмектеседі. Сондай-ақ ата-аналарға мектепке барғанда күнделікті тәртіпті орнату оңайырақ болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мектепке дейінгі тәрбиелеу мен оқытуды дамыту моделі (Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 15 наурыздағы № 137 қаулысы). «Ерте жастағы балаларға арналған заттық дамытушы орта» стандарты Астана, 2019ж.
2. Лыкова И.А. Конструирование в детском саду: учебно-методическое пособие к парциальной программе «Умные пальчики». -М.: ИД Цветной мир», 2015 г.
3. Мектепалды даярлық №2 2011.

ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

Вариациялық қатар

Мажиева Динар Кусмановна,
математика пәнінің мұғалімі
Абай облысы, Абай ауданы, Қасқабұлақ ауылы
«М.Әуезов атындағы орта мектебі» КММ

Бөлім	Статистика элементтері			
Педагогтың аты-жөні	Мажиева Динар Кусмановна			
Күні	2023 жыл			
Сынып 7 а	Қатысушылар саны		Қатыспағандар саны	
Сабақтың тақырыбы:	Вариациялық қатар			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	7.3.3.1басты жиынтық, кездейсоқ таңдама, вариациялық қатар, нұсқалық ұғымдарын меңгеру;			
Сабақтың мақсаты:	Басты жиынтық ұғымын сипаттайтын шамалардың мағынасын түсінеді.			
	Кездейсоқ таңдама , нұсқалық ұғымдарын меңгереді.			
	Вариациялық қатар ұғымын меңгеріп, түсінеді.			
Тәрбие құндылықтары:	Талап Жеке, жұппен және топпен жұмыс істей білу, ізденімпаз, жасампаз тұлға қалыптастыру.			

Сабақтың барысы:

Сабақтың кезені/уақыт	Педагогтың әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы	1.Оқушылармен амандасу. Оқушыларды түгендеу. Жағымды психологиялық ахуал қалыптастыру. Сабақтағы тәртіп ережесімен таныстыру: -Сыныпта шуламау: -Бір бірімізді құрметтеу. 2. Топқа бөлу. «Адасқан сандар» әдісі 1,2,3 сандар арқылы топқа бөлу. 3. Өткен сабақты пысықтау. «FRY» әдісі. Каропкаға сұрақтар	Мұғаліммен амандасады. Сабақтағы тәртіп ережесімен танысады Үй тапсырмасын айтады.	Дескриптор: -сызықтық функцияның берілу тәсілдерін біледі;	Интербелсенді тақта компьютер

	жазылып салынады. 1. $y=kx+v$ функциясы,графигі 2. Сызықтық функцияның берілу тәсілдері 3. $y=ax^2$ функциясы,графигі 4. $y=ax^3$ функциясы,графигі 5. $y= k/x$ функциясы,графигі 6. Аналитикалық тәсіл 7. Кестемен беру тәсілі 8. Графиктік тәсіл «Миға шабуыл» әдісі Үй тапсырмасын тексеру : № 27.4 есеп кесте Бүгінгі сабақтың тақырыбы мен мақсаттары: «Вариациялық қатар» <u>Оқу мақсаты:</u> 7.3.3.1 басты жиынтық, кездейсоқ таңдама, вариациялық қатар, нұсқалық ұғымдарын меңгеру;	Сұраққа жауап береді. Әр дұрыс жауапқа 1 балл ҚБ: «Смарт сағаты» әдісі Үй тапсырмасы 1 балл Сабақтың тақырыбын дәптерге жазады. Оқыту мақсатын анықтайды	- функциялардың графиктерін атайды. Дескриптор: - Вариациялық қатар ұғымына сипаттама береді; - Кездейсоқ таңдама, нұсқалық ұғымын меңгереді. - Басты жиынтық ұғымын сипаттайтын шамалардың мағынасын түсінеді.	Слайд
	Жаңа тақырып.«Түртіп алу» әдісі.Көрсетелім. Вариациялық қатар ұғымымен танысамыз. §28. 166-167 бет оқимыз. Сатистиканың шығу тарихы <u>1-тапсырма:</u>Жеке жұмыс. Оқулықпен жұмыс. № 28.1 А-тобы 168-бет «тақтаға орындайды» <u>2-тапсырма.</u>Топтық жұмыс.	Бейнеролик арқылы Вариациялық қатар ұғымымен танысады Оқулықтан мәтінді оқиды. Хабарлама дайындаған Вариациялық қатарды атайды	Дескриптор: - вариациялық қатарды біледі Дескриптор: -	Интербелсенді тақта /компьютер https://youtu.be/hqzgU2ztzwM?si=09-JuT3XhFrh9Gmt BILIM.Land Оқулық Алгебра

Сабақтың ортасы	«Ойлан.Бірік.Бөліс» әдісі. Оқулықпен жұмыс 1-топ: № 28.2 А-тобы 2-топ № 28.3 А-тобы 3-топ № 28.5 В-тобы <u>Сабақты қорытындылау:</u> <u>3-тапсырма.</u> Сәйкестендіру.Жұптық жұмыс Карточкалармен жұмыс. Бірін бірі бағалау <u>Үлгерімі төмен оқушыға тапсырма:</u> № 28.4 А-тобы дәптерге орындайды	1 балл Тапсырмаларды топпен орындайды. 1 балл Карточкадағы тапсырмаларды орындайды Әр дұрыс жауапқа 1 балл	вариациялық қатар құрастырады Дескриптор: - вариациялық қатарды -бас жиынтық -кездейсоқ таңдама -вариантаны сәйкестендіреді.	7-сынып Оқулық 168- бет Оқулық 168- бет Карточкалар
Сабақтың соңы	1.Оқушыларға өзін-өзі бағалауды ұйымдастырады. «Смарт сағаты» арқылы өзін-өзі бағалайды 2.Кері байланыс: «Тік-Ток алгебра пәнінде» әдісі. Оқушылар бүгінгі тақырыпты : - Қай тапсырма ұнады, қайбір жерлері жақсы ұнады; - Сабақтың қай жері қиындық тудырды; - Есіңе нені жақсы сақтап алдың ; стикерлер арқылы жапсырады.	Өзін-өзі бағалау. Балл жиыны Кері байланыс жасайды.		Стикерлер «Тік-Ток» Суреті
Үй тапсырмасы	§28 оқу. 168-бет № 28.6 есеп			

Абай облысы
Абай ауданы

ШЫҒЫС ӨңІРДЕГІ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ҚАЗБАЛАРДЫҢ ТАРИХИ ЕРЕКШЕЛІГІ

**Хасенова Айнаш Жумабаевна,
тарих пәнінің мұғалімі
Абай облысы Курчатов қаласының
«№2 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ**

Шығыс Қазақстан ежелгі дәуірде тарихи қазбаларға бай болды. Шығыс Қазақстанның көне тарихы тек соңғы жылдары ғана аймақта жүйелі түрде жүргізілген археологиялық қазба жұмыстарының арқасында ғана баяндалып келеді. Мұнда жазба дереккөздердің рөлі шамалы, өйткені адамдар белгілі бір тарихи оқиғаларды алғаш рет жаза бастаған елдерден оңтүстік-шығысқа қарай мыңдаған шақырым жерде орналасқан. Дегенмен, әр дәуірге жататын археологиялық ескерткіштер өте көп. Бұл ежелгі қоныстардың қалдықтары, қорғандар, тау-кен жұмыстарының ізі және т.б. Шығыс Қазақстанда да алуан түрлі жайылымдар, соның ішінде қыстақ, өзен аңғарларындағы құнарлы топырақ, көптеген металдардың, атап айтқанда, мыс, қалайы және алтынның көптеген кен орындары, тас пен ағаштың бағалы түрлері, аң аулайтын жануарлар мен балықтардың әртүрлі түрлері бар. Барлық осы физикалық-географиялық ерекшеліктер адам өміріне аса қолайлы жағдай туғызды, бірақ сонымен бірге оның шаруашылық қызметін бірте-бірте белгілі бір арна бойынша – аңшылық пен балық аулаудан мал шаруашылығын өркендетуге дейін бағыттады, өйткені мұндағы климат пен топырақ адам үшін күрделі еді. Мал шаруашылығына, әсіресе көшпелі мал шаруашылығына қолайлы жағдай жасалған. Шығыс Қазақстан-Оңтүстік Сібір мен Алтайды Жетісу мен Орталық Азиямен байланыстыратын аумақ, барлық уақытта Батыс Азияның дала белдеуінің тайпалары мен халықтарының тарихи дамуында маңызды рөл атқарды. Ертістің жоғарғы ағысында адам алғаш рет мұз дәуірінде пайда болды. Ал адамзат қоғамы дамуының қабылданған кезеңділігі бойынша — орта палеолит кезеңінде дәуірлеу басталды. Мұнда, шамасы, оңтүстіктен алға қарай жылжыды. Олар неандертальдықтар еді. Жүнді мүйізтұмсықтардың, қарабайыр бизонның және басқа да жануарлардың шағын топтары болды. Шығыс Қазақстанды мекен еткен адамдардың жүрісі өте қарабайыр болса да, құрал-саймандарды қолданған және отты қолдануды білетін еді. Сойыл, өрескел тас қырғыш және ұшы пышақ құралдар сияқты қолданылған, мүмкін, ол табиғаттың қорқынышты күштеріне қарсы тұра алатын нәрсе. Шақпақ тастан жасалған мұндай құралдар Самара ауданының Қанай ауылынан, Уба өзенінен және Абай облысының Шыңғыстау тауларынан табылды. Тізімде келтірілген Андронов елді мекендерінде біз үй жануарларының - жылқылардың, сиырлардың және қойлардың көптеген сүйектерін көреміз. бұл табындардың үлкен қозғалғыштығын көрсетеді. Мұнда сонымен қатар ауыл шаруашылығы құралдары – тас кетмендер мен дән ұнтақтауыштары, қола орақтар, металлургиялық шлактар мен руда кесектері, жүн, тері және ағаш өңдеуге арналған барлық құралдар, соның ішінде көптеген қола да археологиялық қазбалар бойынша табылды. Аңшылықтың да белгілі бір маңызы болды. Адамдар қазірдің өзінде әртүрлі шаруашылық құрылыстары мен малға арналған қора-жайлары бар үлкен, жылы қорған, қораларда өмір сүрді. Андроновтықтар мал шаруашылығымен, кетпен шаруашылығымен айналысатын күшті тайпаларға біріккен және көптеген тұрмыстық қолөнерді бұрыннан білген деп қорытынды жасауға болады[1].

Геометриялық өрнектері бай әдемі қыш ыдыстарды жасау, ағаш, сүйек, тасты өңдеу, жүн маталар мен былғары бұйымдарын жасау жоғары деңгейде болған. Ру матриархаттықтан патриархатқа ауысады. Негізгі өндірістік бөлімше бір тұрғын үйде тұратын көп балалы отбасыға айналады. Осындай бірнеше отбасы рулық ауылды, бірнеше ауыл – тайпаның

аумағын құрады. Бұрын бүкіл руға тиесілі мал жеке отбасылардың меншігіне өтеді. Міне, осылайша алғашқы меншіктік теңсіздік пайда болды. Ертістің жоғарғы ағысында тұратын андронов тайпалары үшін ең маңызды және прогрессивті кәсіп тау-кен және металлургия болды, өйткені дәл осы жерде пайдалы қазбаларды өндіруге қолайлы жағдайда шоғырланған. Олар тас шұңқырмен және балғамен (қола қымбат болған) кен орнын тауып, сызуды, 2,5 м-ге дейінгі тереңдіктен кен өндіруді және одан қажетті сапалы металды балқытуды білген. Ежелгі металлургия қажеттілікке қарай жұмсақ немесе қатты қорытпаны ала алатын, олардан өте жақсы және мұқият құйылған пышақтар, балталар, розетка мен найзаның ұштары, орақтар, кескіштер, қашаулар, шұқылар, зергерлік бұйымдар және басқа да бұйымдар жасалған. Металлургия әлі де отандық қолөнер болды, ол мал шаруашылығымен және егіншілікпен қатар жүрді, дегенмен олар белгілі бір мамандық иелері болғаны сөзсіз, себебі оны археологиялық қазбалар дәлелдейді. Еңбек өнімділігі мен жұмыс ауқымы, әсіресе қазіргілермен салыстырғанда өте аз болды. Батыс Алтайдың барлық сансыз мыс және қалайы кен орындарында андроновтықтар жылына 10 тоннадан аспайтын дайын қола өндіретінін есептеуге болады. Бірақ осы уақытқа дейін бұл шамалы көрсеткіштің өзі Шығыс Қазақстанды бүкіл Солтүстік Азия мен Шығыс Еуропадағы ірі металлургиялық орталықтардың біріне айналдырды[2].

Соңғы жылдары осы өңірлердегі жоғары оқу орындарының тарих кафедрасының бірінші курс студенттері танымал тарихшылармен бірге археологиялық тәжірибелер жүргізіп келеді. Шығыс Қазақстан облысы Шемонаиха ауданында қорған қорымдарын қазу жұмыстары да жүрді. Ал, 1968 жылы Зевакино ауылынан солтүстік-батысқа қарай 5 км жерде Ертістің оң жағалауында орналасқан қорымды қазу жұмыстары жалғасын тапты. Қорымда 300-ден астам түрлі қорғандар бар. Зерттелген қола дәуірінің ескерткіштері қабырғаға қойылған немесе тегіс тас тақтайшалардан жасалған дөңгелек қоршаулармен және негізіне тас сақинасы бар жер қорғандарымен ұсынылған. Қабірішілік құрылымдар тас жәшіктерден немесе ағаш бөренелерден тұрды. Жерленгендер бүйір жағында, басы батыста немесе оңтүстік-батыста қайғылы күйде жатты. Жабдықтардың құрамы Андронов мәдениетінің Федоров және Алакөл кезеңдеріне тән. Қарасу ескерткіштерін қазу жұмыстары да жалғасты. Бір-біріне іргелес төртбұрышты және дөңгелектелген қоршауларда оңтүстік-батысқа немесе оңтүстік-шығысқа қарай жалғыз және жұп қабірлер ашылады. Өлгендермен бірге жерленген типтік құрал-жабдықтардан типті қола пышақтар болды. Қыш ыдыстар мүлдем жоқ. Жеке қабірлерден жануарлардың сүйектері де табылды. Керамиканың болмауы, Сібір мен Хакасияның синхронды ескерткіштерінен айырмашылығы, Шығыс Қазақстан тайпаларының этникалық ерекшеліктерінің көрінісі болып табылады. Бір қорғанда «қорапшасының» қабырғалары тас тақтайшалармен нығайтылған, ал қабірдің түбіне жалпақ тақтатастармен салынған. Соңғы темір дәуіріндегі ескерткіштер арасында мәйітті орналастыру бар қорғандар ерекшеленеді[3].

Жақын жерде, арнайы қазылған шұңқырдан жылқы сүйектері (бас сүйек, аяқ сүйектері) және сиыр (бас сүйек) табылған. Алынған материал 1 ғасырлардағы ежелгі хакас қорғандарына ұқсас. Екінші топтағы қорғандар тас немесе топырақ үйінді болды, оның астында топырақты молада жерленген адам басын шығысқа немесе батысқа қаратып, ұзартылған күйде «шалқасымен» жатады. Тізбектеле жерленген ат жақын жерде, кері бағытта орналастырылған. Оның қасында жебенің ұштары, темір пышақтар, керамикалық бұйымдар, садақ, саңылаулы найза, қылыш, сүйек шанағы бар сегіздік кескіштер, үзеңгілер, ер-тоқым сынықтары және ат әбзелдерінен жасалған қола тақтайшалар да бар. Бүкіл кешен VIII – IX ғасырларға жатады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Археологические открытия 1968 года. – Москва, 1969. – С. 403.
2. <https://newtimes.kz/obshchestvo/158994-tajny-kurganov-i-drevnih-sokrovish-kak-proekty-ltty-ruhani-zha-yru-pomogayut-rasskazat-o-bogatoj-istorii-vostochnogo-kazahstana>
3. Самашев З. Берел. Алматы: «Таймас» баспа үйі, 2011. 236 с.

ХИМИЯ ПӘНІНЕН ЖОБАЛЫҚ ҚЫЗМЕТ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҮЛҒАНЫ ДАМУЫ ТӘСІЛ

**Слямова Асемгуль Тулюгеновна,
химия және биология пәндерінің
оқытушысы**

**Абай облысы білім басқармасы
«Көлік колледжі» коммуналдық
мемлекеттік қазыналық кәсіпорыны**

Жобалау-зерттеу қызметі арқылы химияны оқу кезінде білім алушылардың танымдық және шығармашылық қызметін жандандыру бүгінгі таңда аса маңызды мәселе деп санаймын. Осы бағыт бойынша өзін-өзі тәрбиелеудің мақсаты мен міндеті оқушылардың шығармашылық әлеуетін іске асыру барысында жеке тұлғаның өзін-өзі ашуы және өзін-өзі жүзеге асыру жолдарын қалыптастыруы болып табылады. Жаңа технологияларды дамытудың қазіргі жағдайында жеке тұлғаның қажетті және сұранысқа ие сапасы - шығармашылық пен

танымдық белсенділік болып табылады. Бірақ барлық білім алушылардың белгілі бір қызмет түрлеріне туа біткен қабілеттері мен бейімділіктері бола бермейді, бұны ескеру керек. Біреу гуманитарлық ғылымдарда мықты, ал бір оқушылар нақты пәндерге, есептеулер мен талдауларға қабілетті. Оқушылардың жеке қабілеттерін бағаламау танымдық белсенділіктің төмендеуіне және химия сабақтарында өз бетінше жұмыс істеуге және құр жай оқуға деген құлықсыздыққа әкеледі.

Сонымен, мұғалімнің басты міндеті – оқу процесін дұрыс ұйымдастыру. Оқушыларды алдымен не қызықтырады, соны анықтау керек. Содан кейін ғана жобалау – зерттеу қызметі арқылы шығармашылық пен танымдық белсенділікті дамытып, сондай – ақ оқушыларды жобалау-зерттеу қызметіне қосу арқылы оқуға деген ынтасын арттыруға ықпал ететін жағдайлар жасау қажет.

Зерттеу қызметінің көмегімен білім алушылар келесі құзыреттіліктерді дамытады:

- автономды түрде өзін-өзі дамыту, өзін-өзі анықтау, өзін-өзі тәрбиелеу, бәсекеге қабілеттілік;
- коммуникативтілік – қарым-қатынасқа түсе білу;
- Ақпараттық-ақпараттық технологияларды меңгеру, ақпараттың барлық түрлерімен жұмыс істеу қабілеті;
- өнімділік – өнімді жұмыс істей білу, өз өніміңізді жасай білу.

Зерттеу қызметінің негіздері ең алдымен сабақтарда қаланады. Мен оқушы-студенттеріме жаңа материалды өз бетінше түсінуге, сұрақтарға жауап іздеуге үйрете бастаймын, осылайша оларда дұрыс жауапты табуға қызығушылық пайда болады. Содан кейін салыстыруға, талдауға үйретемін, содан кейін балаларда зерттеуге қызығушылық пайда болады. Шыны керек, бұл кәдімгідей жетістік. Мұны істеу үшін сіз оларға сабақта осындай жұмысқа қатысуға жүйелі түрде мүмкіндік беріп, тәуелсіз зерттеу жүргізудің барлық қажетті әдіс-тәсілдерін үйретуіңіз керек.

Білім алушыларды зерттеу іс-әрекетінің дағдыларына үйрету кезінде мен тапсырмаларды орындауға байланысты пайымдаудың логикалық тізбегін құру дағдыларын дамытуға ерекше назар аударамын. Бұл дегеніміз мысалы, бақылау, салыстыру, талдау, химиялық есептеулер және т.б. болуы мүмкін.

Зерттеу дағдыларын қалыптастыру бойынша тиімді нәтижелерге мақсатты жүйелі жұмыс арқылы қол жеткізуге болады. Мұндай жұмыс жүйесі: сабақтарды проблемалық түрде өткізу, сол сияқты зертханалық - практикалық сабақтардың көпшілігін зерттеу және жобалау әдісімен өткізу, теориялық және практикалық зерттеу элементтері бар үй тапсырмаларын құру.

Сабақтағы оқушы-студенттердің жұмысының бұл формалары баланың мүмкіндіктерін ашуға, тіпті кейде химияға ерекше қызығушылық танытып, оның қабілеттерін көрсетуге мүмкіндік береді. Және бұл тәсіл мұғалімге көптеген оқушылардың арасынан химия дарындарын табуға, көруге мүмкіндік береді. Бұдан әрі мұндай білім алушылармен жұмыс сабақтан тыс уақытта жүреді: факультативтер, арнайы курстар, зерттеу және жобалау жұмыстарын орындау, олимпиадаларға қатысуға дайындық.

Зерттеу қызметі, басқа салалар сияқты, дарындылық қабілеттері бар оқушыларға өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруға, таланттарын ашуға, орындалған жұмыстан қуаныш сезімін алуға мүмкіндік береді. Жоба әдісі әрдайым оқушы-студенттердің өзіндік жұмысына бағытталған, бірақ бұл әдіс химия пәні бойынша оқытуда топтық тәсілмен үйлеседі[1,25].

Химия сабақтарында жобалық қызмет үшін мен келесі жобаларды қолданамын:

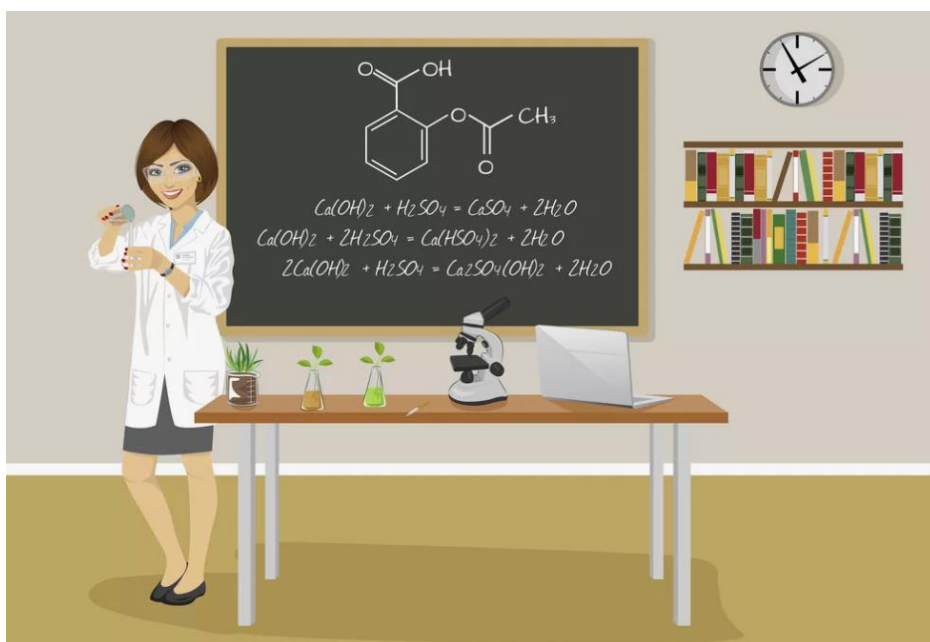
- зерттеу;
- жеке;
- топтық;
- ақпараттық.

Химия бойынша жобалық қызметті ұйымдастырудың тәжірибесін талдай отырып қорытынды жасауға болады:

- жұмыс ішкі танымдық мотивацияны ынталандырады және химияға деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді;
- сабақтар қызу өтеді;
- болашақ мамандығы үшін химияны таңдайтын білім алушылар саны артты;
- марапат алуға ғана емес, сонымен қатар жақсы білім алуға, атқарылған жұмыстың нәтижесіне деген ынталандыру пайда болды.

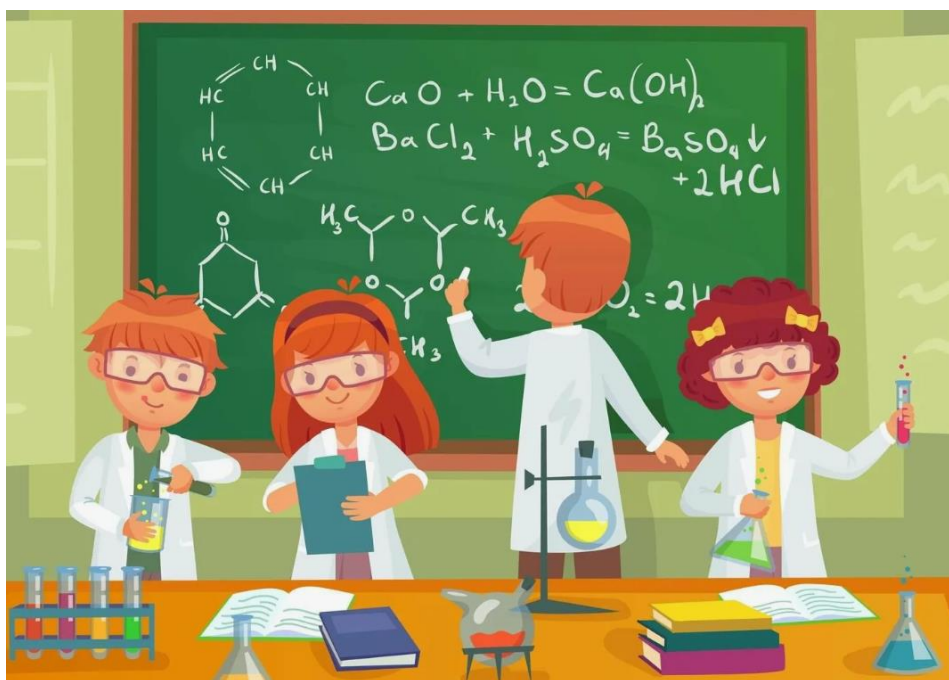
Жобаларды орындайтын білім алушыларда жобалау дағдылары қалыптасты: жоспарлау, іздеу дағдылары, коммуникативті дағдылар, презентация дағдылары.

Осылайша, жобалық қызмет өз бетінше жұмыс істеу әдет-дағдылар мен басқа да қажетті дағдыларының жиынтығы бар, ынтымақтастық пен өзара әрекеттесуге дайын, өзін-өзі тәрбиелеу тәжірибесімен жабдықталған білім алушылардың жаңа түрін қалыптастыруға ықпал етті.

Оқушылар тақырып бойынша әдістемелік әзірлемелер, презентациялар және рефераттар дайындап үйренді. Ұстаз ретінде бұл мен үшін үлкен жетістік болып табылды. Осыған орай мен «Білім алушылардың танымдық және шығармашылық әлеуетін қазіргі заманның негізі ретінде дамыту» тақырыбында қосымша сабақ өткізіп, оқушылармен танымдық жұмыс жасадым. Бұл қосымша сабақтың негізгі идеясы-химия бойынша оқушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру мысалында осы әдістің артықшылықтарын көрсету, нәтижелерді талдау және өз жұмысына жаңа көзқараспен қарауды қалайтын әртүрлі пән мұғалімдеріне осы тәжірибені пайдалануды ұсыну. Неліктен мен инновациялық бағыттардың әртүрлілігінен жоба әдісін тандадым? Бірнеше себептерге байланысты:

- біріншіден, сабақтың сыныптық-сабақтық жүйесі контекстінде жобалау тәсілі оқу процесіне оңай әрі сәйкес келетіндіктен. Бұл технология отандық дидактиканың, педагогикалық психологияның, жеке әдістемелердің жетістіктерін сақтай отырып, кез келген оқу пәні бойынша білім беру стандарты қойған негізгі мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді;
- екіншіден, бұл әдіс гуманистік сипатқа ие болғандықтан, ол оқу материалын ойдағыдай меңгеруді ғана емес, сонымен қатар балалардың интеллектуалдық және адамгершілік дамуын, олардың дербестігін, мұғалімге және бір-біріне деген ізгі ниеттілігін қамтамасыз етеді;
- үшіншіден, жобалар балаларды жақындастырады, қарым-қатынас дағдыларын, басқаларға көмектесуге деген ұмтылысты, топта жұмыс істеу қабілетін және бірлесіп жұмыс істеу жауапкершілігін дамытады[2,23].

Жобалық әрекетті қалыптастыру үшін сабақ әрекетінің екі түрін қолданамын.

- **Біріншіден** – жоба әзірлеу сабағы, бұл түгелдей жобамен жұмыс істеуден тұрады. Бұл арнайы бөлінген оқу сағаттары, жобада жұмыс істеудің қымбаттығына байланысты олардың көп болуы мүмкін емес. Бұл жағдайда сіз, «санмен» емес, «сапа арқылы» жеңе аласыз;

Сағат санын және мұндай сабақтарды өткізу формасын таңдау жобаның түріне байланысты. Жобаны орындауда студенттердің дербестігінің жоғары дәрежесі болжанады.

Екінші түрі – кез келген пәндік (химиялық) мазмұнды тақырыптар бойынша сабақтан тыс уақытта жекелеген оқушылар немесе студенттер тобы орындаған жобаларды қолдануға болатын сабақ.

Бұл сабақтарда оқушылар өз жобаларын ұсынады. Оқушыларға мақсат қойып, тапсырмалар таратып, жұмысты аяқтап, болған оқиғаны айтып, қорытынды жасап, өз жұмысыңды жарнамалауды (аудиторияға, көпшілікке ұсыну) үйретемін[3,17].

Осылайша, жобалауды игеру тек сабақтарда біртұтас жобаны жүзеге асырған кезде ғана емес, сонымен қатар дәстүрлі сабақтың барысында да жобалау қызметінің элементтерін немесе жобаның кез-келген бөлігін қосқан кезде де жүреді[4].

Сабақтардағы жобалық іс-шаралар үшін мен жобалардың келесі түрлерін қолданамын: *жеке және топтық, моно-пәндік, қысқа мерзімді, ақпараттық, зерттеу.*

Жеке жобаларды, әдетте, оқу материалында жақсы бағдарланған, кейде өзін-өзі бағалауы жоғары оқушылар немесе сыныптастарымен қарым-қатынаста қиындықтарға тап болған оқушылар таңдайды. Көбінесе балалар жұмыстың топтық түрін таңдайды. Соңғы жылдары жеке жобалар өздерінің бастапқы маңыздылығын жоғалтады және жобалық қызметтің топтық түрлеріне жол береді.

Топтық жобалар сабақтарда ең сәтті болып табылады, бұл балаларды жинап, топ ішіндегі міндеттерді анықтауға мүмкіндік беретіндігімен түсіндіріледі. Сондықтан оқу жобалары шеңберіндегі жеке жұмыс топтық жобаның құрамдас бөліктерінің бірі ретінде әрекет етеді.

Моно-пәндік жобалар, әдетте, бір пән аясында жүзеге асырылады. Мен жобаларды орындау кезінде бірнеше сабақтарда жүзеге асырылатын бөлім мен тақырыпты таңдаймын. Әрине, монопроекттермен жұмыс басқа салалардағы білімді қолдануды қарастырады. Бірақ мәселенің өзі химиялық білімге негізделген.

Ақпараттық жобалар химиялық мәселе бойынша ақпаратты жинауға, өңдеуге және талдауға бағытталған және оқушылардың ақпаратты іздеу, оны зерттеу немесе жалпылау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған. Мұндай жобаларды өз бетінше зерттеу ретінде жеке бағытта да жүзеге асыруға болады. Мұндай зерттеу проблемалық есепті анықтау, оны шешу гипотезаларын ұсыну, іздеу әдістерін дәлелді таңдау, эксперимент жүргізу және алынған ақпаратты терең түсіну негізінде жүзеге асырылады[5].

Айта кету керек, нақты тәжірибеде оқушылардың оқу жобалары көбінесе аралас сипатта болады, әртүрлі типтегі жобаларға тән белгілерді біріктіреді.

Жобаларды ұсыну түрлері:

Орындалған жобалардың нәтижелері әрқашан материалдық тұрғыда, яғни, қандай да бір түрде ресімделген: постер, конспект, альбом, бейнефильм, блокнот, қалта, макет, модель, ойын, сценарий, компьютерлік слайдтар, планшет, диафильм, буклет, плакат, суреттер, сырттай экскурсия, викторина, сұхбат, көрме және т. б.

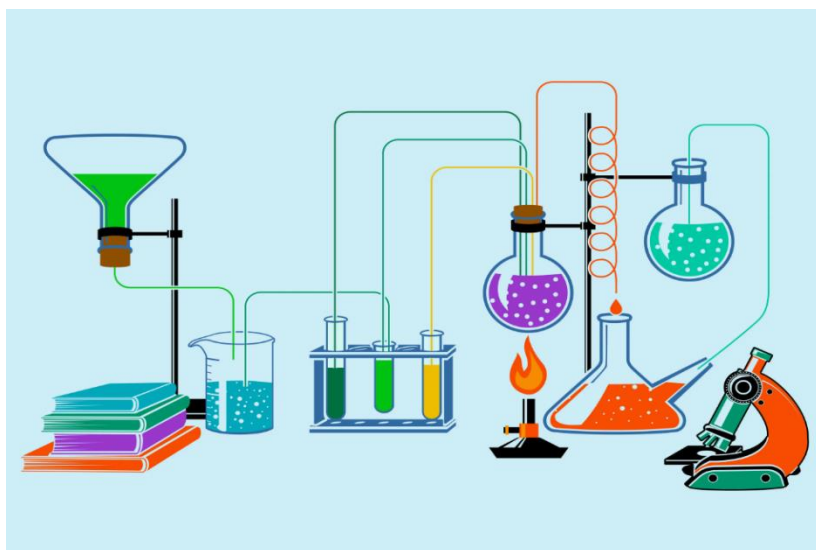
Қорытынды кезеңде:

- жалпы колледжішілік презентация үшін жобаларды іріктеу ұйымдастырылады;
- жалпы колледжішілік презентация үшін баяндама-хабарлама дайындалады, жобалар түзетіледі;
- «Жобалар фестивалінің» тұсаукесері өткізіледі, жобалар тыңдалады. Әр түрлі конкурстарда ең қызықты және жүлделі орындарға ие болғандар туралы айтылады.

Сонымен, **қорытындысында:**

1. Жобалармен жұмыс жасау ішкі танымдық мотивацияны ынталандырады және химияға деген қызығушылықты арттырады. Бұл келесі фактілермен расталады:

- сабақтар жандана бастады, оқушылар жобалар бойынша жұмыстың басталу сәтін де, презентацияның соңғы кезеңін де асыға күтеді;
 - еркін дербес іс-әрекетті жүргізу үшін химияны көбірек оқитын қушылар саны артты;
2. Жобалармен жұмыс әр түрлі даму деңгейлері бар оқушылардың қабілеттерінің белсенділігі мен тәуелсіздігін арттырады. Жобалар топтағы балалар оларға «Орындаушы» рөлін береді - ақпарат жинау, компьютерде теру, нәтижелерді рәсімдеу үшін оқушылар тырысты. Бірақ бұл олардың өзіндік жұмысының нәтижесі.
 3. Үшіншіден ерекше бір топ-дарынды, өте табысты балалар, олармен жұмыс мұғалім үшін бірлескен шығармашылық болып табылады. Әдетте, мұндай балаларға тек кеңес беру түрінде көмек қажет.

Химия ғылымы-жасөсіпiрiм кезеңдегi оқушылардың көпшiлiгi үшiн түсiнуi қиын әрi қызықты ғылым. Жобалық оқытудың гуманистiк мәнi әртүрлi даму деңгейлерiндегi оқушылардың шығармашылық әлеуетiн, мүмкiндiктерi мен жеке ерекшелiктерiн дамытудан тұрады.

Сонымен, жоба қорытындысында «Оқушылар жобаларға неге қатысады?» деген сұраққа келесi жауаптар алынды:

- өздерiңiздiң қабiлеттерiңiздi ашу, топтағы сыныптастарыңыздың алдында жоғары деңгейге көтерiлу мүмкiндiгi – 35%;
- жобалық әрекеттердiң, жаңа және қызықты нәрсенi үйренудiң танымдық маңыздылығы – 33%;
- құрдастарымен әңгiмелесiп сөйлесу – 18%;
- химиядан жоғары баға алу, мұғалiмнiң ықыласына ие болу – 5%;
- өзге мәселе – 9%.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Левашов В.И. Занимательная химия.: ГУПИ МП РСФСР, 1962. – 132 с.
2. Калюжный Д.В. Другая история науки. От Аристотеля до Ньютона – изд. - ВЕЧЕ, 2002. – 163 с.
3. Т.Т. Березов. «Биологическая химия». Алматы. 2015. - 200 с.
4. <http://kk.wikipedia.org/wiki/Микроэлементтер>
5. Есиркепов М.М Биохимия. Алматы. 2017 ж.

БАСТАУЫШ СЫНЫП МАТЕМАТИКАСЫН ОҚЫТУДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

**Суяндикова Айнура Мусаевна,
бастауыш сынып мұғалімі**

**Түркістан облысы, Арыс қаласы, Көкжиде ауылы
Ы.Алтынсарин атындағы жалпы білім беретін мектебі**

Бастауыш мектепте математиканы оқытуда жаңа технологияларды қолдану мұғалімдер мен оқушылар үшін кең көкжиек ашады. Интерактивті тақталар, планшеттер және арнайы білім беру қосымшалары оқу процесін едәуір байытады, бұл балаларға дерексіз математикалық ұғымдарды көрнекі түрде көруге мүмкіндік береді. Мысалы, виртуалды мультимедиялық суреттерді пайдалану кішкентай оқушыларға сандармен және фигуралармен өзара әрекеттесе алатын ойын формасы арқылы қосу және азайту сияқты күрделі операцияларды меңгеруге көмектеседі.

Жаңа технологияларды оқыту жүйесі әр оқушыға дайындық деңгейіне қарай тапсырмаларды бейімдей отырып, жеке көзқарасқа мүмкіндік береді. Жасанды интеллектке негізделген платформалар баланың үлгерімі мен өсу аймағын талдап, оған қажетті жаттығуларды ұсына алады.

Сонымен қатар, технологияны оқыту процесіне кіріктіру балалардың ақпаратпен жұмыс істеу дағдыларын дамытады, бұл қазіргі әлемде өте маңызды. Мұғалімдер инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдана отырып, математикаға қызығушылықты оятып, оны түсінікті және қолжетімді етеді. Сонымен, жаңа технологиялар қазіргі математика сабағының негізіне айналып, пәнді тереңірек және саналы меңгеруге ықпал етеді[1].

Технология сонымен қатар интерактивті тесттер мен тапсырмаларды жасауға мүмкіндік береді, бұл білімді тексеру процесін қызықты етеді. Мұғалімдер онлайн-платформаларды викториналар мен сайыстар ұйымдастыру үшін пайдалана алады, онда оқушылар өз білімдерін көрсетіп қана қоймай, сонымен қатар проблемалардың шешімдерін талқылау арқылы бір-бірінен үйренеді. Бұл командалық рухты қалыптастыруға және қарым-қатынас дағдыларын жақсартуға көмектеседі.

Сонымен қатар, виртуалды сыныптар бірлескен оқу мүмкіндігін береді, оқушыларға ғана емес, жас мұғалімдерге де тәжірибе алмасуға және математикалық есептерді шешудің жаңа тәсілдерін табуға мүмкіндік береді. Мұндай жағдайда оқушылардың ынтасы артады, өйткені олар есептің күрделілігіне қарамастан құрбыларымен білім алып, біліммен бөлісе алатынын түсінеді.

Мұғалімдер үшін жаңа технологияларды енгізіп қана қоймай, оқытудың заманауи әдіс-тәсілдерін игере отырып, біліктілігін үнемі жаңартып отыру маңызды. Мұғалімдердің кәсіби дамуы білім сапасына тікелей әсер етеді, сондықтан технологияны қолдану бойынша біліктілікті арттыру курстары мен семинарлар қажеттілікке айналып отыр.

Сонымен қатар технологияны оқыту үдерісіне кіріктіру жекелей оқытуға ықпал етеді. Мұғалімдер тапсырмаларды әр оқушының білім деңгейіне және қызығушылықтарына қарай бейімдей алады, бұл материалды меңгеру тиімділігін айтарлықтай арттырады. Қашықтықтан оқыту платформалары әр балаға сәйкес келетін оқу қарқыны мен стилін дамытуға мүмкіндік береді, бұл тәжірибені жекелендірілген және қызықты етеді.

Интерактивті қолданбалар мен ойындар дәстүрлі оқыту әдістеріне маңызды қосымша бола алады. Олар оқушыларға белсенді қатысу және білімді практикалық қолдану арқылы күрделі ұғымдарды жақсы түсінуге көмектеседі. Жылдам кері байланыс мүмкіндіктері оқушыларға өз күш-жігерінің нәтижелерін бірден көруге мүмкіндік береді, бұл тереңірек білім алуға және өзін-өзі бақылауға ықпал етеді[2].

Сонымен қатар маңызды аспект - балалардың сыни ойлауы мен шығармашылық дағдыларын дамыту. Математиканы оқытуда технологияны қолдану есептерді механикалық түрде шешіп қана қоймай, сонымен қатар әртүрлі стратегияларды талдауға, шешім

қабылдауға және есептерге өзіндік көзқарастар жасауға мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың өзіне деген сенімділігін және үнемі жаңа нәрселерді үйренуге деген құштарлығын арттырады.

Дегенмен, технологияны оқу үрдісіне енгізу мұғалімдерден жаңа дағдылар мен тәсілдерді қажет етеді. Педагогтар тек пәндік білімді ғана емес, сонымен қатар цифрлық құралдармен жұмыс істеу дағдыларын үйретуге дайын болуы керек. Осы саладағы мұғалімдердің біліктілігін арттыру табысты технология интеграциясының негізгі факторына айналууда. Үнемі өзін-өзі тәрбиелеу және тәжірибе алмасу оларға оқушылармен жұмыс істеудің тиімді әдістерін табуға да көмектеседі.

Бірлескен ортаны құру үшін технологияның әлеуетін ескеру де маңызды. Онлайн платформалар арқылы топтарда орындалатын бірлескен жобалар мен тапсырмалар топтық дағдылар мен әлеуметтік өзара әрекеттесуге ықпал етеді. Бұл оқу үдерісін байытып қана қоймайды, сонымен қатар оқушыларды ынтымақтастық пен қарым-қатынас маңызды рөл атқаратын шынайы өмірге дайындайды[3].

Жаңа технологиялар бастаушы сынып оқушыларының үлгерімін бақылауға және бағалауға көмектесетінін атап өткен жөн. Аналитикалық жүйелер әрбір оқушының үлгерімін қадағалауға мүмкіндік береді, олардың жетістіктері мен назар аударуды қажет ететін салалары туралы нақты деректер береді. Бұл өз кезегінде оқу үдерісін тиімдірек жоспарлауға және әрбір оқушыны білім жолында қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе айтарымыз, бастауыш сынып математикасын оқытуда жаңа технологияларды қолдану, материалды меңгеруді жеңілдетіп қана қоймай, балаларда пәнге деген сүйіспеншілікті дамытады, әрі қарай оқуға тұрақты негіз береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы және оны жүзеге асыру жөніндегі негізгі құжаттар. – Астана, 2000.
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. <http://adilet.zan.kz/rus>
3. Мұғалімге арналған нұсқаулық екінші басылым. 2016 жыл.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ҚАБІЛЕТІН АРТТЫРУ

**Алиманова Қырмызы Бадировна,
бастауыш сынып мұғалімі
Қарағанды облысы, Абай ауданы
Южный кенті, «N9 ЖББМ» КММ**

Бастауыш сынып оқушыларының оқу қабілетін арттыру үшін әрине, мотивация керек. Мектеп жасында оқу мотивациясын қалыптастыруды асыра айтпай-ақ, қазіргі мектептің өзекті мәселелерінің бірі, қоғамдық маңызы бар мәселе деп атауға болады. Оның өзектілігі білім беру мазмұнын жаңартумен, мектеп оқушыларының білімі мен танымдық қызығушылықтарын қалыптастыру міндеттерімен тікелей байланысты. Оқушыларда белсенді өмірлік

ұстанымды негіздеу қажет. Мектепте шешілуі тиіс міндеттердің бірі – мектеп оқушыларында оқудың оң мотивациясын қалыптастыру және оны одан әрі дамыту үшін жағдай жасау. Ежелгі даналыққа жүгінейік, сіз атты суға апара аласыз, бірақ оны ішкізе алмайсыз, ол өз қалағанын ғана ішеді. Иә, сіз балаларды үстел басына отырғызып, мінсіз тәртіпке қол жеткізе аласыз. Бірақ қызығушылықты оятпай, ішкі мотивациясыз білімді меңгеруге болмайды, ол тек оқу әрекетінің көрінісі болады. Білім бұлағынан «ішуге» деген құштарлықты қалай оятуға болады? Танымдық белсенділікті қалай ынталандыруға болады?

«Мотивация», яғни ынталандыру сөзі латынның «жылжыту», қозғалу етістігінен шыққан. Мотивация – академиялық табыстың кілті. Өйткені, ынталы оқушы жігерлі, ынта-жігермен білім алып, қуанышпен және көп қиындықсыз табысқа жетеді, ол табанды және тапсырманы орындауға бағытталған, интеллектуалдық, спорттық және шығармашылық табыстарға жете алады.

Оқытуды ынталандыру-бұл оқу іс-әрекетін жүзеге асыруға күш салуды бастайтын, бағыттайтын және қолдайтын процесс. Бұл оқушылардың мотивтері, мақсаттары, сәтсіздікке қарсы реакциясы, табандылығы және көзқарастары арқылы қалыптасатын күрделі жүйе. Оқушылардың басым көпшілігінің оқуға деген ынтасының төмендігі мәселесі әрбір мұғалімге дерлік таныс.

Барлық мұғалімдер өз оқушыларының сабақта және үйде жақсы оқып, қызығушылықпен және ықыласпен оқуын қамтамасыз етуге тырысады. Бұған оқушылардың ата-аналары да қызығушылық танытуда. Бірақ кейде мұғалімдер де, ата-аналар да балаларға қатыстыны былайша өкінішпен айтып жатады: «оқығысы келмейді», «жақсы оқитын еді, бірақ құлшынысы жоқ», «қабілеті бар, бірақ ол жалқау». Мұндай жағдайларда біз оқушының білімге деген қажеттілігі жоқ екенін, оқуға деген қызығушылығының жоқтығын көреміз. Оқу мотивациясының деңгейін көтеру ұзақ мерзімді және мақсатты процесс.

Бала оқығысы келмесе не істеу керек?

Бастауыш сынып оқушыларының оқу іс-әрекетіне деген тұрақты қызығушылығы саяхат сабақтары, ойын сабақтары, викторина сабақтары, зерттеу сабақтары, кездесу сабақтары, әңгіме сабақтары, шығармашылық тапсырмаларды қорғау сабақтары, ертегі кейіпкерлерін тарту, ойын әрекеттері, сыныптан тыс жұмыстарда оқу сауаттылығын арттыру арқылы қалыптасады. әртүрлі техникалар. Сабақтың әртүрлі кезеңдерінде мотивацияны дамытудың әртүрлі формалары мен әдістерін дер кезінде алмастыру және пайдалану балалардың білімді игеруге деген құштарлығын күшейтеді. Адам кез келген әрекетті мотивацияның арқасында бастайды және жалғастырады. Жасөспірімде мықты мотивация болса, ол табанды, алға қойған мақсатына жетеді. Мотивациясы жоқ оқушыларда жақсы

оқуға итермелейтін мақсаттары болмайды, сондықтан олар өздерінің интеллектуалдық мүмкіндіктерін толық пайдаланбайды[1].

Бірақ қазірдің өзінде бастауыш мектепте оқу мотивациясы айтарлықтай үлкен мәселе болып табылады. Балалар аландайды, шу шығарады, мұғалімді тыңдамайды және үй тапсырмасын орындамайды. Бала оқуы үшін оның ынтасы болуы керек.

Балалардың оқу мотивациясын дамыту үшін арнайы педагогикалық жұмыс қажет, баланың бойында мектеп оқушысы болғанына мақтаныш сезімін қалыптастыруға ерекше көңіл бөлу керек. Баланың бойында оқуға қабілеттілікті, танымдық қызығушылықты және мектеп дағдыларын өз құрдастарынан кем емес меңгеруге деген ұмтылысты дамыту қажет. Біздің жұмысымыздағы ең маңызды міндет – мектеп оқушыларының табысты оқуына жағдай жасау. Оқыту процесі оқушылардың белсенді әрекетіне, мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетіне негізделетіндей құрылымдалу керек.

Біздер мұғалімдер, адам ұзақ уақыт бойы теріс мотивациямен, төмен бағадан қорқумен жұмыс істей алмайтынын үнемі есте ұстауымыз керек. Мотивацияны қалыптастыру – бұл ең алдымен оқудың ішкі мотивтерінің пайда болуына жағдай жасау.

Үлкендер не үшін оқу керектігін жақсы біледі – білім алу, жоғары оқу орнын бітіру, табысты, білімді, құрметті адам болу және т.б. Бірақ бұл себептер балаларға түсінікті емес[2].

Бастауыш сынып оқушылары мұғалімнің бағалауы немесе ата-анасының пікірі негізінде өте сәтті оқи алады. Бастауыш сынып оқушылары білімнің құндылығын нашар түсінеді. Олардың сүйікті пәндері көбінесе ойын және ойын-сауық элементтерін қамтитын пәндер: сурет салу, дене шынықтыру, технология. Бұл жаста балалардың көпшілігінде үлкенді, туыс адамды қуанту, оны яғни өз жетістіктерімен қуанту, сондай-ақ оны ренжітуді қаламау басым болады. Бірінші сынып оқушысының түсінігіндегі «үйрену» сөзінің мағынасы білім алудан басқа, сыныптастарымен араласуға және ойнауға деген ұмтылысты қамтуы мүмкін екенін есте ұстаған жөн. Кішкентай мектеп оқушылары армандап ойнағанды, жұмбақ шешуді, құпияны ашуды жақсы көреді. Сондықтан оқу процесін балалардың қажеттіліктерін, физиологиялық және жас ерекшеліктерін ескере отырып ұйымдастыру қажет:

- сабақ материалы балаларға қызықты болуы керек;
- сабақтың қарқынын барлық балалардың жұмыс жылдамдығымен үйлестіру;
- баяу әрекет ететін балалар үшін табысты жұмыс мүмкіндігі[3]

Когнитивті интервалдың дамуына қандай жағдайлар ықпал етеді? Бастауыш сынып оқушыларының сыныптан тыс жұмысы - бұл кәдімгі сабақта бере алмайтын нәрсені үйретудің тәсілі, бұл нақты әлемде бағдарлану, өзін сынау, өзін табу. Сыныптан тыс жұмыстарды ұйымдастырудың алуан түрі балалардың белсенділігі мен үлгерімін айтарлықтай арттырады, психологиялық релаксацияға, стресстік жағдайлардан арылуға, адами қарым-қатынас әлеміне үйлесімді енуге, демек, оқытудың тиімділігіне ықпал етеді. Бастауыш білім берудің негізгі мақсаты – оқу іс-әрекеті арқылы баланың барлық бейімділігін ояту, өзін түсіну, өзін табу, сайып келгенде, адам болу, ең болмағанда жағымсыз қасиеттерді жеңуге тырысу деп санаймын. Ол өзіне жағымды қасиеттерді дамытуды үйренеді. Бұл ретте шешуші рөл мұғалімге тиесілі. Әрбір ұстаз бала тәрбиелеуде және оқытуда не нәрсеге ұмтылатынын түсінуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың 2012 - 2016 жылдарға арналған ұлттық іс-қимыл жоспары.
2. Әбдіқақымов Т. Өмір: өлеңдер, балладалар, рефлексиялар. - Алматы, 2014. - 324 б.
3. Әдебиеттану. Терминдер сөздігі. Құрастырғандар: Ахметов З, Шанбаев Т. Алматы: Ана тілі, 1998. –381б.

ОҚУШЫЛАРДЫҢ БЕЙНЕЛЕУ ӨНЕРІНДЕГІ БІЛІМ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ

**Кәдірбек Жасұлан Токтиярұлы,
қосымша білім беру педагогі, сурет пәні мұғалімі
Алматы облысы білім басқармасының
Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі
мемлекеттік мекемесінің
«Қарасаз ауылындағы өнер мектебі» мемлекеттік
коммуналдық қазыналық кәсіпорны**

Бейнелеу өнері сабақтарында оқушылардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру қазіргі заманда өзекті тақырып болып табылады. Қазіргі қоғамға сыни тұрғыдан ойлай алатын және тез өзгеретін шындық жағдайында туындайтын мәселелерді жылдам көріп, шешімді шығармашылықпен байланыстыра алатын түлек қажет. Қоғамға қоршаған ортада өмір сүріп қана қоймай, сонымен бірге өзін шығармашылық арқылы да жүзеге асыра алатын адамдар қажет. Оқушының жеке басын оның ішкі әлеуеті негізінде дамыту міндеті бірінші орынға қойылады. Зияткерлік әлеуетті тұлғаны шығармашылық арқылы дамыту - қоршаған әлемді жеке адамның қажеттіліктеріне бейімдейді. Сондықтан оқушылардың зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру өзекті мәнге ие болуда. Оқытудың жаңа мазмұнына, эстетикалық цикл пәндеріне, оның ішінде бейнелеу өнеріне көбірек көңіл бөлу жеке тұлғаны дамытудың тиімді әдістерін оқу-тәрбие процесіне енгізуді талап етеді. Сабақтарда мен балаларға пәнге деген қызығушылықты оятуға және бейнелеу өнерінің әр сабағында олардың интеллектуалды және шығармашылық қабілеттерін дамытуға тырысамын. Қазіргі мектеп оқушыларын оқыту мен тәрбиелеудің сәттілігі мұғалімнің педагогикалық шеберлігіне байланысты деп ойлаймын. Бейнелеу өнері сабағында әр оқушыға жеке көзқараста, жеке-дара пікірде боламын. Кез-келген жұмысты орындау кезінде мен әр оқушыға шығармашылықпен қарауға үйретемін. Әр баланың қабілеттері бар, интеллектуалды, белсенді және шығармашылық бағытты ұстанған балалар көп болуы үшін, оларды оқу-тәрбие процесіне тарту үшін өзіме міндеттер қоямын. Бұл тәсілмен балалардың өнімділігі артады. Бейнелеу өнері сабақтарында мен басты мақсат деп мыналарды санаймын:

- а) оқушыларды қызықтыру, олардың зияткерлік, шығармашылық әлеуетін дамыту;
- б) оқу-тәрбие қызметінің уәждемесін арттыру;
- в) оқу процесін жандандыру.

Интеллектуалды әлеует, логикалық ойлау шығармашылық қабілеттерді жоғары деңгейде қалыптастыруға мүмкіндік береді. Зияткерлік және шығармашылық қабілеттерін дамыту жаңа дағдыларды игеруге және оқу сапасын арттыруға ықпал етеді. Бейнелеу өнері сабақтарында оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту негіздері аса маңызды деп есептеймін. Шығармашылық дегеніміз бұл кез-келген іс-әрекеттегі адамның даралығының көрінісі. Суретші үшін шығармашылық ең алдымен жұмысқа деген құштарлықтың, тәуелсіздіктің және жаңалыққа деген ұмтылыстың бастамасы ретінде көрінеді. Бұл мәселе суреттің түпнұсқа композициялық шешімінде немесе оны орындау үшін құралдар мен әдістерді іздеуде көрінуі мүмкін. Педагогикада оқушыға арналған шығармашылық-бұл оның қоршаған әлемге деген белсенділігінің көрінісі мен танымы болып саналады. Мұғалім оқушының шығармашылық процесіне әсер етеді, оның мүмкіндіктерін кеңейтеді және оның даму перспективасын түсінуге көмектеседі. Сурет сабақтарында мұғалім оқушының ерекше өнерлі қабілеттерін ашып, бейнелеу өнері саласындағы білімін байытуға тырысады. Шығармашылық белсенділік әркімде әр түрлі көрінеді. Белсенді емес адам үшін бұл қызықты емес, ол механикалық түрде бірдеңе жасайды. Тырысатын, қызығушылық

танытатын, бақылайтын және білетін, саналы бақылаулар негізінде қолдануға және білдіруге тырысатындар үшін бұл шығармашылық процесс. Шығармашылық қабілеттерін эмоционалды және сезімтал адамда дамытуға болады, өйткені ол бейнелейтін барлық нәрсе әрқашан бағалаумен байланысты, бұл көріністер әрқашанмаңызды. Мәселен, оқушының қоршаған әлемнен шабыт алу қажеттілігі, табиғаттың, адамдардың және олардың іс-әрекеттерінің сұлулығы[1].

Бейнелеу өнерінің тілі - бұл әлемнің визуалды бейнесінің эмоционалды-сезімтал көрінісі болып табылатын ерекше тіл. Сонымен қатар, кез-келген тіл сияқты, өнер тілі мағыналы мағыналарды жеткізуге қызмет етеді және оның барлық элементтері, ережелері мазмұнды білдіру құралдары, сөйлеу құралдары, яғни экспрессивтілігі де бар. Оқулық графикалық сауаттылықтың қатаң нормалары ретінде емес, белгілі бір мағынаны білдіру құралы ретінде бейнелеу тілінің ережелерін, яғни белгілі бір тақырыпты бейнелеу дағдылары бағытында болмақ. Бейнелеу ережелері мәдениет тарихында уақыттың сұраныстарына жауап ретінде, белгілі бір дәуірдің дүниетанымдық, құндылық мұраттарының көрінісі ретінде қалыптасқан. Осылайша, сурет ережелері оқулықта олардың дүниетанымдық мағынасын түсіну арқылы ашылады. Бұл, әрине, оқу материалын құрудың инновациялық принципі, оқулықтың инновациялық идеясы. Ұлы Абай өзінің отыз үшінші қара сөзінде: «Мал жұтайды, өнер жұтамайды» деп айтқан. Бұдан шығатын қорытынды, ұлы ақын, өнерлі қолдың кез келген заманда маңызды болатындығын, өнер деген әрі рухани, әрі материалдық байлық екендігін түсіндіреді[2].

Мұғалімнің міндеті - оқушыға оқулық мәтініне тереңірек үңілуге көмектесу, адам ешқашан өнерсіз өмір сүрмегенін түсіну. Қазақ жерінде өнер ежелгі дәуірден басталды: жануарлардың жартастағы бейнелері, аң аулау көріністері сақталған. Бұл экспрессивті сызбалар адамдар жаза алмаған кезде жасалғанын еске алыңыз. Өнер адамзатты бүкіл тарихында сүйемелдеп, дәуірден дәуірге қарай өзгеріп, әлемнің әртүрлі аймақтарында әртүрлі формаларға ие болды. Неліктен адамзат тарихында өнерсіз қоғам ешқашан болған емес және бола алмады деп ойлаған жөн. Біз өнермен қай жерде кездесеміз? Өнер адам өмірінде қандай рөл атқарады? Бұл сұрақтарды оқушылармен талқылауға тұрарлық.

«Бейнелеу өнері» пәні бірінші кезекте оқушының жеке қасиеттерін қалыптастыруға бағытталғандықтан, көбінесе мұғалімнің көз алдында тәрбиелік міндеттер басым бола бастады. Бұл әрекеттер оқушылардың танымдық, реттеуші және коммуникативті практикалық әрекеттерінде көрінеді. Ең бастысы, мұғалім де, оның оқушылары да әр сабақтың оқу мақсатын нақты анықтауға және соған сәйкес міндеттер қоюға үйренгені дұрыс. Сабақта оқушылардың коммуникативті дағдыларын дамыту үшін ерекше жағдайлар жасауға болады, олар өз іс-әрекеттері мен құрбы-құрдастарының сезімдерінің рефлексиясы негізінде қалыптасады[3].

Көркемдік іс-әрекет процесінде оқушылардың коммуникативті қабілеттерін дамыту мәселелерін көп қырлы түрде қарастыруға болады. Оқу процесінде баланың көркемдік іс-әрекеттерінің нәтижелері онымен өзара әрекеттесетін адамдардың ниеттері мен мүдделерін түсіну, ортақ жұмыста өз рөлін жүргізу, қарым-қатынас ережелерін сақтау, басқалардың құқықтарын баспай өз ұстанымдарын қорғау, ынтымақтастық және диалог жүргізу қабілеттері. Өнер туындыларының коммуникативті қасиеттерін дамытуға тікелей қатысы мен қабылдауы бар, өйткені оқушылар суретшінің авторлық ұстанымын және тарихи дәуірде туындаған шығармадағы көріністі түсінуге тырысады. Коммуникативті дағдыларды дамытуға оқушылардың өз жұмыстарын талқылауы, ұжымдық жұмыстардың әртүрлі формалары, түрлі көрмелер мен мерекелер ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. В. Матушенка. И. Шедров. И. Правдин. Сурет салу мен сызуға үйрету мәселері. «Мектеп», Алматы. 1968 ж.
2. Абай. Энциклопедия. – Алматы: «Қазақ энциклопедиясының» Бас редакциясы, «Атамұра» баспасы, ISBN 5-7667-2949-9
3. С. Зейнолла. Дүниетану даналығы. «Білім», 1994 ж, 102 бет.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА-ЭТО МИР ЧЕЛОВЕКА

**Симонова Татьяна Витальевна,
учитель начальных классов
КГУ «Кара-Мурзинская основная школа»
отдела образования Бескарагайского района
управления образования области Абай**

Педагогическая культура является гарантом сохранения контингента педагогических работников, поскольку способствует их саморегуляции в различных видах профессиональной педагогической деятельности, направленной на овладение, передачу и создание педагогических ценностей. Она проистекает из постоянного стремления учителя к поиску смысла своего дела, совершенствованию себя и педагогической среды, в которой он живет. Таким образом, педагогическая культура учителя должна рассматриваться только с точки зрения личности, с точки зрения возможностей ее самореализации. При этом уровень его развития определяется «долгосрочной устойчивостью», длительность стремления, усилия по достижению образов, заданных самой личностью. Культурные традиции, формирующие жизнь человека, носят прежде всего педагогический и материальный характер, при этом особый упор делается на духовные и материальные ценности человека. Ответственными за выполнение педагогической работы являются те, кто осуществляет профессиональную педагогическую культуру. Высокая личная профессиональная культура учителя является решающим условием эффективности его профессиональной деятельности, поэтому можно сказать, что педагогическая культура является важной частью общей культуры учителя. В современной теории и практике нет единого понимания компонентов профессиональной культуры учителя. Учитель общеобразовательной школы, овладевший высоким уровнем педагогической культуры, может влиять на своих учеников и формировать профессиональную культуру будущих работников благодаря сочетанию мировоззренческих, аксиологических, практических, творческих и рефлексивных конструктивных компонентов. Оно играет особую роль в структуре педагогической культуры профессионально-педагогического работника школы или лицея. В условиях структурного социально-экономического кризиса, охватывающего все сферы производства, идеология прагматизма может стать ориентиром сохранения всего хорошего, накопленного за прошедший период. В то же время идеология прагматизма позволяет установить пути и методы развития педагогической техники, отношения к труду, института передачи опыта творческой деятельности. Эта идеология позволяет выделить в государственном образовательном стандарте только как самое важное и необходимое, что позволяет человеку жить в условиях социально-экономических преобразований. Это позволит сохранить контингент молодых преподавателей успешно решающих сложные социально-экономические задачи. Каждый учитель сохраняет ценности человеческого опыта, которые он может передать своим ученикам. Сегодня очень важно нести инновационные ценности учителю: организатору образовательного процесса, менеджеру, маркетологу. Этот компонент педагогической культуры называется сенсорно-практическим. Практическая составляющая педагогической культуры труда отражается в оформлении кабинета. Творческая составляющая педагогической культуры тесно связана с практической. Занимаясь творчеством и рационализацией, такие учителя вовлекают своих учеников в эти процессы. Это принесет большую пользу последнему. Учитель с высокой педагогической культурой является автором многих образовательных программ, методик, методов и средств обучения, педагогических инноваций. Главное, он не привык работать «по образцу», «как другие», он действительно планирует образовательную деятельность будущих сотрудников и работает в организации.

ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

Кульмагамбетова Гульдана Балташовна,
информатика мұғалімі
Ақмола облысы білім басқармасының
Степногорск қаласы бойынша білім бөлімі
«Ақсу кентінің №1 жалпы орта білім беретін
мектебі» КММ

9.1В бөлімі Компьютерді таңдау	Мектеп атауы №1 Ақсу орта мектебі Степногорск қаласы	
Сабақтың тақырыбы:	Компьютерді қалай таңдауға болады?	
Күні:	Мұғалімнің аты: Кульмагамбетова Г.Б.	
Сынып: 9	Қатысушылардың саны:	
Бұл сабаққа қол жеткізуге көмектесетін оқу мақсаттары	9.1.2.1 - компьютер конфигурациясын қолдану мақсатына қарай таңдау 9.3.1.1 - процестердің моделдерін кесте арқылы (физикалық, биологиялық, экономикалық және т.б.) әзірлеу және зерттеу	
Сабақ мақсаттары	Бұл сабақта оқушылар қолдану мақсатына қарай компьютерді қалай таңдауға, сипаттамаларын анықтауға, әр құрылғының маңыздылығын түсінуге және электронды кестедегі компьютердің жалпы құнын есептеуге үйренеді.	
Бағалау критерийлері	Білу және түсіну	Компьютердің конфигурациясының негізгі компоненттерін біледі;
	Қолдану	ДК конфигурациясын анықтау үшін баға тізімдерінен ақпаратты пайдаланады; • Қолданылуына байланысты ДК толық жиынтығын жасайды • Электрондық кестеде компьютердің өзіндік құн үлгісін жасайды.

Тілдік мақсат	Тақырыптық лексика және терминология: RAM, ROM, аналық төлем, процессор, жады Диалог / жазу үшін тіркестердің қолданылуы: ЖЖҚ - бұл жады ... мысалы ... ROM сақтау үшін қажет ... себебі	
	Термин	Ағылшын тілінде
	Жүйелік блок	System unit
	Монитор	Monitor
	Пернетақта	Keyboard
	Дыбыс адаптері	Sound adapter
	Желілік карта	Network card,
	ОЗУ	RAM
	Кэш жады	Cache memory
	Байланыс порттары	Communication ports
Құндылықтар	Құрмет, ынтымақтастық және ашықтық құндылықтарын насихаттау топтық жұмыс және топтық талқылау арқылы жүзеге асырылады; Бұл іс-шаралар студенттерге шығармашылық және сыни тұрғыдан ойлауға болатын мейірімді және жанаһыр адамның қасиеттерін дамытуға бағытталған.	
Алғашқы білім	Компьютер архитектурасы, компьютердің құрылғылары. Құжаттармен, ақпараттық сипаттамалармен жұмыс жасау	
Дерек көздері	Оқулық Флипчарт Бағдарламалық қамтамасыз ету түрінің скриншоты Тәжірибелік жұмыстарға арналған тапсырмалары бар карталар Тұжырымдамалық аппаратпен жұмыс жасауға арналған карточкалар Learningapps.org	
Жоспар		
Уақыт	Жоспарланған іс-шаралар (төмендегі тапсырмаларды жоспарларыңызға сай ауыстырыңыз)	Ресурстар
Сабақ басы 2 - минут	1. Ұйымдастыру сәті Сәлемдесу. Оқушыларды журналда тіркеу.	Сынып журналы

Өткенді жүйелендіру және біріктіру 23– минут 10 минут Зерттеу жұмысын орындау 10 минут Өзара бағалау 3минут Рефлексия 2 минут	2. Қайталау Мақсаты: «Компьютер архитектурасы» өткен тақырыбынан осы сабақтың тақырыбына шығу Нұсқаулар (И)Суретте көрсетілген құрылғылардың атауын атаңыз. Оқушылар кезекпен кезек атауларын қазақша, орысша, ағылшынша баяндайды. (Сіз CLIL-ды іске асыру үшін осы терминдерді бірінші реттен ағылшын тілінде де бере аласыз.) Жүппен жұмыс істеу Түсіндіріңіз (П, К) * Ағылшын тілінде анықтама беруді ұсынылады. (R) Бағдарлама белгішелерін топтарға бөліңіз. Әр топқа ат беріңіз. (И) тақтадан тексеру - Бағдарламалық қамтамасыз ету туралы ақпаратты оқыңыз. Бағдарламалық жасақтаманы топтарға дұрыс жіктегеніңізді тексеріңіз. Қажетті өзгерістер енгізіңіз. Жауапты дәлелдеңіз. Интерактивті жаттығуды орындаңыз. Компьютер құрылғыларының негізгі сипаттамаларын онлайн түрде топқа бөлу Компьютер конфигурациясын таңдап, электрондық кестеде тандалған компоненттердің үлгісін жасаңыз. Электрондық кестеде компьютердің жалпы құнын санайтын моделін жасаңыз. Әр жұп өздері орындаған алгоритм реттілігі бойынша дескриптор құрастырып, сол арқылы бірін бірі бағалайды. Бір тіркесті таңдап, ары қарай жалғастырыңыз: • Мені жауаптары таңғалдырды • Мен өзіме жаңа нәрселерді жинадым • Маған ұнады • Өз пікіріңіз	Флипчарт Тұжырымдамалық аппаратпен жұмыс жасауға арналған карточкалар https://learningapps.org/2671391 https://sheets.google.com Үлестіріме 1.docx Үлестіріме 2.docx Үлестіріме 3.docx
---	--	--

ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

Нурушева Назгул Нугмажановна,
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Жетісу облысы, Кербұлақ ауданы,
Жоламан орта мектебі мдшо КММ

Бөлім:	9-бөлім:Әлемдегі ірі кітапханалар. Морфология Үстеу. Үстеудің мағыналық түрлер
Педагогтің аты-жөні:	Н.Нурушева
Күні: 05.04.2024 ж	
Сыныбы:ба	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Әлемдегі кітап мұрағаттары мол кітапханалар
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	6.1.6.1-коммуникативтік жағдаятқа сай ресми сөздер мен тіркестер, дайын тіркестер мен терминдерді орынды қолданып, диалогке қатысу, ойын анық жеткізу;
Сабақтың мақсаты:	Коммуникативтік жағдаятқа сай ресми сөздер мен тіркестер, дайын тіркестер мен терминдерді орынды қолданып, диалогке қатысу, ойын анық жеткізе алады.

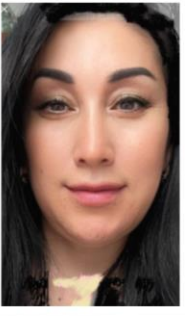
Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту. 7 мин.	(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі: 1. Оқушылармен амандасу, түгендеу. 2. Ынтымақтастық атмосферасын қалыптастыру	Мақсаты: Оқушылар бір-біріне тілек білдіреді, тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталады, сондай-ақ барлық оқушылардың қатыстырылуы арқылы сабаққа белсенділігі артады.	Тиімділігі: Оқушылар бір-біріне тілек айту арқылы жақындасады, көңіл-күйін көтереді және бауырмалдығын оятады.	Оқулық, жұмыс дәптерлері Интербелсенді тақта
Жаңа сабаққа кіріспе 	(Ұ) «Миға шабуыл» әдісі арқылы өткен тақырыппен жаңа сабақты байланыстыру мақсатында ой қозғау сұрақтарын ұжымдық талқылау. Жұмбақтар жасыру.	Ұзын - ұзын ұсқауын, Ұзынына кім жетер? Шұбар ала күйкентай, Шұбарына кім жетер? Кітап Бір қобди дүние жүзін бағалаған, Әсемдеп, талай адам қамалаған.	Мақсаты: Жылдам әрі функционалды түрде сыни ойлануды дамыту.	

	Оқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық талқылау жасағаннан кейін мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады. Үстеудің түрлерін таныстыру.	Қобдидың ашылмайтын кілті өзінде, Ашылса табылар еді не қалаған. Білім, кітап Жапанда бір нәрсе бар аузы жабық, Ашылар мезгілінде баурын жазып. Ішінде толып жатқан қазынасы бар, Қорек қып пайданалар тамам халық. Кітап, оқу		
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 26 мин. 	№1-тапсырма. Мәтінді тыңда №2-тапсырма. Тыңдалым мәтіні бойынша сұрақтарға жауап бер.	Тыңдалым: 1. Автор кітапқа қатысты қандай маңызды пікірлермен өздеріңмен бөлісіп отыр? 2. Өзің қандай кітаптарды оқуды ұнатасың? Ойыңмен бөліс..	Дескриптор: Жалпы -2 балл. - Тыңдалым мәтіні бойынша сұрақтарға жауап береді.	Оқулық, жұмыс дәптерлері.
	№3-тапсырма. Сөйлемдердегі себеп-салдар үстеулерін көшіріп жаз.	Жазылым: Сөйлемдердегі себеп-салдар үстеулерін көшіріп жаз.	Дескриптор: Жалпы -4 балл. - сөйлемдерді көшіріп жазады. себеп-салдар үстеулерін табады.	Оқулық, жұмыс дәптерлері.
	№4-тапсырма. Мәтінді оқы. Сұрақтарға жауап бер.	Оқылым-айтылым: Америка, Ұлыбритания елдерінде сақталған кітапханалардың басты ерекшеліктері неде?	Дескриптор: Жалпы -2 балл. - Мәтінді оқиды. - Сұрақтарға жауап береді.	Оқулық, жұмыс дәптерлері.

	№5-тапсырма. Оқылым мәтініндегі кітапханаларға қатысты ақпараттарды дұрыс сәйкестендіріп белгіле.	•Ресей кітапханалары қандай мақсатта тұрғызылған? •Кітапхана мұрағаттарының көп немесе аз болуы немен байланысты деп ойлайсың? Жазылым: Оқылым мәтініндегі кітапханаларға қатысты ақпараттарды дұрыс сәйкестендіріп белгіле.	Дескриптор: Жалпы-2 балл. - Оқылым мәтініндегі кітапханаларға қатысты ақпараттарды дұрыс сәйкестендіріп белгілейді.																
Сабақтың соңы Ой толғаныс. Рефлексия 7 мин. 	«Шығу парағы» әдісі. Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды. Мақсаты:Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. Тиімділігі:Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды. Саралау: Бұл кезеңде саралаудың «Қорытынды» тәсілі көрінеді. Бағалау:	Оқушылар бүгінгі сабақтың мақсаты, тақырыбы бойынша өз ойын айту арқылы сабаққа қорытынды жасайды.	« Бағалау критерийлері» арқылы бағалайды. <table><tr><td>2-тапсырма</td><td>Тыңдалым</td><td>2 балл</td></tr><tr><td>3-тапсырма</td><td>Жазылым</td><td>2 балл 2 балл 2 балл</td></tr><tr><td>4-тапсырма</td><td>Оқылым-айтылым</td><td>1 балл 1 балл 1 балл</td></tr><tr><td>5-тапсырма</td><td>Жазылым</td><td>2 балл</td></tr><tr><td>Барлығы</td><td></td><td>10 балл</td></tr></table>	2-тапсырма	Тыңдалым	2 балл	3-тапсырма	Жазылым	2 балл 2 балл 2 балл	4-тапсырма	Оқылым-айтылым	1 балл 1 балл 1 балл	5-тапсырма	Жазылым	2 балл	Барлығы		10 балл	«Шығу парағы»
2-тапсырма	Тыңдалым	2 балл																	
3-тапсырма	Жазылым	2 балл 2 балл 2 балл																	
4-тапсырма	Оқылым-айтылым	1 балл 1 балл 1 балл																	
5-тапсырма	Жазылым	2 балл																	
Барлығы		10 балл																	

ҰЗАҚ МЕРЗІМДІ ЖОСПАР БӨЛІМІ

	Пәні: Математика Ұзақ мерзімді жоспар бөлімі: 3.3.3.1 Күні Сынып : 4 «№ 9 Аягөз қалалық аралас бастауыш мектебі» КММ Мұғалімнің аты- жөні: Насильбекова Жанар Ермековна Қатысқандар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Разрядтық қосылғыштардың қосындысы
Осы сабақта қол жеткізілетін оқу мақсаттары (оқу бағдарлама сына сілтеме)	4.1.1.3. көп таңбалы сандардың разрядтық және кластық құрамын және разрядтық бірліктердің жалпы санын анықтау, разрядтық қосылғыштар қосындысына жіктеу.
Сабақтың мақсаттары	Барлық оқушылар : кластар мен разрядтар кестесін қолдана отырып, көп таңбалы сандардың разрядтық құрамын анықтайды Көптеген оқушылар: кластар мен разрядтар кестесін қолданбай, көп таңбалы сандардың разрядтық құрамын анықтайды Кейбір оқушылар: Көп таңбалы сандардың графикалық моделін кестеге фигуралармен құруды біледі
Бағалау критерийлері	Разрядтық қосылғыштарға жіктеу арқылы көп таңбалы санды көп таңбалы санға қосуды шығара алады.
Тілдік мақсат	Оқушылар: Өз ойын жеткізе алады, салыстыра алады, разрядтық қосылғыштарға жіктеу арқылы екі таңбалы санды бір таңбалы санға бөлуді амалдарды орындайды, мәтінді есептерді шығара алады Пәндік лексика және терминология: Көп таңбалы санның графикалық үлгісі, разрядтық қосылғыштардың қосындысы. Сабақта диалог/жазу үшін пайдаланылатын тіл. <i>Талқылау</i> Разряд деген не? Разрядты қосылғыштардың қосындысы түріндегі санды ал. Теңсіздіктің шешімдер жиынын сандар сәулесінде белгіле <i>Жазылым:</i> Сандар сәулесін сызу, аумақты қиғаш сызықпен сызу, теңсіздік шешімі болатын көп таңбалы сандарды жазу
Құндылықтарды дарыту	Шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау, жұптық және топтық жұмыстарды орындай отырып қалыптасады
Пән аралық байланыстар	Көп таңбалы сандардың графикалық моделін кестеге геометриялық фигуралармен орналастыру арқылы көркем еңбек сабағымен байланысады
АКТ қолдану дағдылары	Интерактив тақтаның қаламын пайдалана отырып сандар сәулесін жазады. Кластар кестесін сызады
Бастапқы білім	Көп таңбалы сандардың нумерациясы және оларды кластарға орналастыру

Сабақ барысы

Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Сабақтағы жоспарланған іс - әрекет	Ресурстар																		
Сабақтың басы	1. Ұйымдастыру (оқушылармен амандасу) -Сәлеметсіңдер ме, балалар? -Бүгінгі көңіл күйлерің қандай? -Сабағымызды бастамас бұрын, шаттық шеңберге тұрамыз. Оң жақтағы көршіңді құшақта , одан кейін сол жақтағы көршіңді құшақта. Оң жақтағы көршіңе бір жымып, сол жақтағы көршіңе жымып қара. -Ал енді бір- бірімізге сәттілік тілейік,-деп Бәріміз -біріміз үшін, біріміз-бәріміз үшін «Бәріңе сәттілік тілеймін!» 2.Сабаққа дайындығын тексеру, топқа бөлу. Разрядтар арқылы бөлу: I топ: «бірінші» II топ: «екінші» III топ: «үшінші» IV топ «төртінші» не себепті бұлай бөлгенімді түсіндіремін, себебі біз бүгін көп таңбалы сандарды разрядтық қосылғыштарға жіктейміз. 3.Сабақтың мақсатын анықтау. 1.Бүгінгі сабағымызда көптаңбалы сандардың разрядтық құрамын анықтауды; 2.Көп таңбалы санды оқуды және жазуды; 3.Көп таңбалы сандардың графикалық модельін құруды үйренесіңдер 4.Сабақты бастамас бұрын ширату жаттығуын өткіземін: Тиынмен ойнау . Берілген тиындарға шік түскен тиынға үшінші разрядтың санын қосады, бүк түссе сол үшінші разрядтағы саннан түскен тиынды азайтады																			
Сабақтың ортасы	Тапсырма №1." Өз бетінше оқу" дағдысы арқылы венн диаграммасын беремін. -Бұл венн диаграммасын беру себебім, өткен сабақтағы үш таңбалы санды және көп таңбалы санды кестеге орналастыру арқылы жаңа тақырыптың мазмұны жүзеге асады. Кестеде жазылған санды ата және салыстыр Бұл қандай сандар? Олардың ұқсастығы неде? Қандай айырмашылығы бар? Дескриптор: 1.Кестедегі жазылған санды атайды. 2.Сандардың айырмашылығымен ұқсастығын табады. ҚБ:" Өзін - өзі бағалау" - Үлкен цифр(бұл венн диаграммасын дұрыс әрі қатесіз толтыру үшін) -Орташа цифр (бұл венн диаграммасы толтырылған бірақ , бірақ аздап қателескені үшін) Қарқын арқылы саралау -Бұл саралау кезінде кейбір оқушылар тапсырманы тез орындап тастаған сәтте қосымша тапсырма беріледі -Барлық оқушыға, кестедегі сандарды оқыту -Көптеген оқушыға, берілген сандарды разрядқа жіктеу	<table border="1"> <tr> <th colspan="3">Бірліктер клас</th></tr> <tr> <th>3-р</th><th>2-р</th><th></th></tr> <tr> <td>жүз</td><td>онд</td><td></td></tr> <tr> <td>д</td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>7</td><td>5</td><td></td></tr> <tr> <td>7</td><td>0</td><td></td></tr> </table>	Бірліктер клас			3-р	2-р		жүз	онд		д			7	5		7	0	
Бірліктер клас																				
3-р	2-р																			
жүз	онд																			
д																				
7	5																			
7	0																			

-Кейбір оқушылар, көп таңбалы саннан үш таңбалы санды азайту және қосу

Тапсырма №2

"Жұмбақ зат "Әдісі арқылы оқушыларға келесі тапсырма ұсынылады.

-Бұл әдіс жұптық тапсырманы орындауға қолайлы болғандықтан алып отырмын

-Көп таңбалы санды жаз.Ешкімге көрсетпе! Қасындағы көршіңе осы санның разрядтық құрамын ата. Егер ол жасырған санды тапса, сен де осылай оның жазған санын анықтайсың.Бұл жерде қарқын болуы мүмкін.Сондықтан тез орындаған оқушыға алдын ала сәкестендіру карточкасы беремін.

Диалог және қолдау арқылы саралау

- Қандай санды анықтай алмай отырсың? Неліктен?-деген сұрақтарды қоя отырып оқушыларға қолдау көрсетемін.

Дескриптор

Көп таңбалы санды анықтайды

ҚБ: "Фишка" арқылы

-Жасыл фишка берілу себебі, оқушы цифрды анықтап айта алатындығы үшін

-Қызыл фишка берілу себебі, оқушы цифрды анықтап айта алмағандықтан

Тапсырма №3 Жеке жұмыс

"Микрофон" әдісін пайдалана отырып әр топтағы оқушыларға көп таңбалы сандарды кестеге орналастыру беріледі .

Тапсырма

Топтардағы оқушылар сол санның 1.бірліктерді 2. Жүздіктерді 3.

Мыңдықтарды

4. Он мыңдықтардың жалпы санын атайды (әр оқушыға әртүрлі сан беріледі)

Мысалы : 60349

А)Бұл сандағы ондықтар 6034;

Ә)Жүздіктер 603 б) мыңдықтар 60 в) он мыңдықтар 6 .Және осылайша санауды жалғастырады

"Бағалау " арқылы саралау

Бағалау үнемі бағаланып отырады, осылайша педагогикалық қызмет пен саралаудың басқа түрлері оқушылардың қажеттіліктеріне қарай үнемі түзетіліп отырылуы мүмкін

Дескриптор:

-Көп таңбалы санды кестеге орналастырады

-Оларды оқиды

-Разрядтық топқа жіктейді

Қ.Б Түсті және түссіз микрофон арқылы бағалау

-Түсті микрофон (кесте туралы нені біледі?)

-Түссіз микрофон (кесте туралы нені білмеді?)

Тапсырма №4

"Мен білемін"әдісімен интерактив тақтадағы."Қатесін жөнде"ойыны ұсынылады

А) $6057 = 6000 + 50 + 7$

Ә) $92430 = 90000 + 20000 + 430$

Б) $78007 = 70000 + 8000 + 7$

Дескриптор

АКТ

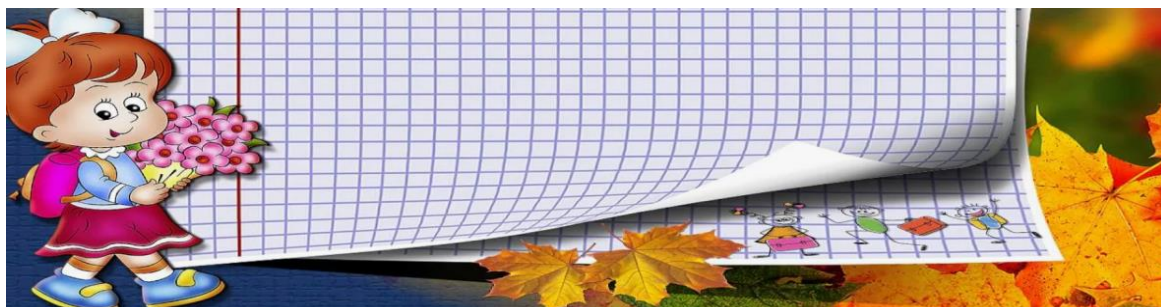
Мыңдар			бір
ж	о	м	ж
.	.		
м	м		

	1.Қатесін тауып айтады 2.Айтып отырып жазады Қай жолдағы сандар қосындысы дұрыс болды? Диалог және қолдау арқылы саралау болды Жұппен тапсырмаларды орындау барысында оқушылар тапсырмаларды талқылап, бірін-бірі тыңдайды, диалог жүргізеді, қолдайды, көмек көрсетеді. Көмек қажет ететін оқушыларға мұғалім тарапынан көмек көрсетіледі. Қ.Б "Мадақтау сөздер" арқылы бағаладым Тапсырма №5 "Конструктор құрау" әдісін қолдана отырып Оқушылардың жұмыс ұсынылады. Оқушылар жүздікті үлкен шаршымен, ондықты кіші шаршымен белгілеп, жүздің ішінде неше ондық болса, сонша шаршы салып, жабыстырады. Дескриптор 1.Фигураларды қияды 2.Сол фигураларды кестеге орналастырады 3.Фигуралар арқылы бірліктермен мыңдар қласының разрядтарын анықтайды. Тапсырма арқылы саралау Сыныптағы саралау жұмысы тапсырмалар арқылы саралау жолымен жүзеге асады.Оқушыларға тапсырма жеңілден күрделіге қарай , қабілеттерін, дағдыларын ескере отырып сараланып беріледі. ҚБ: Бағдаршам түстер арқылы бағалау -Қызыл (Мүлдем дұрыс емес) -Сары(орташа дұрыс) -Жасыл(барлығы дұрыс) Екі жұлдыз бір тілек	
Сабақ тың соңы	Не білемін? Не білдім? кестеге жазу Сандық разряд деген не? Разрядты қосылғыштардың қосындысы түрінде жазу деген нені білдіреді? Разрядты қосылғыштардың санын қалай анықтауға болады? Кері байланыс Оқушылардың жетістіктері мен ескертулерін ескере отырып кері байланыс жасадым.	кесте

Саралау - оқушыларға қалай көбірек қолдау көрсетуді жоспарлайсыз? Қабілеті жоғары оқушыларға қандай міндет қоюды жоспарлап отырсыз?	Бағалау- Оқушылардың материалды меңгеру деңгейін қалай тексеруді жоспарлайсыз?	Денсаулық және қауіпсіздік техникасының сақталуы
Бірінші мақсат сабақ мақсатына қол жеткізу үшін	Оқу мақсатына жету барысында орындалған	Сергіту сәті: Бірінші қолдарымен геометриялық фигураларды

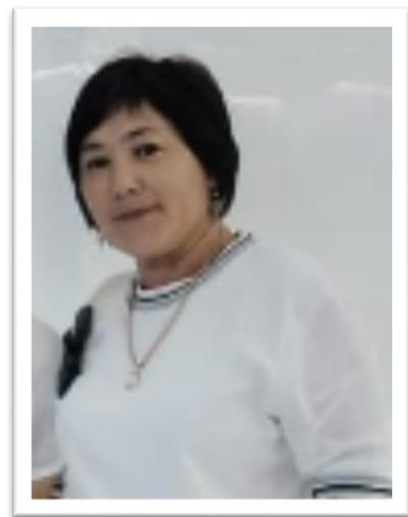
барлық оқушылар 1-тапсырмада Қарқын арқылы сараланды. -1 тапсырмадан соң Үлкен және орташа цифрмен бағаланды 2- тапсырмада "Жұмбақ зат "әдісі арқылы оқушыларға келесі тапсырма ұсынылады. Мұнда жұптық жұмыс болғандықтан Жасыл мен Қызыл фишкамен бағаланды -Жасыл фишка берілу себебі, оқушы цифрды дұрыс анықтап алу үшін -Қызыл фишка берілу себебі, оқушы цифрды анықтап айта алмағандықтан бағаланды 3- тапсырмада Микрофон" әдісін пайдалана отырып әр топтағы оқушыларға көп таңбалы сандарды кестеге орналастыру беріледі . Диалог және қолдау арқылы саралау болды Қ.Б Жасыл және қызыл микрофон арқылы бағалау -Жасыл микрофон (кесте туралы нені біледі?) -Қызыл микрофон (кесте туралы нені білмеді?) Тапсырма №4 "Мен білемін"әдісімен интерактив тақтадағы ."Қатесін жөнде"ойыны ұсынылады Бұл ойын барысында диалог және қолдау арқылы саралау болды Қ.Б "Мадақтау сөздер"арқылы бағаладым Тапсырма №5 Топтық жұмыс "Конструктор құрау"әдісін қолдана отырып Оқушыларға тәжірибелік жұмыс ұсынылады. Оқушылар жүздікті үлкен шаршымен, ондықты кіші шаршымен белгілеп, жүздің ішінде неше ондық болса, сонша шаршы салып,	тапсырмалардың барлығы 1.Ауызша қолдау 2. Фишка арқылы бағалау 3.Жұлдызшамен көрсету 4. Мадақтау 5.5- тапсырмалар Екі жұлдыз бір тілек арқылы бағаланды.	көрсетеді.
---	---	-------------------

жабыстырады. ҚБ: Бағдаршам түстер арқылы бағалау -Қызыл (Мүлдем дұрыс емес) -Сары(орташа дұрыс) -Жасыл(барлығы дұрыс) Екі жұлдыз бір тілек Барлық оқушылар өз бетінше оқу жұмыстарын жүргізу арқылы сараланды. Көптеген оқушылар сандарды кестеге орналастыра отырып оны дәлел келтіріп айтты Кейбір оқушылар әртүрлі фигуралар арқылы кесте құрастыруды және оны түсіндірді		
Сабақ бойынша рефлексия <i>Сабақ мақсаттары / оқу мақсаттары дұрыс қойылған ба? Оқушылардың барлығы Ом қол жеткізді ме? Жеткізбесе неліктен ? Сабақта саралау дұрыс жүргізілді ме? Сабақтың уақыттың кезеңі сақталды ма? Сабақ жоспарынан қандай ауытқулар болды, неліктен?</i>	<i>Бұл білімді сабақ туралы өз пікіріңізді білдіру үшін пайдаланыңыз. Өз сабағыңыз туралы сол жақ бағанда берілген сұрақтарға жауап беріңіз.</i>	
Жалпы баға Сабақтың жақсы өткен екі аспектісі (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1. 2. Сабақты жақсартуға не ықпал ете алады (оқыту туралы да, оқу туралы да ойланыңыз)? 1. 2. Сабақ барысында сынып туралы немесе жекелеген оқушылардың жетістік/ қиындықтары туралы нені		

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКА ПӘНІНЕ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҒЫН АРТТЫРУ

**Рахимова Индира Байзаковна,
бастауыш сынып мұғалімі
Қостанай облысы, Амангелді ауданы
Рассвет негізгі орта мектебі**

Мұғалімнің басты міндеті-оқушыларға белгілі бір білім беру ғана емес, сонымен бірге олардың оқуға деген қызығушылығын дамыту, оқуға үйрету. Орта мектепте оқушылардың алған білімдері мен дағдыларының жалпы көлемінде математика маңызды орынға ие, ол басқа пәндерді оқуда және болашақ жұмысшылардың практикалық қызметінде, атап айтқанда жаңа техниканы игеруде, арнайы әдебиеттерді оқуда кеңінен қолданылады. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің Жолдауында былай деген болатын: Сапалы орта білім алу – әрбір баланың мызғымас құқығы. Мұндағы ең түйінді сөз – «сапа». Сондықтан білім сапасын жақсарту және мұғалімдердің біліктілігін арттыру ауадай қажет[1].

Математикалық диагностика бойынша бастауыш сынып оқушыларының даму деңгейін анықтайтын тапсырмаларды әзірлеу үшін кейбір ережелерді сақтау қажет. Біріншіден, бланктегі әрбір тапсырмаға оқушы үшін де, орындалу дұрыстығын тексеруші мұғалім үшін де нақты нұсқаулық болуы керек. Екіншіден, тапсырмалар құрылымында белгілі бір заңдылық, яғни оқушы анықтауы керек дәйектілік болуы керек. Үшіншіден, талдаудың даму деңгейі математикалық материалда тексеріледі, содан кейін тапсырмалар зерттелген тақырыптардан асып кетпеуі керек. Төртіншіден, әр тапсырмада олардың орындалуы туралы нақты және егжей-тегжейлі түсініктемелер, нәтижелерді тексеру және түсіндіру кілттері болғаны жөн[2].

Негізгі бөлім. Біз жасаған диагностикалық құралдар үш тапсырмадан тұрады. Біз бұл мақалада тек бірінші тапсырманы ғана мысалға келтірдік. Бірінші тапсырма $100=...+..., 90=...+..., 80=...+...$ және $70=...+...$ сияқты 9 өрнекті қамтиды. Өрнектер қосындысы әр бағанда 4-тен келеді. Тапсырма әрбір дөңгелек санды дөңгелек сандардың қосындысы ретінде көрсету. Ең дұрысы, оқушы әрбір санды 100-ге, бір онға және 10-ға кем санның қосындысы деп ойлау арқылы барлық 9 бағанды шешудің ең қысқа жолын табуы керек. Екінші және үшінші тапсырмалар өте ұқсас және олардың үлгісімен ғана ерекшеленеді. Екі тапсырманың әрқайсысында дөңгелек сандары бар 10 өрнек бар, оларға қосу немесе азайту белгілерін қою керек. Бұл тапсырманың ерекшелігі бірінші жолдан, яғни бірінші өрнектен бастап өрнектегі сандар саны бір-біріне артады. Бірінші өрнекте үш сан, ал соңғысы тиісінше он екі саннан тұрады. Бұл тапсырманың мақсаты - сандар арасындағы белгілерді мүмкіндігінше ертерек орналастыру үлгісін табу. Үшінші тапсырма екіншісімен бірдей және тек өрнектердің өзінде және оларға тән үлгідегі дөңгелек сандармен ерекшеленеді. Жақсырақ түсіну үшін төменде тапсырмалары бар пішін және олардың стандартты орындалуы берілген. Бұл шешімнің жалпы әдісінің табылуы және нәтижесінде оқушыда талдау сияқты теориялық ойлаудың құрамдас бөлігі бар екенін көрсетеді. Төменде нысандары, анықтамалық шешімі және нәтижелердің транскрипті бар тапсырмалардың өзі берілген. Тапсырмалар 3-сынып оқушыларына арналған. Барлық тапсырмалар сынақтан сәтті өтті [3].

Тапсырмасы бар бланк.(3 сынып). Таратпа №1.

1. Белгілі қосындыны және көрсетілген мүшелер санын пайдаланып нөлден басқа дөңгелек мүшелерді табыңыз.

100=...+...

90=...+...

80=...+...

70=...+...

100=...+...

90=...+...

80=...+...

70=...+...

100=...+...

90=...+...

80=...+...

70=...+...

100=...+...

90=...+...

80=...+...

70=...+...

Математикаға деген танымдық қызығушылық - адамның өмір сүру процесінде дамитын, оның өмір сүруінің әлеуметтік жағдайында қалыптасатын және адамға туылғаннан бастап әсер ететін тұлғаның ең маңызды қалыптасуы. Қызығушылық кез келген әрекеттің ең маңызды мотиваторы болып табылады, оны субъективті көріністердің бастапқы түрі деп санауға болады, өйткені ол әрекеттің де, қоршаған шындықтың объектілері мен құбылыстарының да таңдамалы сипатын білдіреді. Қазіргі уақытта білім беру процесіне деген бастауыш сынып оқушыларындағы математикаға деген танымдық қызығушылықты, сондай-ақ білім берудің біртұтас мақсатын күрделі сұрақтармен оқшаулау мүмкін емес. Тек білім алушының жас шамасын да ескерген жөн.

Қызығушылыққа білім мен танымдық іс-әрекеттің әдістерін меңгерудің өнімділігі ғана емес, сонымен қатар барлық оқу іс-әрекетінің жалпы рені де байланысты. Қызығушылық ең жігерлі белсендіруші, белсенділіктің, нақты субъектінің, тәрбиелік, шығармашылық әрекеттердің және жалпы өмірдің бағдаршамы ретінде әрекет етеді. Танымдық қызығушылықтың қоршаған дүниенің заттары мен құбылыстарына таңдамалы бағытталуы білім саласын руханиландырады, әсіресе одан жеке адамның рухани қажеттіліктері саласында не жатқанын бөліп көрсетеді. Математикаға қызығушылық танымдық белсенділіктің тікелей ішкі стимуляторы ретінде әрекет етеді. Танымдық білім қызығушылықтың жалпы құбылысы сияқты, оның дамуында әр түрлі күйлер арқылы көрінеді. Бастауыш сынып оқушыларының пәнге деген таңдамалы қатынасы және оның жеке тұлғаға ықпал ету дәрежесі әрдайым жоғары, себебі, математика – ғылым атаулының атасы және функционалды сауатты оқушы өз өмірінде бұл пәннен алған білімін еркін қолдана алады, өмір бойы жетілдіре алады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Bilim jane Gylum» атты тамыз конференциясының Пленарлық отырысында сөйлеген сөзі. https://www.akorda.kz/kz/speeches/internal_political_affairs/in_speeches_and_addresses/memleket-basshysy-kasym-zhomart-tokaevty-n-bilim-jne-ylm-atty-tamyz-konferenciya-synyn-plenarlyk-otyrysynda-soilegen-sozi
2. Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы // Астана. 2004. 78-б
3. Орысша-қазақша түсіндірме сөздік: Педагогика / О 74 Жалпы редакциясын басқарған э.ғ.д., профессор Е. Арын – Павлодар: 2006. – 482 б. ISBN 9965-808-85-6

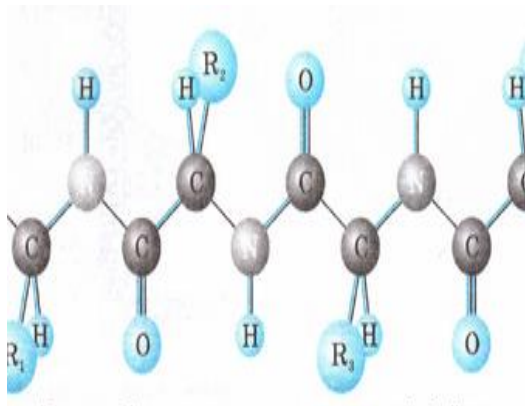
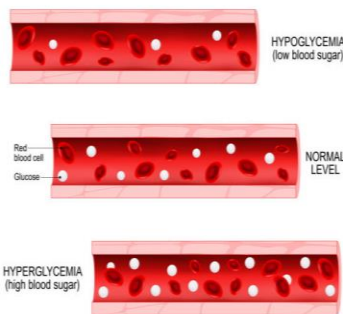

Айткешұлы Серік
Арнайы пәндер оқытушысы
Абай облысы білім басқармасы
«Семей» Медициналық колледжі»
мекемесі

САБАҚ ЖОСПАРЫ

«КӨМІРСУ АЛМАСУЫНЫҢ БҰЗЫЛЫСТАРЫ. ГИПОГЛИКЕМИЯ. ГИПЕРГЛИКЕМИЯ НӘРУЫЗ АЛМАСУЫНЫҢ БҰЗЫЛЫСТАРЫ. АЗОТТЫҚ БАЛАНС»

Модуль/ пән атауы: Халықтың денсаулығын нығайту және қауіпсіздігі / Жалпы патология

Мамандығы: 09120100 «Емдеу ісі»

Біліктілігі: 4S09120101 «Фельдшер»

1. Жалпы мәліметтер

- 1.1. Курс: II.
- 1.2. Оқу жылы: 2023-2024.
- 1.3. Топ: 2 леч А
- 1.4. Сабақ типі: Аралас сабақ

2. **Мақсаты:** білім алушыларды көмірсу, нәруыз алмасуының бұзылыстарымен таныстыру. Гипергликемия, гипогликемиялық жағдайлар туралы түсіндіру. Наруыз алмасуының бұзылысы және азоттық балансы жайлы танысу.

Білімділік – Білім алушыларға жаңа терминдерді түсіндіру. Көмірсу мен нәруыздардың алмасуындағы бұзылыстар туралы ақпарат беру. Оның маңызы және қызметі туралы түсінік қалыптастыру. Гипергликемия және гипогликемия тақырыптарын талқылау. Азоттық баланс түрлерін анықтау. Көмірсу алмасуының бұзылыстарының патогенезін оқып білу.

Дамытушылық – жылдамдық және ақпаратты анализдей алу қабілетін дамыту. Логикалық ойлау дағдыларын жақсарту. Фото және видео арқылы ақпаратты қабылдау

қабілетін жақсарту және дамыту. Ойын әдістері арқылы тыныс алудың мүмкіндіктерін анықтау, жан-жақты ойлау қабілетін жақсарту.

Тәрбиелік – топтық жұмыс атқару қабілеттерін дамыту. Тәртіпті сақтау. Коммуникабельділік. Жан жақтылық сынды дағдыларды жақтылық сынды дағдыларды дамыту, машықтану.

2.1. Оқу сабақтары барысында білім алушылар игеретін кәсіби біліктердің тізбесі :

- Көмірсу алмасуының бұзылыстары.

- Гипергликемия және гипогликемия патогенезі.

- Нәруыз алмасуының бұзылысы. Азоттық баланс

3. Сабақты жабдықтау: презентация, видеоролик с экспериментами, оқулық, плакаттар, билотень, ойын құралдары.

3.1. Оқу – әдістемелік құрал-жабдықтар, анықтамалық әдебиеттер

3.2. Техникалық құралдар, материалдар: мультимедиялық тақта, теледидар, ноутбук, ойынға арналған құралдар.

4. Сабақтың барысы:

4.1. Ұйымдастыру кезеңі (2 минут). – Сәлеметсіздер ме? – Отырыңыздар. – Кім кезекші? – Сабақта кім жоқ?

4.2. Оқытушының кіріспе сөзі (3 минут). Бүгінгі біздің өтетін тақырыбымыз Көмірсу алмасуының бұзылыстары. Гипогликемия. Гипергликемия Нәруыз алмасуының бұзылыстары. Азоттық баланс

4.3. Үй тапсырмасын тексеру (25 минут).

1. Топтық жұмыс.

3 қатарға үй жұмысы бойынша бөлінген тапсырма білім алушыларға бөлінді. Білім алушылар үйден ватманға көрнекі сурет, ақпарат жазып, сабақ барысында қорғайды. Әр бір білім алушы берілген тақырып бойынша ақпарат айтып шығады. Білім алушылар жеке бағаланады.

1 топ – Су-электролит алмасуының бұзылыстары

2 топ – Дегидратация

3 топ – Гипергидратация. Ісіну

2. Жеке жұмыс түрінде өтеді.

Ойлан – тап. <https://nearpod.com/library/>

Nearpod бағдарламасына сұрақтар тізімі енгізілген. Білім алушылар Nearpod бағдарламасында жасалған сұрақтарға жауап береді. Жекеше жұмыс түрі болғандықтан әрбір білім алушы дұрыс жауап таңдау арқылы жоғары нәтижеге жетеді.

- 1- Судың организмде бөлінуі: Жасушалар ішінде 70% Жасушалар сыртында 30%,
- 2- Электролиттер дегеніміз не? - молекулаларында электр дәрмендері бар химиялық элементтерді айтады (мәселен, Na⁺, K⁺, Cl⁻, Ca²⁺ т.б.
- 3- Су теңгерілімі немесе балансы дегеніміз не? - организмге түскен су мен одан шығарылатын судың арасында тепе-теңдіктің болуын айтады.
- 4- Организмге түсетін су балансы қалай жіктеледі? - оң және теріс баланс
- 5- Су алмасу бұзылыстары қалай жіктеледі? - Денедің судың азаюы(гипогидрия, гипогидратация, эксикоз)
- 6- Гипогидрияның пайда болу себептері: Су организмге аз түсуінен \Су организмнен көп шығарылуынан
- 7- Судың артық шығарылуы қандай жағдайларда дамиды? Қансырау; Іш өту; Құсу; Қатты терлеу;
- 8- Гипергидрия дегеніміз не? денедің судың артық тұтылып қалуы
- 9- Гипергидрия пайда болу себептері: Бүйрек қызметі жеткіліксіздігінде судың организмнен аз шығарылуынан; Қан мен тіндер арасында су алмасуының бұзылыстарынан; Су мен электролиттер алмасуының жүйкелік -эндокриндік реттелуі бұзылыстарынан;

10- Ісіну дегеніміз не? - судың тін аралық кеңістіктерде жиналып қалуы

11- Ісінулер дамуына әкелетін факторлар: Гемодинамикалық; Онкотикалық; Қан тамырлық; Тіндік; Лимфогендік; Жүйкелік-эндокриндік

3. Кейс (жағдаят) шешу. Студенттерге арнайы тақырыпқа сәйкес жағдаят берілетін болады. Студенттердің кейс шешу арқылы тақырып пен клиникалық ойлау жүйелерін дамыту.

1 Кейс. 18 жастағы науқас медициналық мекемеге ауыр жағдайда жеткізілді. Депрессияға ұшырады, жалпы әлсіздікке, қатты шөлдеуге, ауыздың құрғауына шағымданады. Бұл жағдай оның шөлде адасып, 6 сағат ішінде 440с ауа температурасында 30 км-ден астам жүруіне байланысты (өзімен бірге су болған жоқ). Қан қысымы 100/70 мм сын. бағ.ст.. Импульс минутына 132. Тыныс алу жиі, минутына 34 және кейде мерзімді болады. Дене температурасы 38,30 с. дене салмағы 6 кг-ға төмендеді. қан анализінде эритроциттердің (6,0х10¹²) және гемоглобиннің (170 г/л) жоғарылауы анықталды. Гематокрит-54%. Су қабылдау науқастың жағдайын ед 1.Шөлдеудің пайда болуы негізінен қандай су кеңістігінің дегидратациясын көрсетеді?

2. Науқаста дегидратацияның қандай түрі бар (жасушалық, жасушадан тыс, жалпы) Жауабы:

1.Айқын шөлдеудің пайда болуы, ең алдымен, жасушалық дегидратацияны көрсетеді.

2.Жалпы дегидратация.

2 Кейс. 34 жастағы науқас жамбасын пышақтап алған "жедел жәрдем" көлігімен жеткізілді. Аяқ-қолдарда турникет бар. Жағдайы ауыр. Сана сақталады, бірақ науқас тежеледі. Ішуді сұрайды. Тері бозғылт, дымқыл. Аяқтар жанасуға суық. Мойын мен аяқ-қолдың тері астындағы тамырлары әлсіз. Әлсіз толтыру импульсі, минутына 120 уд. АД - 90/50 мм сын.бағ.ст.. Тыныс алу жиілігі минутына 25 (өкпе желдетуінің минуттық көлемі үш есе артқан).

1. Науқаста қан жоғалту нәтижесінде (жасушалық, жасушадан тыс, жалпы) дегидратацияның қандай түрі пайда болды?

2. Шөлдеудің пайда болуын қалай түсіндіруге болады?

Жауабы:

1.Жасушадан тыс дегидратация (дегидратация тамырішілік кеңістіктен басталады).

2. Шөлдеу айқын артериялық гиповолемияға жауап ретінде және жасушалық дегидратацияның нәтижесінде пайда болады, оның дамуы тыныс алудың жоғарылауымен таза судың жоғалуына байланысты жасушадан тыс сұйықтықтың гиперосмиясының пайда болуымен байланысты.

3 Кейс. Аддисон ауруында (бүйрек үсті безінің қыртысының жеткіліксіздігі) альдостерон өндірісі төмендейді, сондықтан плазмадағы NaCl мөлшері азаяды және пропорционалды түрде судың мөлшері азаяды. Аурудың дамуымен белгілі бір кезеңде айналымдағы қан көлемінің төмендеуі аясында ми жасушаларының гипергидратациясының неврологиялық белгілері пайда болуы мүмкін.Мұны қалай түсіндіруге болады?

3. Кейс (жағдаят) шешу. Студенттерге арнайы тақырыпқа сәйкес жағдаят берілетін болады. Студенттердің кейс шешу арқылы тақырып пен клиникалық ойлау жүйелерін дамыту.

1 Кейс. 18 жастағы науқас медициналық мекемеге ауыр жағдайда жеткізілді. Депрессияға ұшырады, жалпы әлсіздікке, қатты шөлдеуге, ауыздың құрғауына шағымданады. Бұл жағдай оның шөлде адасып, 6 сағат ішінде 440с ауа температурасында 30 км-ден астам жүруіне байланысты (өзімен бірге су болған жоқ). Қан қысымы 100/70 мм сын. бағ.ст.. Импульс минутына 132. Тыныс алу жиі, минутына 34 және кейде мерзімді болады. Дене температурасы 38,30 с. дене салмағы 6 кг-ға төмендеді. қан анализінде эритроциттердің (6,0х10¹²) және гемоглобиннің (170 г/л) жоғарылауы анықталды. Гематокрит-54%. Су қабылдау науқастың жағдайын ед 1.Шөлдеудің пайда болуы негізінен қандай су кеңістігінің дегидратациясын көрсетеді?

2. Науқаста дегидратацияның қандай түрі бар (жасушалық, жасушадан тыс, жалпы) Жауабы:

1. Айқын шөлдеудің пайда болуы, ең алдымен, жасушалық дегидратацияны көрсетеді.

2. Жалпы дегидратация.

2 Кейс. 34 жастағы науқас жамбасын пышақтап алған "жедел жәрдем" көлігімен жеткізілді. Аяқ-қолдарда турникет бар. Жағдайы ауыр. Сана сақталады, бірақ науқас тежеледі. Ішуді сұрайды. Тері бозғылт, дымқыл. Аяқтар жанасуға суық. Мойын мен аяқ-қолдың тері астындағы тамырлары әлсіз. Әлсіз толтыру импульсі, минутына 120 уд. АД - 90/50 мм сын.бағ.ст.. Тыныс алу жиілігі минутына 25 (өкпе желдетуінің минуттық көлемі үш есе артқан).

1. Науқаста қан жоғалту нәтижесінде (жасушалық, жасушадан тыс, жалпы) дегидратацияның қандай түрі пайда болды?

2. Шөлдеудің пайда болуын қалай түсіндіруге болады?

Жауабы:

1. Жасушадан тыс дегидратация (дегидратация тамырішілік кеңістіктен басталады).

2. Шөлдеу айқын артериялық гиповолемияға жауап ретінде және жасушалық дегидратацияның нәтижесінде пайда болады, оның дамуы тыныс алудың жоғарылауымен таза судың жоғалуына байланысты жасушадан тыс сұйықтықтың гиперосмиясының пайда болуымен байланысты.

3 Кейс. Аддисон ауруында (бүйрек үсті безінің қыртысының жеткіліксіздігі) альдостерон өндірісі төмендейді, сондықтан плазмадағы NaCl мөлшері азаяды және пропорционалды түрде судың мөлшері азаяды. Аурудың дамуымен белгілі бір кезеңде айналымдағы қан көлемінің төмендеуі аясында ми жасушаларының гипергидратациясының неврологиялық белгілері пайда болуы мүмкін. Мұны қалай түсіндіруге болады?

Жауабы: Маңызды артериялық гиповолемия АДГ-нің айқын бөлінуіне сигнал бола алады және NaCl аз мөлшеріне қарамастан, су салыстырмалы түрде көп болуы мүмкін - гипоосмия дамиды - ми жасушаларының су тасқыны дамиды.

4.4. Жаңа тақырыпты түсіндіру (40 минут).

Prezi – бағдарламасы. (5-6) <https://prezi.com/dashboard/next/#/all>

Тақырыбы: «Көмірсу алмасуының бұзылыстары. Гипогликемия. Гипергликемия Нәруыз алмасуының бұзылыстары. Азоттық баланс».

Жоспары:

1. Көмірсу алмасуының бұзылыстары.
2. Гипогликемия. Гипергликемия
3. Нәруыз алмасуының бұзылыстары. Азоттық баланс

1. « Гипергликемия туралы түсінік. Гормондармен реттелуі» қысқаша кіріспе видеоролик көрсетіледі.

2. Видеоролик тамашалау. «Ақуыз алмасуының бұзылысы. Азоттық тепе теңдік»

4.5. Жаңа тақырыпты бекіту (10 минут). Білім алушыларға «Тәтті сұрақтар» айдары бойынша тақырыпқа сәйкес сұрақтар қойылады және оларға жауап беру арқылы білім алушының білімі нәтижелері анықталады. (деңгейлік сұрақтар қарастырылған)

- Көмірсу алмасуы
- Көмірсу алмасуының бұзылыстары
- Гипогликемия, гипергликемия
- Нәруыз алмасуының бұзылысы

Көмірсулар— жартылай функциональды қосылыстар. Бұлар молекула құрамында көміртек, сутек және оттегі атомдары болатын, сонымен бірге ондағы сутек пен оттегі атомдарының қатынасы дәл су молекуласындағыдай (2:1) болып келетін органикалық заттар.

Көмірсулардың қызметтері:

Олар биологиялық үрдістерге қажетті энергиямен қамтамасыз етеді. Ағзадағы жүретін метаболизмдегі синтезделетін аралық немесе соңғы өнімдер үшін бастапқы материал болып табылады. Көмірсуларға өсімдіктердің құрғақ затының 80% -ы, жануарларда 20%ы сәйкес келеді. Адам тамағының шамамен 70%-ы көмірсудан тұрады.

Көмірсулар ауыз қуысында сілекей сөліндегі а-амилаза ферменті тағамға жабысып, тағам ауыз қуысында механикалық өңдеуден өтеді. Асқазанға өтіп асқазан қышқылының әсерінен а-амилаза ферментінің активтілігі жойылады, ас ішекке түскенде а-амилаза

Қорытылу: ферментінің активтілігі қайта қалпына келеді Крахмал- гликогенуы мальтозаға дейін ыдрайды.

Сіңірілу

• Моносахариттер ащ ішектегі майда түтіктермен әртүрлі жылдамдықпен сіңіріледі. Ең үлкен жылдамдықпен галактоза

глюкоза, фруктоза пентоза сіңіріледі. Активті және пассивті сіңірілу болып бөлінеді.

Көмірсулары алмасуларының бұзылыстары:

- көмірсуларының ішек-қарында ыдырауы мен сіңірілуі бұзылыстарынан;
- гликогеннің түзілуі мен ыдырауы өзгерістерінен;
- көмірсуларының аралық алмасуы бұзылыстарынан – байқалады.

Көмірсуларының ішек-қарында ыдырауы мен сіңірілуінің бұзылуы: ас қорыту жолдарының амилолиздік ферменттері әртүрлі себептерден (панкреатит, энтерит т. б.) жеткіліксіз болғанда байқалады. Сонымен бірге ішектер қабынғанда глюкозаны фосфорлайтын фермент гексокиназаның әсерсізденуінен немесе жеткіліксіз өндірілуінен глюкозаның сіңірілуі бұзылады. Гексокиназа глюкоза сіңірілуі үшін оны фосфорлайтын фермент. Бұндай бұзылыстар жас балаларда жиі кездеседі.

Гипергликемия қанда қант мөлшерінің жоғары көтерілуі. Оның пайда болу себептеріне қарай:

- ауқаттық;
- эмоциялық;
- гормондық;
- инсулиннің жеткіліксіздігінен болатын - гипергликемиялар деп ажыратады.

Ауқаттық гипергликемия тамақпен жеңіл қорытылатын көмірсуларды көп қабылдағанда байқалады.

Гипогликемия деп қанда глюкозаның деңгейі 3,5 ммоль/л-ден азайып төмендеуін айтады.

Гипогликемия төменде келтірілген жағдайларда дамуы мүмкін:

- организмде инсулиннің деңгейі көтерілуінен;
- инсулинге қарсы гормондардың жеткіліксіз өндірілуінен;
- бауыр аурулары кездерінде;
- тұқым қуалайтын гликогеноздар (Гирке ауруы) кезінде;
- ұзақ ашығудан.

Гипогликемияның клиникалық көріністері қандағы глюкоза деңгейінің 2,8 ммоль/л төмендеген кезінде байқалады. Олар негізінен ми қызметінің бұзылыстарымен сипатталады. Мида тотығатын заттың (глюкозаның) азаюына байланысты оттегін пайдалану қатты кемиді. Осыдан мидың «метаболизмдік гипоксиясы» дамиды.

Оның белгілері болып мыналар есептеледі: • ұйқы басу, әлсіздік, қатты терлеу, дірілдеу;

- сана-сезімнің әлсіреуі және жоғалуы, қобалжу, тахикардия, көз көруінің нашарлауы;
- тырыспалық сіңір тартылулары, көздің бірімен бірі байланыспай қимылдауы;

- естен тану, үстіртін тыныс алу, брадикардия.

Нәруыздардың организмде алмасуының бұзылыстары:

- олардың түзілуі мен ыдырауы бұзылыстарымен;
- амин қышқылдарының аралық алмасуының өзгерістерімен;

- нәруыздар алмасуының соңғы кезеңдерінің бұзылыстарымен – көрінеді. Нәруыздардың түзілуінің бұзылыстары екі түрлі себептерден болуы мүмкін:
- аминқышқылдарының, әсіресе алмастырылмайтын аминқышқылдарының, жетіспеушілігінен;
- жасушалардың гендік құрылымдарының өзгерістерінен немесе олардың қызмет атқару белсенділігінің нашарлауынан.

Организмде нәруыздардың қоры болмағандықтан оның аминқышқылдарына жоғары мұқтаждығы тамақпен түсетін нәруыздармен қамтамасыз етіледі. Адам организміне тәулігіне 80-100 г. нәруыз тамақпен түсуі қажет, оның ішінде 30 г. жануарлардың нәруыздары болуы керек.

Нәруыз организмде түзілу үшін ішектер арқылы сіңірілген тамақтың аминқышқылдары пайдаланылады. Олардың ішінде аса маңыздылары алмастырылмайтын (валин, изолейцин, лейцин, лизин, метионин, трионин, фенилаланин, триптофан, гистидин, аргинин) аминқышқылдары. Бұлар организмге белгілі мөлшерде және арақатынастарда түсіп тұруы қажет. Олардың тіпті біреуі болмаса тіндерде нәруыз түзілмейді.

4.6. Баға қою (3 минут)

Қорытындылау. Коментарийлеу.

Студенттерге сабаққа қатысуы бойынша бағалау. Бағаларын дауыстап айту.

5 Сабақ бойынша рефлексия (5 минут)

Кері байланыс.

Рефлексия

«Білім почтасы» әдісі қолданылды. Студенттер меңгерілген тақырыптар бойынша сабақтан не үйреніп, не қызықтырғанын, қорытынды ойларын жазатын болады.

6. Үй тапсырмасы (2 минут)

Дәрісті оқу, мазмұндау. Ситуациялық есептер құрау. Нұрмұхамбетұлы Ә «Патологиялық физиология» 72-85 беттер.

Үй тапсырмасы: «Көмірсу алмасуының бұзылыстары. Гипогликемия. Гипергликемия Нәруыз алмасуының бұзылыстары. Азоттық баланс».

КАЗАХСТАНСКИЙ ПАТРИОТИЗМ-ОСНОВА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ПРОЦВЕТАНИЯ СТРАНЫ

эссе

**Сапаров Ерсайн Асаинович,
учитель математики и физики,
Борасинская средняя школа-сад
отдела образования по Бескарагайскому району
Управления образования области Абай**

Постулат о том, что казахстанский патриотизм является основой устойчивого развития и процветания страны, безусловно, несёт в себе глубокий смысл и важное значение. Будучи педагогом с большим стажем, я четко осознаю, что патриотизм не только поддерживает национальную идентичность народа, но и является ключевым фактором для формирования целостного общества, способного преодолевать трудности и достигать новых высот.

С первых шагов в образовательной среде мне приходилось сталкиваться с важным вопросом: как воспитывать настоящих патриотов, способных к любви к Родине и готовых прилагать усилия для ее процветания? Одним из ключевых моментов, на котором стоит акцентировать внимание наше, педагогов, является формирование у школьников глубокого уважения к своей стране, ее истории, культуре и традициям.

Я верю, что наилучший способ воспитания казахстанского патриотизма среди детей и подростков - это не просто заучивание текстов гимнов или проявление символических действий, а прежде всего ознакомление с богатым культурным наследием своего народа. Кроме того, важно развивать чувство гордости за свою страну через обучение истории ее становления, достижений и сложностей, которые были преодолены на пути к независимости.

Обучая детей пониманию ценностей и принципов, на которых основано государство, мы способствуем формированию ответственных граждан, готовых не только пользоваться

преимуществами жизни в своей стране, но и вносить свой вклад в ее развитие. Казахский патриотизм должен стать не просто словом, а образом жизни, который дарит смысл и направление усилиям каждого человека в становлении своей страны.

Одним из ключевых аспектов воспитания казахстанского патриотизма среди молодого поколения является также развитие у них понимания и уважения к многонациональной природе нашей страны. Казахстан - это место, где разные народы, культуры и языки живут бок о бок, и именно в этом многообразии заключается наше богатство. Педагоги должны уделять особое внимание формированию у учащихся толерантного и уважительного отношения к представителям всех этнических групп, проживающих на территории нашей страны.

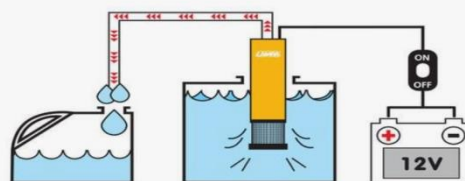
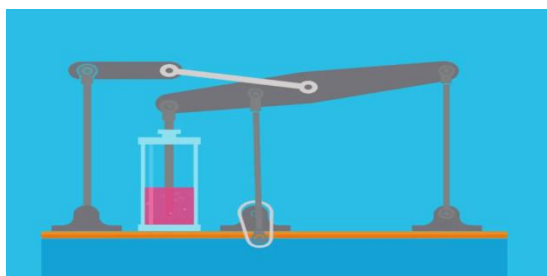
Кроме того, важно внушать детям и подросткам понимание того, что каждый из них несет ответственность за будущее своей страны. Молодое поколение должно осознавать свою роль в развитии государства, готовность внести свой вклад в укрепление мира, стабильности и процветания. Патриотизм не должен ограничиваться лишь словами, он должен проявляться в поступках и действиях каждого гражданина.

Кроме того, не следует забывать, что патриотизм начинается с семьи. Родители играют важную роль в формировании патриотических чувств у детей, поэтому совместная работа педагогов и семей по воспитанию любви к

Родине является необходимой составляющей успешного формирования патриотического духа у молодежи.

Таким образом, казахстанский педагог несёт на себе высокую ответственность в формировании патриотического духа у будущих поколений. Лишь через воспитание настоящих патриотов, готовых к труду и защите своей Родины, мы сможем обеспечить устойчивое развитие и процветание нашего государства.

В целом, казахстанский патриотизм - это не только желание защищать свою страну, но и готовность служить ей, стремиться к ее идеалам и ценностям. Именно такой патриотический дух в сочетании с трудолюбием, честностью и уважением к другим людям является основой устойчивого развития и процветания нашего государства. Пусть каждый из нас сможет принести свой вклад в формирование казахстанского патриотизма и сделать нашу страну еще более сильной и процветающей! Будущее страны за подрастающим поколением, которые должны стать настоящими патриотами.

БІЗДІҢ БАЛАБАҚША – БАЛАЛЫҚ ШАҚТЫҢ ТАҢҒАЖАЙЫП ЕЛІ

Сейтагзам Бибигул,
тәрбиеші

Павлодар облысының білім беру басқармасы
Аққұлы ауданы білім беру бөлімінің
«Айгөлек» бөбекжай бақшасы КМҚК

«Балалық шақ – адам өмірінің ең маңызды кезеңі, болашақ өмірге дайындық емес, шынайы, жарқын, ерекше, қайталанбас өмір. Балалық шақ қалай өтті, балалық шағында баланың қолынан кім жетеледі, оның санасы мен жүрегіне айналасындағы әлемнен не сіңді - бұл бүгінгі баланың қандай адам болатынын айқындайды», деген екен В.Сухомлинский.

Біздің балабақша – шынымен де балалық шақтың таңғажайып елі. Бұнда бәрі мүмкін, бәрі рұқсат етілген. Мұнда әлсіз және қорғансыз күшті, батыл, құдіретті бола алады, ал қызықсыз және көңілсіз жан өте көңілді және күлкілі болып көрінуі мүмкін. Біздің балалық шаққа толы балабақшада әр бала барлық қиыншылықтар мен қиыншылықтарды жеңіп, әлемді жарқын, түрлі-түсті және қызықты ете алады. Балабақшамызда не істесек те, солар үшін, балаларымыз өсіп, дамуы үшін жасаймыз. Біздің қызметкерлер өз саласының нағыз кәсіби мамандары. Өйткені, олар ең еңбекқор, шығармашыл, бәріне қабілетті, жан-тәнімен ойлайтын, балаларды жақсы көретін жандар. Балабақша табалдырығын алғаш аттаған бала анасының немесе әжесінің артына тез тығылуға тырысады. Үйдегі ортамен салыстырғанда жаңа өмір соншалықты бөгде және дауылды болып көрінеді, бірақ бірте-бірте балабақшаға бару сезімі рахат пен қуанышқа айнала бастайды. Таңертеңнен бастап ата-анасынан ажыраған бала жаңа достармен және мейірімді тәжіриемен кездесуге асығып, үйінен жүгіреді. Сүймейтін жарма ботқасын тіпті, үлкен және күшті болып өсу үшін жарыса тез-тез жейді, бір-біріне киінуге көмектесіп, балалар ойын алаңына тез жүгіру үшін рұқсат алуға шыдамсыздады. Жас спортшылар арасындағы көңілді, шулы ойындар мен шағын жарыстар балаларға қуат беріп, тәбеттерін ашады. Қызарған, мұңайған жүздердің жарқыраған көздері өтіп бара жатқан әрбір адамға әсер етеді, олар ойын алаңында ойнап жүрген бақытты балаларға қарап күлетіні сөзсіз. Құлпынай жидегінің иісі бойын сіңген балалар дәмді түскі асты әп-сәтте жеп, тәрбиеші мен мейірімді күтушінің көмегімен шешініп, шағын, жайлы төсектеріне жатады. Тыныш сағат. Қоңырау мұрындар күлдіреді, ал кішкентай қастар таңырқайды немесе аздап қабақтарын түйеді, балалардың түсінде эмоциялар дауылдарын бастан кешіреді. Кішкентай адамдар балалар бақшасында тағы бір жарты күн өткізеді, ойын және құрдастарымен қарым-қатынас жасау арқылы айналадағы әлемді біледі[1].

Дана ұстаздарының арқасында кейбірі ересектері мектепке дайындалады. Кешке олар ата-анасының құшағына секіріп, үйге дейін өткен күннің шытырман оқиғалары туралы толқи айтады. Ал ертең олар жұмбақтар мен құпияларға толы әлемді ашуды жалғастыру үшін балабақшаға қайтады. Біздің балабақша бізге барлық қабілеттеріміз бен идеяларымызды жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өйткені тек біздің мамандығымыз ғана қалжындауға, ойнауға, секіруге, бұзақылыққа, сиқырлы әңгімелер ойлап табуға, саяхаттауға және қазына іздеуге мүмкіндік береді. Мамандығымыз – біздің өмір жолымыз. Балабақшамыз – әлем, жайнаған шалғын, ал балаларымыз – «өмір гүлі». Балабақша бізді балалардың бойындағы нәзік және осал нәрселерді - олардың жанын сезінуге және бағалауға үйретеді[2].

Біз үшін менің сүйікті балабақшам - бұл махаббат, бақыт және «мәңгілік жастық» аумағы, өйткені балабақша - бұл отбасылық атмосферасы бар, балалар ойнайтын, ертегі тыңдайтын, сабаққа, жұмысқа, қарым-қатынасқа қатысатын жылы үй. Тәрбиешілер

балалардың күнделікті өмірін қызықты іс-әрекеттермен, мәселелермен, идеялармен толтырады, әр баланы мазмұнды іс-әрекетке қосып, қызығушылықтары мен өмірлік белсенділігін жүзеге асыруға ықпал етеді. Балалардың іс-әрекетін ұйымдастыра отырып, тәрбиешілер әр баланың бойында бастамашылдық, дербестік танытуға, әртүрлі өмірлік жағдайлардан ақылға қонымды және лайықты жол табуға деген ұмтылысты дамытады. Өмір сүр, жаса және дамыт – бұл ұстаздарымыздың ұраны. Өйткені, тәрбиеші нәзік баланың жан дүниесін білуші және оның қаншалықты сезімтал және осал екенін тек өзі ғана түсінеді. Сүйіспеншілік, қамқорлық, түсіну - бұл біз педагог ретінде балаларға бере алатынымыз[3].

Көңілділік, көңіл-күй, жағымды эмоциялар заряды - бұл бізге балалармен ерекше қарым-қатынас береді. Біз өз әлемімізде өте қажет нәрсені жасаймыз, біз «өмір гүлдеріне» - балаларға қамқорлық жасаймыз. Ал гүлдер өтіріксіз, алдаусыз жақсы көріп, шын сүйсе ғана өседі. Ал балаларды еңбек етуге, оларға сүйіспеншілік сыйлауға ұмтылу ғана педагогтарға балабақшаны махаббат аумағы ретінде құруға мүмкіндік береді. Балабақшаның әр кірпіші, әр бұрышы ұзақ өмір сүрсе де, дем алып, махаббатпен өмір сүреді. Сүйіспеншілік пен балалардың күлкісінің арқасында балабақша әр жаңа оқу жылында өмір сүріп, гүлденіп келеді. Балабақшаның жүрегі – балалардың күлкісі – мектепке дейінгі мекеменің өмірінің сарқылмас көзі. Сондықтан біздің балабақшаны махаббат аумағы деп атауға болады.

Ұжымның кәсібилігі – кез келген балабақшаның қанқасы. Ұстаздарымыздың жұмысын оңай деп атауға болмайды, бірақ өзін бала тәрбиесіне арнағандардың жұмысы үлкен құрмет тудырады, өйткені бала күні бойы қамқорлық пен сүйіспеншілікті сезінуі керек. Әрбір бала бірегей және оны өзінше қайталау мүмкін емес. Бұл талантты суретшінің, ізденімпаз бақылаушының және жалықпас экспериментатордың мекені. Сезімтал баланың жүрегіне шуақты күн мен көктемнің алғашқы жаңбырынан ләззат алуға, қорғансыз мысықты аяуға, жақынына жанашырлық танытуға, дос болуға, сұлулықты сүйуге үйрету мүмкіндігі бар екенін мақтан тұтамын. Бұнда бала өзінің туған жерін құрметтеуді үйренеді. Ал ең бастысы өмір жолында оны жоғалтпау, жүрегінің нәзіктігін, жан дүниесінің кеңдігін сақтай білу. Жақсы бала тәрбиелеу үшін оны бақытты ету керек дейді. Бала үшін бақыт деген не? Міне, олар нені

түсінеді, нені ескереді, оның қалауы - бұл ол үшін бақыт. Балаға ең үлкен тілегі: әрқашан жақын адамдарымен жақын болу. Тәрбиеші ата-ана мен бала арасындағы дәнекер деп білемін. Ал балалар мен ата-аналардың жүздеріндегі қуаныш пен күлкіні көргенде жан дүниенің жайнап, өзара түсіністікке қол жеткізуге көмектескеніңізді түсіне отырып, жылылық сезімін сезінесіз. Біз балалармен жұмыс жасауда жүрегіміздің жылуына, санамыздың нұрына өкінбейміз, өйткені олар біздің әлемді әдемі, жарқын және жарқын ете алады. Біз қандай жеміс өсірсек, соны алатынымызды ойлауымыз керек. Балалар біздің болашағымыз. Бұл оның қандай болатыны тәрбиешіге байланысты деген сөз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Венгер Л.А.Қабілеттер педагогикасы. - М., 1973 ж.
- 2.Дуброва В.П. Мектепке дейінгі мекемеде әдістемелік жұмысты ұйымдастыру. М., 1995
3. Оразбаева С., А. Айтпаева А. Қазақ халық балалар ойындары, 2000 ж.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРДІ ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІГІ

**Шиянова Карлыгаш Заманбековна,
мектеп директоры
Абай облысы білім басқармасының
Семей қаласы білім бөлімінің
«№ 3 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ**

Қазіргі білім беру процесінде оқытудың инновациялық әдістерін енгізуге ерекше назар аударылады, бұл әсіресе ағылшын тілін оқыту контекстінде өзекті болмақ. Онлайн платформалар, мобильді қосымшалар және интерактивті тақталар сияқты технологияларды пайдалану сабақтарды қызықты әрі тиімді етуге мүмкіндік береді. Бұл технологиялар қабілетті ортаны құруға ықпал етеді, мұнда оқушылар ағылшын тілінде сөйлеушілермен еркін сөйлесе келе және виртуалды алмасуларға қатысу арқылы тілдік дағдыға ене алады. Жобалық оқытуға негізделген әдістер де танымал бола бастады. Олар оқушыларға тілдік дағдыларды ғана емес, сыни ойлауды, шығармашылықты және топтық жұмысты дамыта отырып, нақты тапсырмалармен жұмыс істеуге де мүмкіндік береді. Оқытуда ойын технологиясын қолдану оқушылардың мотивациясын едәуір арттыруға көмектеседі, бұл тіл үйрену процесін қызықты хикаятқа айналдырады. Инновациялық әдістерді табысты енгізудің негізгі аспектілері оқытушыларды даярлау және барабар материалдық-техникалық базаны құру болып табылады. Осылайша, ағылшын тілін сапалы оқыту дәстүрлі және инновациялық тәсілдерді біріктіруді, білім беру процесінің тиімділігін арттыруды және оқушыларды жаһандық әлемнің түрлі сындарына дайындауды талап етеді. Қазіргі оқыту әдістеріндегі маңызды бағыттардың бірі-білім беру процесін дараландыруға мүмкіндік беретін адаптивті технологияларды қолдану. Мұндай технологиялар әр оқушының білім деңгейін талдайды және оқу материалын оның қажеттіліктеріне бейімдейді, бұл тілді меңгерудің тиімділігін едәуір арттырады. Адаптивті оқыту ақпаратты қабылдаудың әртүрлі стильдерін қарастыруға көмектеседі, бұл сабақтарды өнімді етеді. Сонымен қатар, әлеуметтік желілер мен бірлескен платформалардың рөлін атап өткен жөн. Олар оқушыларға тек мұғалімдермен ғана емес, бір-бірімен де қарым-қатынас жасауға мүмкіндік беру арқылы қарым-қатынастың жаңа көкжиектерін ашады. Бұл тілдік дағдыларға деген сенімділікті қалыптастыра отырып, бейресми жағдайда да тілді қолдануға мүмкіндік береді [1,26].

Ағылшын тілді елдердің мәдени аспектілерін білім беру процесіне біріктіру оқушылардың қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Дәстүрлермен, музыкамен, әдебиетпен және кинотеатрмен танысу тіл мен оның сөйлеушілері туралы толық түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді, бұл тек тілді ғана емес, мәдени контекстті де түсінуді тереңдетеді. Осылайша, ағылшын тілін оқытудың инновациялық әдістерін енгізу оқушыларға жаңа көкжиектер ашады және оларға тілді меңгеріп қана қоймай, жаһанданған қоғамда өмір сүруге дайындалуға мүмкіндік береді. Мектепте ағылшын тілін оқыту әдетте төменгі сыныптарда басталып, мектептің соңына дейін жалғасады. Білім беру үдерісі аясында оқушылар ағылшын тілін екінші шет тілі ретінде меңгереді. Оқу бағдарламасына грамматика, лексика, тыңдалым, айтылым, оқылым және жазылым кіреді. Ағылшын тілі сабақтары аудиторияда да, интерактивті оқу материалдары мен технологиялары арқылы да жүргізіледі. Мұғалім әдетте оқушылардың ағылшын тілінде қарым-қатынас дағдыларын дамыта алатындай коммуникативті тәжірибеге қолайлы жағдай жасауға ұмтылады.

Оқыту үдерісінде оқушылар сөйлемдер құруды, әртүрлі тақырыптар бойынша қарым-қатынас жасауды, ағылшын тілінде сөйлеу мен жазуды түсінуді үйренеді, сонымен қатар ағылшын тілінде ауызша диалогтар мен тапсырмаларды орындауға белсенді қатысады.

Мектепте ағылшын тілін үйрену оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуда және оларды болашақта өмірдің, білімнің және мансаптың әртүрлі салаларында ағылшын тілін қолдануға дайындауда маңызды рөл атқарады. Сонымен қатар, онлайн курстар мен вебинарлар географиялық орналасуына қарамастан сапалы білім беру ресурстарына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл оқушыларға өзекті білім мен дағдыларды ала отырып, ең жақсы оқытушылар мен сарапшылардан үйренуге мүмкіндік береді. Мұндай форматтардың басты артықшылығы-оқу қарқыны мен кестесін өз бетінше реттеуге мүмкіндік беретін икемділік[2,75].

Және ағылшын тілін меңгертуде оқушылардың қажеттіліктері туралы деректерді талдауға және жекелеңдірілген ұсыныстарды ұсынуға қабілетті жасанды интеллект технологияларының барысын ескеру қажет. AI негізіндегі жүйелер білімнің әлсіз жақтарын анықтауға және тиісті жаттығуларды ұсынуға көмектеседі, бұл тілді меңгерудің жалпы деңгейін айтарлықтай жақсартады. Жасанды интеллекті енгізу оқушылар арасында бәсекелестік рухты дамытуға ықпал етеді, бұл оқу процесінде пайдалы болуы мүмкін. Құрмет тақталарында көшбасшылар ретінде көрсетілген жарыстар мен жетістіктер оқушыларға өз нәтижелерін жақсартуға және сабақтарға белсенді қатысуға қосымша ынталандырады. Бұл тәсіл оқуды қызықты етіп қана қоймайды, сонымен қатар командада жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады және оқушылар арасындағы байланысты жақсартады. Сонымен қатар, мультимедиялық құралдар білім беру мазмұнын әртараптандыруға мүмкіндік береді. Бейнелер, анимациялар және интерактивті тапсырмалар дәстүрлі оқытуды жанды өзара әрекеттесуге айналдырады, бұл оқушылардың белсенділік деңгейін айтарлықтай арттырады[3].

Сабақтар көрнекі түрде есте қаларлық болса, бұл материалды игеруге оң әсер етеді. Сондай-ақ, осы құралдар мен әдістердің барлығын бір-бірімен біріктіріп, толыққанды білім беру экожүйесін құруға болатындығын да ескеру маңызды. Ағылшын тілін сәтті оқытудың маңызды аспектісі-процесті даралау. Әр оқушының өзіндік ерекше қажеттіліктері мен материалды игеру қарқыны бар. Кері байланыстың рөлі туралы да айту маңызды. Оқытудың инновациялық тәсілдері мұғалімге оқушылардың үлгерімін жылдам бағалауға және оқу процесін олардың қажеттіліктеріне сәйкес реттеуге мүмкіндік береді. Бұл жүйе мотивацияны қолдайды және оқушыларға өздерінің жетістіктерін көруге мүмкіндік береді, бұл тиімді оқытудың ажырамас бөлігі болып табылады. Заманауи технологияны тиімді пайдалану, оқушыны дараландыру және белсенді өзара әрекеттесудің үйлесімі оқушыларды болашақ кәсіби сынақтарға дайындай отырып, ағылшын тілін үйренуге берік негіз жасайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. М.(2000. – 260 с.)
2. Медведев Я. История английского языка. 1999.-260 с
3. Иванова И.А. Этимология английских слов. 2000 г. (Интернет)

ДАВЛЕНИЕ В ЖИДКОСТЯХ И ГАЗАХ, ЗАКОН ПАСКАЛЯ

Сулейменов Нурлан Владимирович,
учитель физики
КГУ «Канонерская средняя школа»
отдела образования по Бескарагайскому району
управления образования области Абай

Раздел	Энергия	
ФИО педагога	Сулейменов Н.В.	
Дата		
Класс 7	Количество присутствующих:	отсутствующих:
Тема урока	Давление в жидкостях и газах, закон Паскаля	
Цели обучения, которые достигаются на данном уроке (ссылка на учебную программу)	7.3.1.5 - выводить формулу гидростатического давления в жидкостях и применять ее при решении задач	
Цель урока	<i>Все учащиеся будут</i> - выводить формулу для расчета давления жидкости на дно и стенки сосуда; - использует формулу давления жидкости при решении задач; - переводит единицы в систему СИ; - выполнять запись задачи; <i>Многие</i> - определять зависимость давления от высоты жидкости - определять зависимость давления от плотности жидкости - выражать из формулы гидростатического давления высоту столба жидкости <i>Некоторые</i> - приводить примеры использования гидростатического давления в быту. - анализировать графики зависимости давления столба жидкости от высоты столба и плотности жидкости	
Критерии успеха	<i>Учащийся достиг цели если</i> - определяет, от каких физических величин зависит гидростатическое давление в жидкости. - выводит формулу гидростатического давления в жидкостях. - применяет формулу гидростатического давления в жидкостях при решении задач.	

Ход урока

Этапы урока	Деятельность учителя	Деятельность обучающихся	Оценивание	Ресурсы
-------------	----------------------	--------------------------	------------	---------

		хсҗ		
Начало урока	Орг. момент. Приветствие учащихся.	Настраива ются на положи тельный настрой урока.		
2 мин	Взаимное приветствие учителя и учащихся через эстафету (сначала учитель касается поочередно одноименных пальцев рук ученика, начиная с больших пальцев и говорит: • желаю (соприкасаются большими пальцами); • успеха (указательными); • большого (средними); • во всём (безымянными); • и везде (мизинцами); • Здравствуйте! (прикосновение всей ладонью)			
5 мин	Далее учащиеся в парах проделывают то же самое действие. Таким образом, в классе создается благоприятная атмосфера для дальнейшей совместной работы. Проблемная ситуация. Учителем будет проведен эксперимент с высоким сосудом, в котором на боковой поверхности сделаны три отверстия на разной высоте. Первоначально: отверстия закрыты, и сосуд наполнен водой. – Как вы думаете, что будет происходить с водой, если отверстия открыть? – Почему вода вытекает из отверстий? (<i>На поверхность воды в сосуде действует атмосферное давление, которое по закону Паскаля передаётся в любую точку одинаково по всем направлениям</i>) – Из чего следует, что давление будет различным на разной глубине? (<i>Струйки воды по-разному вытекают: чем ниже располагается отверстие, тем дальше вытекает струйка воды</i>) – Какой вывод можно сделать на основании этого опыта?	Устно отвечают на вопросы, с объяснени ем. Определя ют тему урока	Словесна я похвала по ходу урока, с комменти рованием успехов учащихся.	Экспе ремент: сосуд с тремя отвес тиями на поков ой повер хност и, вода.
4 мин	Вывод: <i>внутри жидкости существует давление; на разных высотах оно разное; с увеличением глубины давление в жидкости увеличивается.</i> – Знаем ли мы как можно рассчитать давление в жидкости? – Как вы думаете, какая цель будет стоять перед нами на этом уроке? Цель, которую мы ставим сегодня перед	Работаю на платформе Kahoot	Оцениван ие осущест вляется платформ ой	https:// /kaho ot.it

	собой: рассмотреть давление жидкости на дно и стенки сосуда, раскрыть причину возникновения этого давления; рассмотреть зависимость давления жидкости от высоты столба жидкости и её плотности, вывести формулу для расчёта давления жидкости и научиться вычислять давление жидкости на дно и стенки сосуда. Проверка домашнего задания – «Экспресс тест»			
Середин а урока 7 мин	Задание 1 Критерии оценивания: определить, от каких физических величин зависит гидростатическое давление в жидкости. Деление на три группы приемом «Атомы и молекулы» 1 группа Доказать на опыте, что жидкости оказывают давление на дно и стенки сосуда. Опыт: воду наливают в сосуд с легко деформированным дном. Какие выводы вы можете сделать? 2 группа Доказать на опыте, что давление зависит от плотности жидкости. 2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и 2 стакана с водой: пресной и солёной. Налить до одного уровня. Определить зависимость давления от плотности жидкости Какие выводы вы можете сделать? 3 группа. Доказать на опыте, что давление зависит от высоты столба жидкости. 2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и стакан с водой. Налить жидкости разной высоты. Определить зависимость давления от	Каждая группа читает свое задание Учащиеся выполняют физминутку	Оценивание «Метод большого пальца» Словесная оценка учителя.	Раздаёт точный материал. Приложение 2 Эксперимент: 2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и стакан с водой
1 мин	Доказать на опыте, что давление зависит от плотности жидкости. 2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и 2 стакана с водой: пресной и солёной. Налить до одного уровня. Определить зависимость давления от плотности жидкости Какие выводы вы можете сделать? 3 группа. Доказать на опыте, что давление зависит от высоты столба жидкости. 2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и стакан с водой. Налить жидкости разной высоты. Определить зависимость давления от	Находят в тексте	На стикерах	

7мин Закрепление полученных знаний 17 мин	высоты столба жидкости. Какие выводы вы можете сделать? Дескриптор: определяют, от каких физических величин зависит гидростатическое давление. Физминутка в сопровождении релаксационной музыки с водными звуками. Задаваемые вопросы: Представьте, что вы на берегу моря. Поднимаем руки, вдыхаем свежий ветер. Какой закон лежит в основе дыхательной гимнастики? Закроем глаза, чтобы погрузится под воду, откроем. Что видим? Подводный мир, заселенный растениями и животными. Красота! Задание 2 Критерии оценивания: выводить формулу гидростатического давления в жидкостях. Работа в парах. Вывод формулы - прием «Лесенка». Учащимся выдаются шаблоны-опорные конспекты. Дескриптор: выводит формулу гидростатического давления в жидкостях. Задание 3 Критерии оценивания: применить формулу гидростатического давления в жидкостях при решении задач. Решение задач. Индивидуальная работа (по уровню сложности и темпу.) Обсуждение в группах Дескриптор: использует формулу давления жидкости при решении задач; переводит единицы в систему СИ; выполнять запись задачи;	основные (новые) понятия и заполняют . Учащиеся самостоятельно решают задачи.	записывают комментарии к работе соседа, оценивают «Две звезды, одно пожелание» Взаимооценивание Стратегия «Стикер» Критерии : 6 правильных ответов-зеленый стикер; 4-5 – желтый ; 3- красный.	Слайд и файл. Раздаточный материал. Приложение 3
---	---	---	---	--

Подведе ние итогов урока (5 мин)	Учащиеся по кругу высказываются одним предложением, выбирая начало фразы из рефлексивного экрана на доске: сегодня я узнал... было интересно... было трудно... я выполнял задания... я понял, что... теперь я могу... я почувствовал, что... я приобрел... я научился... у меня получилось ... я смог... я попробую... меня удивило... урок дал мне для жизни... мне захотелось... <i>Д/з: §24 стр 117, упр. 2 стр 118 «Атамұра»</i> <i>Оценить давление водонапорной башни с. Канонерки</i>	Ученики показываю т умение обосновыв ать свое понимание Записываю т д.з. в дневники	взаимное оцениван ие по образцу, коммента рии учителя	Слай д
--	--	---	--	-------------------

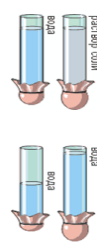
ПРИЛОЖЕНИЕ №2
К уроку Давление в жидкостях и газах, закон Паскаля

Задание 1
Деление на три группы «Атомы и молекулы»
1 группа
Доказать на опыте, что жидкости оказывают давление на дно и стенки сосуда.
Опыт: воду наливают в сосуд с легко деформируемым дном.
Какие выводы вы можете сделать?

2 группа
Доказать на опыте, что давление зависит от плотности жидкости.
2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и 2 стакана с водой: пресной и солёной.
Налить до одного уровня. Определить зависимость давления от плотности жидкости
Какие выводы вы можете сделать?

3 группа.
Доказать на опыте, что давление зависит от высоты столба жидкости.
2 одинаковых сосуда, вместо дна резиновая плёнка и стакан с водой. Налить жидкости разной высоты. Определить зависимость давления от высоты столба жидкости.
Какие выводы вы можете сделать?

Результат: учащиеся делают вывод, от каких физических величин зависит гидростатическое давление.

К уроку Давление в жидкостях и газах, закон Паскаля

Задание 2
Работа в паре. Вывод формулы «Паскаля». Учащиеся высказывают различные соображения.

Рассчитаем величину давления. Чтобы упростить расчёты, воспользуемся сосудом цилиндрической формы с площадью основания S . Налей в сосуд жидкость плотностью ρ массой m до уровня h (рис. 4.9, б). Давление, которое оказывает жидкость на дно сосуда, определим по формуле.

В нашем случае $F_1 = mg$. Тогда давление жидкости на дно сосуда будет равно:

$$p = \frac{F_1}{S} = \frac{mg}{S}.$$

Массу жидкости выразим через её плотность и объём: $m = \rho V$. Так как объём жидкости, находящейся в цилиндрическом сосуде, равен $V = Sh$, то масса жидкости в сосуде будет равна: $m = \rho Sh$. Тогда давление, которое оказывает жидкость на дно сосуда, будет равно:

$$p = \frac{\rho Sh g}{S} = \rho gh, \text{ т. е. } p = \rho gh.$$

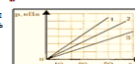

Рис. 4.9. Расчет давления жидкости

Результат:

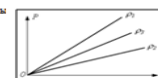
ПРИЛОЖЕНИЕ №4
К уроку Давление в жидкостях и газах, закон Паскаля

Задание 3
Решение задач Индивидуально (по уровню сложности и темпу)
Обсуждение в группах

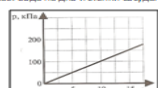
- 1 группа.**
- В сосуд налита вода до высоты 40 см. Найти давление, которое оказывает вода на дно и стенки сосуда?
 - В сосуд налита вода до высоты 30 см. Найти давление, которое оказывает вода на дно и стенки сосуда?
 - У вас на партах стоят стаканы с жидкостями. Найдите давление жидкости на дно и стенки ваших сосудов.
 - Какова высота водонапорной башни (в метрах), если воду в неё приходится поднимать, создавая давление в 100 кПа. Плотность воды 1 г/см³, коэффициент g считать 10 Н/кг?
 - На графике представлена зависимость давления морской воды от глубины погружения для трех морей. В каком море плотность наибольшая?

- 2 группа.**
- В сосуд налит керосин до высоты 40 см. Найти давление, которое оказывает керосин вода на дно и стенки сосуда?
 - В сосуд налита вода до высоты 20 см. Найти давление, которое оказывает вода на дно и стенки сосуда?
 - У вас на партах стоят стаканы с жидкостями. Найдите давление жидкости на дно и стенки ваших сосудов.
 - На какой глубине давление воды в озере равно 41 кПа, если плотность воды равна 1000 кг/м³?
 - На рисунке показан график зависимости гидростатического давления от глубины погружения в три различные жидкости. Установите, в каком соотношении находятся плотности этих жидкостей.

- 3 группа.**
- В сосуд налита ртуть до высоты 40 см. Найти давление, которое оказывает ртуть на дно и стенки сосуда?
 - В сосуд налита вода до высоты 50 см. Найти давление, которое оказывает вода на дно и стенки сосуда?
 - У вас на партах стоят стаканы с жидкостями. Найдите давление жидкости на дно и стенки ваших сосудов.
 - На какой глубине давление воды в озере равно 35 кПа, если плотность воды равна 1000 кг/м³?
 - На рисунке изображен график зависимости давления жидкости от ее глубины h . Плотность этой жидкости равна...

ҰЛТТЫҚ МӘДЕНИЕТ ЖАҒДАЙЫНДА МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫ ТӘРБИЕЛЕУ

**Сулейменова Алмагуль Ергалиевна,
тәрбиеші**

**Абай облысы білім басқармасының
Бесқарағай ауданы білім бөлімінің
«Борас орта мектеп-бақша» КММ**

Қазақтың белгілі жазушысы Мұхтар Әуезовтің «Ел боламын десек – бесігінді түзе» деген нақыл сөзі бар, бұл ұғымды халқымыз «Ұяда не көрсек – ұшқанда соны ілесіңдеп те айтып жатады. Мектеп жасына дейінгі балаларды тәрбиелеудің маңызды міндеттерінің бірі Қазақстан Республикасының тарихи дәстүрлері негізінде мәдени-адамгершілік құндылықтарды тәрбиелеу болып табылады. Бұл бағыттағы тәрбиешінің басты міндеті –

жұмыстың жарқын да қызықты түрлері арқылы балаларды халықтың ұлттық мәдениетімен, салт-дәстүрлерімен таныстыру. Болашақ азаматтың тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруда халықтық педагогиканың бастаулары үлкен рөл атқаратындықтан және оның негізгі мазмұны жан-жақты тәрбиелеу болып табылатындықтан, тәрбиеші бала тұлғасын қалыптастыруда этнопедагогика құралдарын толық пайдалануы қажет. Баланы болашақта дамыған тұлға, атап айтқанда «Сегіз қырлы, бір жырлы» жан ретінде жетілген азамат қып тәрбиелеуі қажет. Мектеп жасына дейінгі балалардың ұлттық мәдениетін қалыптастыруда халық ойындары, билері, халық ауыз әдебиеті, салт-дәстүрлері ретіндегі ата-баба мұрасы шешуші рөл атқарады. Ойын әрекетінің барлық түрлеріне ұлттық нақыш беру қажет, мәселен дидактикалық, рөлдік, құрастыру және т.б. халықтық педагогиканың өскелең ұрпаққа әсер ету аясын кеңейтеді.

Қазіргі білім берудегі туған тілді білу компоненті де халықтық тәрбиенің құрамдас бөлігі болып табылады. Қазіргі уақытта өзекті мәселелердің бірі-патриотизмге тәрбиелеу. Мектепке дейінгі білім беру мекемелері білім беру жүйесінің бастапқы буыны бола отырып, балаларда қоршаған әлем туралы алғашқы идеяны, туған табиғатқа, өз Отанына деген көзқарасты қалыптастыруға тырысады. Патриотизм сезімінің мазмұны жағынан жан-жақты. Бұл өз отбасына, туған жеріне деген сүйіспеншілік, өз халқына деген мақтаныш, қоршаған әлеммен ажырамастық сезімі және өз елінің байлығын сақтауға және көбейтуге деген ұмтылыс. Қазақстанның байлығының бірі, оның артықшылықтары әрдайым оны мекендейтін, әр түрлі және бір-біріне ұқсамайтын мәдениеттері бар халықтардың үлкен тату отбасы болып саналатындығында. Толеранттылық, басқа халықтардың мәдениеттерін құрметтеу, қабылдау және дұрыс түсіну ерте жастан бастап, тіпті балабақшадан егілуі керек. Бұл маңызды сапаның қалыптасуы балалық шақта отбасы мен білім беру мекемелерінде бірге жүреді, адамның бүкіл өмірінде жалғасады[1].

Мектеп жасына дейінгі балаларда толеранттылықты қалыптастырудың өзектілігі ерекше маңызға ие, өйткені олардың қоршаған әлемді қабылдау тәжірибесі әлі де аз, сана мен мінез-құлық стереотиптері жоқ. Бүгінгі таңда балалар ортасында кейбір кездері кездесетін мейірімсіздік, ашуланшақтық, агрессивтілік, өзара төзбеушілік және мәдени өзімшілдік отбасындағы тәрбиеге де қатысты. Мұның көптеген себептері де бар, балалардың әлеуметтік ортасы, сондай-ақ бір-бірін түсінбеуі әртүрлі құндылықтарға, мәдениетке, тілге байланысты туындайды. Балалардың ұлтына қарамастан, балалар арасындағы құрмет мәдениетін қалыптастырудағы практикалық тәжірибені байыта түскен жөн деп ойлаймын. Біздің балабақшада, біздің заманымыздағы көптеген жеткіншектер сияқты, әртүрлі жастағы балалар бірге тәрбиеленеді. Әр бала өзінің ұлттық мәдениетімен байланысу мүмкіндігін қамтамасыз етуі керек. Соңғы жылдары балабақшада ұлты қазақ балалар өз дәстүріне деген

ерекше қызығушылық танытуда. Біздің барлық тәрбиеленушілер үшін шынымен де орталарын мейірімді, жылы, жарқын етулері үшін олардың өз мәдениетіне, дәстүрлеріне, өнеріне деген танымдық қызығушылығын дамыту қажет деп санаймыз. Мектеп жасына дейінгі балалардың төзімділік негіздерін тәрбиелеудегі маңызды буындардың бірі-тәрбиешілер мен балалардың ата-аналарының өзара әрекеті. Баланың толерантты санасы мен мінез-құлқын қалыптастырудағы отбасының маңыздылығын асыра бағалау қиын. Ата-аналар балалардың алғашқы және негізгі тәрбиешілері болып табылады. Және егер олар осы мәселені шешуде тәрбиешілердің одақтасы болмаса, кез-келген басқа сапа сияқты баланың төзімділігін қалыптастыру мүмкін емес[2].

Мектеп жасына дейінгі балалардың толеранттылығын тәрбиелеу жұмысы жемісті болуы үшін көптеген іс-шараларды қолдану қажет. Барлық анықталған міндеттерді шешу қажеттілігі мектепке дейінгі білім беру мекемесінде қазақтардың дәстүрлері мен мәдениетімен танысу арқылы мектеп жасына дейінгі балаларда патриотизм мен төзімділікті қалыптастыруды қажет етеді. Мектеп жасына дейінгі балаларды адамгершілік-патриоттық тәрбиелеу бойынша жұмысты жалғастырудамыз, жоба шеңберінде осы бағыттағы балалармен және ата-аналармен іс-шаралар әзірленіп, іске асырылатын болады. Мектеп жасына дейінгі балаларда төзімділікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары бар, олар мыналар:

- мектепке дейінгі білім беру мекемесінде толерантты кеңістік құру;
- балалармен жұмыста толеранттылықты дамытуға бағытталған заманауи педагогикалық технологияларды қолдану;
- педагогтар мен балалардың ата-аналарының толеранттылықты тәрбиелеудегі өзара іс-қимылы;
- педагогикалық практикаға мектеп жасына дейінгі балаларда толеранттылықты қалыптастыру бойынша сабақтардың, квесттердің, дидактикалық ойындар мен құралдардың сценарийлерін, сондай-ақ қазақтардың тарихы, мәдениеті, өнері бойынша материалдарды әзірлеу және енгізу.
- балаларда өз Отанына, өз ұлтына деген сүйіспеншілік пен құрметке, басқа ұлт өкілдеріне деген толеранттылыққа тәрбиелеуді жалғастыру;
- балаларды қазақ халқының салт-дәстүрлерімен, мәдениетімен таныстыру;
- коммуникативтік қасиеттерді, танымдық белсенділікті дамыту, шығармашылық пен қиялды дамыту.

Қазіргі қоғамда адамдар өздігінен толерантты болып кетпейді. Әр ұлт өкілдеріне деген достық, сыйластық тұқым қуаламайды, бұл қасиеттердің қалыптасуы неғұрлым ерте басталса, соғұрлым тұрақтылыққа ие болады. Бұл жұмысты мектепке дейінгі жастан бастау керек[3].

Халықтық дәстүрлер баланың жан-жақты дамуына, патриоттық сезімін, рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруға, шығармашылық әлеуетін арттыруға қажет. Балаларды халық мәдениетімен таныстыра отырып, біз балаларға жұмбақ әлемге, шытырман оқиғаға, тәжірибе және эмоционалдық ләззат әлеміне енуге көмектесеміз. Біз оларға ата-бабаларының жетістіктерімен мақтануға және сонымен бірге ұлттық мәдениетті құрметтеулеріне мүмкіндік береміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақ энциклопедиясы. «Өнер», Алматы 1990 ж.
2. «Қазақстан мұғалімі» газеті, 2010 жыл 27 маусым.
3. «Бастауыш мектеп» журналы, 2003 жыл, № 9.

БАСТАУЫШ СЫНЫП - ТҮЛҒА ҚАЛЫПТАСУЫНЫҢ АЛҒАШҚЫ САТЫСЫ

**Ташмаганбетова Жанар Садуовна,
бастауыш сынып мұғалімі
Ақмола облысы, Зеренді ауданы,
Игілік ауылы
Игілік ауылының жалпы орта білім
беретін мектебі**

Қазіргі білім беру жүйесінде баланы жан-жақты дамыту басымдыққа айналғаны рас. Ендігі мақсат - өзін-өзі дамытуға және сыртқы әлеммен дұрыс қарым-қатынас жасауға дайын функционалды тұлғаны қалыптастыру. Өмірде көзқарасы кең, өз бетінше шешім қабылдауға қабілетті көпшіл адамдар ғана табысқа жетеді. Бұл қазіргі заманда дәлелденген аксиома болып отыр. Қазіргі бастауыш сынып тұлға қалыптасуының негізі және оқушының одан әрі әрекетінің негізі ретінде бүкіл оқу-тәрбие процесінің ең алғашқы кезеңі болып табылады. Бастауыш білім алу процесінде балалар қоршаған әлемді түсінеді, қарым-қатынас дағдыларын игереді және қолданбалы есептерді шешеді. Бұл кезең баланың белсенді дамуымен сәйкес келеді, сондықтан ол маңызды басымдылық болып табылады. Қазіргі таңда ЮНЕСКО-ның «Баршаға арналған білім беру» бағдарламасы аясында дамып келе жатқан, әмбебап және ашық түрде орындалып жатқан отандық бастауыш білім беру саласында жаһандық өзгерістер орын алуда. Оқу процесінде негізгі қажеттіліктерді қанағаттандыруға баса назар аударылады. 2001 жылдан бері елімізде білім беру жүйесі үш мақсатқа қол жеткізуге бағытталған: қолжетімділік, сапа және тиімділік. Сонымен қатар бастауыш сынып оқушылары болашақта олардың негізгі дағдыларын қалыптастыратын негізгі білім беру құзыреттіліктерін меңгеруі тиіс. Және балалардың танымдық, шығармашылық және коммуникативті қабілеттерін дамытып, қоғамда дұрыс көзқарастағы мінез-құлық негіздерін бойларына сіңіру қажет. Бүгінгі күні бастауыш білім бірден еркін бағытта жаңғыртылуда. Оқу бала іс-әрекетінің басымдығына айналған кезде оқу процесі мақсаттарының өзгеруі[1].

Бұл басым бағыт әдістемелік жүйенің барлық құрамдас бөліктерін, соның ішінде оқытудың мазмұнын, әдістері мен құралдарын, ұйымдастыру формаларын, бақылау мен бағалауды түзетуге негіз болады. Бұрынғы парадигма бойынша оқушылардың білім мен дағдыны меңгеруі даму құралы емес, басты мақсат еді. Бастауышта баланы тек жаттауға үйрететін. Қазір барлығы өзгерді. Қазіргі уақытта баланың дамыған құзыреттіліктерінің негізі ретінде әмбебап оқу әрекетін атап өту маңызды:

- Нәтиже қорытындысында білімді бағалаудың жаңа жүйесі бағасыз болуы керек;
- Білім беру процесінің барлық құрамдас бөліктерін біртұтас үздіксіз циклге үйлестіру және сол арқылы оқушының дамуында сабақтастық құру қажет;
- Білім берудің үздіксіздігі мектепке дейінгі білім беруден бастауыш білімге, одан кейін жалпы білім беруге біркелкі көшумен жалғаса бермек;
- Және міндетті бағдарлама мен қосымша, еркін таңдалған пән арасындағы тығыз байланысты қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылады.

Соның нәтижесінде білім беру бағдарламалары өсудің әрбір кезеңінде тұлғаның өзін-өзі бағалауына, жалпы білім беруді үйлестіруге бағытталған[2].

Осы кезеңде оқу-тәрбие процесінің вариативтілігін қамтамасыз ету арқылы бастауыш білім беруді тұлғалық критерийлерге бағыттаған жөн. Оқушылар және олардың ата-аналары

және мұғалімдердің өздері оқу бағдарламасының құрамдас бөліктерін таңдай алуы керек. Сонымен бірге жалпы білім беру және жеке жоспарлар мемлекеттік талаптармен және стандарттармен тығыз байланысты. Жалпы мұғалімдердің іс-әрекеті әр оқушының даралығын сақтауға бағытталғанмен, бірақ мұғалімнің жетекші рөлін қамтамасыз етуді де ұмытпайды. Ол сондай-ақ балалардың нақты қабілеттеріне байланысты әртүрлі қарқынмен оқытуға қолайлы жағдай жасайды. Бастауыш сыныпта пән мазмұнын жаңарту, оның ішінде жаңа пәндерді енгізу де аса маңызды. Осылайша бастауыш білім беру мазмұны байып, мектептің пропедевтикалық қызметі қамтамасыз етіледі. Оқу жоспары қосымша бағдарламаларды, интеграциялық пәндерді және түстен кейін дамытушы пәндерді қамту үшін кеңейтілді[3].

Бастауыш мектеп жасындағы балалардың рухани-құндылық тәрбиесіне барынша мән берген жөн. Осы кезеңде жіберілген педагогикалық қателерді болашақта түзету өте қиын. Алынған деформация онтогенезге теріс әсер етуі мүмкін. Сондықтан бастауыш мектептер бала тәрбиесіне ерекше көңіл бөледі. Екінші жағынан, ата-аналар баласына бастауышта бірінші сынып мұғалімін таңдауда әдетте өте мұқият болуы керек. Бірақ аумақтық принципті ескере отырып, бір сыныптағы оқушылардың бір өңірден болатындығына да түсіністікпен қараған жөн. Себебі, бастауыш сыныптарда алғашқы білімнің берік іргетасы қаланады. Білім беру мекемесіндегі алғашқы үш жыл кез келген баланың дербес өміріндегі маңызды кезең болып табылады. Бастауыш мектептің бірінші сыныбы - бұл баланың оқуындағы алғашқы табысына қуанатын кезі және оқу процесінің жігерлі қатысушысы болу мүмкіндігіне ие болатын кезең. Ол өз іс-әрекетін жүзеге асыруға, өз іс-әрекетін бағалауға, болжауға, шешім қабылдауға, пікір айта бастайды. Ал ұстаздардың көмегімен әрбір бала ақиқатқа шағын, бірақ сенімді қадамдармен қадам басады. Бұл кезеңде бала болашақ мұғалімдерімен танысады, психологпен, логопедпен, дәрігермен және т.б. сөйлеседі. Болашақ оқушының қаншалықты дамығанын тек бір жылдан соң білуге болады. Мамандар оның жеке қабілетін анықтап, мектепке бейімдейді.

Шынымен де, бастауыш мектептің адам өміріндегі маңызы зор. 1-сынып баланы жасына сай дамуын эстетикалық, эмоционалдық, дене шынықтыру және т.б. сияқты өмірдің негізгі салаларына бағыттау үшін оның жеке тұлға ретіндегі психологиялық дамуын байқаудың маңызды кезеңі. Екінші сыныпта баланы психологиялық тұрғыдан дамыту керек. Әр оқушыға жеке-жеке жақындап, дүниенің алуан түрлілігімен таныстырып, тәрбиелік мәні бар әңгімелер жүргізіп, сабақтағы және сабақтан тыс ойындарға, кітап оқуға, белсенділіктерін дамытып, дамытатын түрлі үйірмелерге тарту қажет. Екінші сыныпта баланың белгілі бір іс-әрекетке деген қызығушылықтары қалыптаса бастайды. Кейбір балалар математика мен физикаға бейімділік танытады. Кейбір балалар гуманитарлық пәндерге тартылады. Жақындардың, туыстарының назары және ұстаздың орасан зор еңбегі осы бағыттарды анықтауға көмектеседі. Мұғалімдер мүмкіндігінше балаларға бағыт-бағдар беріп, олардың бойына басқаларға қарағанда жақсы білім алу идеясын сіңіреді. Бұл баланы мүмкіндігінше оқуға ынталандырады. Бастауыш сыныптар, атап айтқанда, бірінші және екінші сыныптар бағаланбайтын жүйеге ие. Бұл жас баланың өзіне деген сенімділігін арттырып, өзін-өзі сынай білуге мүмкіндік береді. Болашақта оқушы алғашқы сынақ өмірден батыл өтіп, қателіктерден аулақ бола алады, тіпті ол қателіктер жіберсе де, өзін-өзі жоғары бағалаудың арқасында өз көңілін қалдырмайды және қателігін түзетуге тырысады. Мұғалімдердің барлығы мұндай кезеңде кішкентай жанның жеке басының қалыптасуы мен дамуына аса мұқият болуды ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық екінші басылым. 2016 жыл.
2. Бастауыш сынып» журналы, 2006 жыл, № 1.
3. «Қазақстан мұғалімі» газеті, 2010 жыл 27 маусым.

АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІ. ҮШІНШІ СӨЗ

Қазақтың бірінің біріне қаскүнем болмағының, бірінің тілеуін бірі тілеспейтұғынының, рас сөзі аз болатұғынының, қызметке таласқыш болатұғынының, өздерінің жалқау болатұғынының себебі не? Нәмма ғаламға белгілі данышпандар әлдеқашан байқаған: әрбір жалқау кісі қорқақ, қайратсыз тартады; әрбір қайратсыз қорқақ, мақтаншақ келеді; әрбір мақтаншақ қорқақ, ақылсыз, надан келеді; әрбір ақылсыз надан, арсыз келеді; әрбір арсыз жалқаудан сұрамсақ, өзі тойымсыз, өнерсіз, ешкімге достығы жоқ жандар шығады. Мұның бәрі төрт аяқты малды көбейтеміннен басқа ойының жоқтығынан, өзге егін, сауда, өнер, ғылым - солар секілді нәрселерге салынса, бұлай болмас еді. Әрбір мал іздеген малым көп болса, өзімдікі де, балаларым да малды болса екен дейді. Ол мал көбейсе, малшыларға бақтырмақ, өздері етке, қымызға тойып, сұлуды жайлап, жүйрікті байлап отырмақ. Қыстауы тарлық қылса, арызы жеткендік, сыйы өткендік, байлық қызметінен біреудің қыстауын сатып алмақ, ептеп алмақ, тартып алмақ. Ол қыстауынан айырылған және біреуге тиіспек, я болмаса орынсыздығынан елден кетпек - әр қазақтың ойы осы.

Осылар біріне бірі достық ойлай ала ма? Кедей көп болса, ақысы кем болар еді, малдан айырылғандар көбейсе, қыстауы босар еді деп, мен ананы кедей болса екен деп, ол мені кедей болса екен деп, әуелде ішімізбен қас сағындық. Әрі-беріден соң сыртымызға шықты, жауластық, дауластық, партияластық. Осындай қастарға сөзім өтімді болсын және де ептеп мал жиюға күшім жетімді болсын деп, қызметке болыстық, билікке таластық.

Сонан соң не момынның баласы бөтен жаққа шығып, еңбек қылып, мал іздемейді, егін, сауданың керегі жоқ болады. Өз басын өзі осындай таласпенен кісі көбейтеміз деп партия жиғандардың бүгін біреуіне, ертең біреуіне кезекпен сатады да жүреді. Ұрылар тыйылмайды. Ел тыныш болса, оның ұрлығын ешкім сүйемес еді. Ел екі жар болған соң, кім ант ішіп ақтап, арамдығын жақтап, сүйеймін десе, соған жақ болып сүйеніп, бұрынғыдан ұрлығын әлденеше есе асырады.

Елдегі жақсы адамдардың бәрінің үстінен бекер, өтірік «шапты, талады» деген әртүрлі уголовный іс көрсетіп, арыз береді. Оған дознание - тергеу шығарады. Өтірік көрмегенін көрдім деуші куәлар да әлдеқашан дайындап қойылған, бағанағы жақсы адам сайлауға жарамасы үшін. Ол адам басын құтқармақ үшін жамандарға жалынса, оның да адамдығының кеткені, егер жалынбаса, тергеулі, сотты адам болып, ешбір қызметке жарамай, басы қатерге түсіп өткені. Ол болыс болғандар өзі қулық, арамдықпенен болыстыққа жеткен соң, момынды қадірлемейді, өзіндей арам, қуларды қадірлейді, өзіме дос болып, жәрдемі тиеді деп, егер қас болса, бір түрлі өзіме де залал жасауға қолынан келеді деп.

Осы күнде қазақ ішінде «ісі білмес, кісі білер» деген мақал шықты. Оның мәнісі: «ісіңнің түзулігінен жетпессің, кісіңнің амалшы, айлалылығынан жетерсің» деген сөз. Үш жылға болыс сайланады. Әуелгі жылы «Сені біз сайламадық па?» деп елдің бұлданғандығымен күні өтеді. Екінші жылы кандидатпенен андысып күні өтеді. Үшінші жылы сайлауға жақындап қалып, тағы болыс болып қалуға болар ма екен деп күні өтеді. Енді несі қалды? Осы қазақ халқының осындай бұзықшылыққа тартып, жылдан жылға төмендеп бара жатқанын көрген соң, менің ойыма келеді: Халықтың болыстыққа сайлаймын деген кісісі пәлен қадәрлі орысша образование алған кісі болсын. Егер де орталарында ондай кісісі жоқ болса, яки бар болса да сайламаса, уезный начальник пенен военный губернатордың назначениесімен болады десе, бұл халыққа бек пайдалы болар еді. Оның себебі: әуелі - қызметқұмар қазақ балаларына образование беруге ол да - пайдалы іс, екінші - назначениемен болған болыстар халыққа міндетті болмас еді, ұлықтарға міндетті болар еді.

Уә және назначение қылғанда тергеуі, сұрауы барлығына қарамаса, өтірік арыз берушілер азаяр еді, бәлки жоғалар еді. Уә және әрбір болыс елде старшина басы бір би сайланғандық, бұл халыққа көп залал болғандығы көрініп, сыналып білінді. Бұл билік деген біздің қазақ ішінде әрбір сайланған кісінің қолынан келмейді. Бұған бұрынғы «Қасым ханның қасқа жолын, Есім ханның ескі жолын», Әз Тәуке ханның Күлтөбенің басындағы күнде кеңес болғанда «Жеті жарғысын» білмек керек. Әм, ол ескі сөздердің қайсысы заман өзгергендікпенен ескіріп, бұл жаңа заманға келіспейтұғын болса, оның орнына татымды толық билік шығарып, төлеу саларға жарарлық кісі болса керек еді, ондай кісі аз, яки тіпті жоқ.

Бұрынғы қазақ жайын жақсы білген адамдар айтыпты: «Би екеу болса, дау төртеу болады» деп. Оның мәнісі - тақ болмаса, жұп билер таласып, дау көбейте береді дегенмен айтылған сөз. Өйтіп би көбейткенше, әрбір болыс елден толымды-білімді үш-ақ кісі билікке жыл кесілмей сайланса, олар түссе, жаманшылығы әшкере білінгендікпенен түссе, әйтпесе түспесе.

Ол билерге даугер адамдар қалмай, екеуі екі кісіні билікке таңдап алып, үстіне біреуді посредникке сайлап алып, біте берсе; егер оған да ынтымақтаса алмаса, бағанағы үш бидің біреуін алып, яки жеребемен сайлап алып жүтінсе, сонда дау ұзамай, бітім болар еді.

1891

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Құрметті ЖОО, колледж, мектеп және балабақша ұжымы!
Білім саласында еңбек етіп жүрген ұстаздар қауымының еңбектерін, атап айтқанда мақала, ғылыми еңбек, ашық сабақтарын, сабақ жоспары (ҚМЖ), сабақтан тыс іс-шара, ғылыми жұмыс аннотациясы, эссе, коуч, тренинг т.б қабылданады. Материалдар үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын тілінде жарияланады.
Аттестацияға жарамды сертификат міндетті түрде беріледі.

✓ Толық ақпарат үшін ватсап: wa.me/77474704125

Қойылатын техникалық талаптар:

1. Мақала және басқа да материалдар 3 беттен аспау керек, ҚМЖ-ға 5 бет рұқсат етіледі;
2. Формасы Microsoft Word форматында;
3. Суреттер JPG түрінде болуы керек. Және электронды поштаға да қабылданады;
4. Шрифт Times New Roman, кегль 14
5. Жолдарының арасы 1 интервал;
6. Азат жол 1,0 см
7. Сурет материал басына қойылады;
8. Мақала соңына аты-жөні толық, қызметі, мекеме атауы, ауыл, қала, аудан, облыс жазылады;

Ұйымдастыру алқасы мақалалар мазмұнына жауап бермейді.

Материалдар: abay.tagylymy@mail.ru электрондық поштасына немесе +7 747 470 41 25 ватсап номеріне жолданады. Қосымша сұрақтар үшін: +7 747 470 41 25 телефонына хабарласып, жазуға болады.

